

LUNDS
UNIVERSITET

EKONOMIHÖGSKOLAN VID
LUNDS UNIVERSITET
Företagsekonomiska institutionen

Magisteruppsats
Februari 2002

En rättvisande bild och Försiktighetsprincipen - utifrån ett värderingsperspektiv

Handledare
Sven-Arne Nilsson

Författare
Sofia Brandt
Helén Centerham

Sammanfattning

- Uppsatsens titel:** En rättvisande bild och Försiktighetsprincipen – utifrån ett värderingsperspektiv
- Seminariedatum:** 2002-05-14
- Kurs:** FEK 591 Magisterseminarium – Redovisning 10 poäng
- Författare:** Sofia Brandt och Helén Centerham
- Handledare:** Sven-Arne Nilsson
- Nyckelord:** En rättvisande bild, försiktighetsprincipen, värderingsmetoder, reliabilitet och relevans
- Syftet:** Syftet är att:
- Identifiera olika innebörder av begreppet en rättvisande bild och av försiktighetsprincipen.
 - Utifrån de identifierade innebörderna fastställa relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen.
 - Med den fastställda relationen fastlägga om och hur en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck genom värdering av tillgångar i IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*. Utifrån detta avser vi att urskilja en trend rörande en rättvisande bild och försiktighetsprincipen.
- Metod:** För att uppfylla vårt första delsyfte har vi genomfört en litteraturstudie, vilken har utmynnat i utarbetandet av en tolkningsmall. De två kvalitativa egenskaperna, reliabilitet och relevans, har utgjort ett redskap för att uppfylla vårt andra delsyfte. Fullgörandet av de två första delsyftena har utgjort en förutsättning för uppfyllandet av det sista delsyftet. Detta har uppfyllts med hjälp av en kvalitativ metod.
- Slutsatser:** Den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild är att en sådan uppnås genom att lagar och standarder följs, medan den ekonomiska uppfattningen framhåller vikten av att transaktioners ekonomiska innebörd framgår. De tre innebörderna av försiktighetsprincipen tillämpar olika arter av försiktighet, vilket implicerar att de harmonierar olika väl med uppfyllandet av en rättvisande bild. Vår studie av vissa standarder och rekommendationer visar att både en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck i varierande utsträckning, genom tillämpningen av olika värderingsmetoder. Denna slutsats grundar sig i att anskaffningsvärde ger uttryck för försiktighetsprincipen och verkligt värde ger uttryck för den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild. Vidare finns en strävan i de undersökta standarderna och rekommendationerna att uppnå en rättvisande bild, men försiktighetsprincipen spelar en betydande roll då en rättvisande bild inte med lätthet kan ges.

Förkortningslista

ASB	The Accounting Standards Board
E64	Proposed IAS Investment Property, Exposure Draft E64
FAR	Föreningen för revisionsbyråbranschen
FASB	Financial Accounting Standards Board
FEE	Fédération des Experts Comptables Européens
IAS	International Accounting Standard
IASB	International Accounting Standards Board
IASC	International Accounting Standards Committee
IAS 16	International Accounting Standard: Property, Plant and Equipment
IAS 36	International Accounting Standard: Impairment of Assets
IAS 40	International Accounting Standard: Investment Property
IFAC	The International Federation of Accountants
LVP	Lägsta värdets princip
Prop.	Proposition
RR	Redovisningsrådet
RR 12	Redovisningsrådets rekommendation: Materiella anläggningstillgångar
RR 15	Redovisningsrådets rekommendation: Immateriella tillgångar
RR 17	Redovisningsrådets rekommendation: Nedskrivningar
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

Innehållsförteckning

1 INLEDNING.....	4
1.1 VAL AV ÄMNE	4
1.2 BAKGRUND	4
1.3 PROBLEMDISKUSSION.....	6
1.4 PROBLEMFÖRMULERING	8
1.5 SYFTE.....	8
1.6 AVGRÄNSNINGAR.....	8
1.7 DISPOSITION.....	9
2 METOD.....	11
2.1 VAL AV PERSPEKTIV	11
2.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	11
2.2.1 Arbetsprocessen.....	11
2.2.1.1 Steg 1.....	12
2.2.1.2 Steg 2.....	12
2.2.1.3 Steg 3.....	13
2.2.2 Sekundärdata och primärdata	13
2.2.2.1 Sekundärdata	13
2.2.2.2 Sekundärdata eller primärdata?	14
2.2.2.3 Primärdata	14
2.3 KÄLLKRITIK	14
2.4 UTVÄRDERING AV VÅRT TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	15
2.4.1 Objektivism och subjektivism.....	15
2.4.2 Ytterligare invändningar.....	16
3 UPPSATSENS RAMVERK	18
3.1 BAKGRUND TILL REDOVISNINGSREGLERING	18
3.2 REDOVISNINGSREGLERING	19
3.2.1 Redovisningsstandarder.....	19
3.2.1.1 Internationella redovisningsstandarder.....	19
3.2.1.2 Nationella redovisningsrekommendationer	20
3.3 IASC:S FÖRESTÄLLNINGSRAM	20
3.3.1 Relevans.....	20
3.3.2 Reliabilitet	21
3.4 SAMMANFATTNING	22
4 EN RÄTTVISANDE BILD.....	23
4.1 INLEDNING	23
4.2 BAKGRUND OCH FRAMVÄXT	23
4.3 BESTÄMNINGAR AV BEGREPPET EN RÄTTVISANDE BILD.....	24
4.3.1 En rättvisande bild utifrån EG-direktivet	24

4.3.2 En rättvisande bild utifrån ÅRL.....	26
4.3.3 En rättvisande bild utifrån IASC.....	26
4.4 RÅDANDE UPPFATTNINGAR OM EN RÄTTVISANDE BILD.....	27
4.4.1 Legalistisk.....	27
4.4.2 Ekonomisk.....	29
4.5 IDENTIFIERING AV INNEBÖRD.....	31
4.5.1 Vilka krav uppställs för att en rättvisande bild skall ges?.....	31
4.5.2 Finns en definition av en rättvisande bild, vem skall definiera dess innebörd, samt behövs en definition?.....	32
4.5.3 Under vilken uppfattning faller EG-direktivet och ÅRL, samt -IASC.....	32
4.5.4 Problem mellan en rättvisande bild och övrig reglering.....	32
4.5.5 Sammanfattade resultat.....	33
5. FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN	35
5.1 INLEDNING	35
5.2 BAKGRUND OCH INNEBÖRD.....	35
5.3 FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN UTIFRÅN TRE OLIKA INNEBÖRDER	37
5.3.1 Traditionell försiktighetsprincip.....	37
5.3.2 Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ ÅRL.....	39
5.3.3 Försiktighetsprincipen utifrån IASC.....	40
5.4 SKILLNADER MELLAN ANGLOSAXISK OCH KONTINENTAL TRADITION	40
5.5 IDENTIFIERING AV INNEBÖRDERNA	41
5.5.1 Vilken försiktighet förespråkas?.....	42
5.5.2 När och var försiktighetsprincipen skall tillämpas utifrån de tre innebörderna	42
5.5.3 Emanering av de tre innebörderna av försiktighetsprincipen	43
5.5.4 Sammanfattande resultat	44
6 VÄRDERING AV TILLGÅNGAR	45
6.1 INLEDNING	45
6.2 ANSKAFFNINGSVÄRDE	46
6.2.1 Avskrivning på anläggningstillgångar.....	47
6.2.2 Nedskrivning av anläggningstillgångar.....	47
6.2.3 Uppskrivning av anläggningstillgångar	48
6.3 VERKLIGT VÄRDE.....	49
6.3.1 Försäljningsvärde.....	50
6.3.2 Återanskaffningsvärde.....	51
6.3.3 Nyttjandevärde.....	52
6.4 SAMMANFATTNING	53
7 RELATIONEN MELLAN EN RÄTTVISANDE BILD OCH FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN	54
7.1 ANALYS AV EN RÄTTVISANDE BILD.....	54
7.1.1 Reliabilitet	54
7.1.1.1 Korrekt bild.....	54
7.1.1.2 Innebörd och form.....	55
7.1.1.3 Neutralitet.....	56
7.1.1.4 Försiktighet	56
7.1.1.5 Fullständighet.....	56
7.1.2 Relevans.....	57
7.1.3 Resultat av de två uppfattningarna av en rättvisande bild.....	58

7.2 ANALYS AV FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN	59
7.2.1 <i>Reliabilitet</i>	59
7.2.1.1 Korrekt bild	59
7.2.1.2 Innebörd och form	59
7.2.1.3 Neutralitet	60
7.2.1.4 Försiktighet	61
7.2.1.5 Fullständighet	61
7.2.2 <i>Relevans</i>	62
7.2.3 <i>Resultat av de tre innebörderna av försiktighetsprincipen</i>	63
7.3 ANALYS AV VÄRDERING	64
7.3.1 <i>Reliabilitet</i>	64
7.3.1.1 Korrekt bild	64
7.3.1.2 Innebörd och form	64
7.3.1.3 Neutralitet	65
7.3.1.4 Försiktighet	65
7.3.1.5 Fullständighet	66
7.3.2 <i>Relevans</i>	66
7.3.3 <i>Resultat av värderingsmetoder/-ansatser</i>	67
7.4 SAMMANSTÄLLNING	69
7.5 KAN EN RÄTTVISANDE BILD GES SAMTIDIGT SOM FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN TILLÄMPAS?	70
7.5.1 <i>Den traditionella försiktighetsprincipen kontra de två uppfattningarna av en rättvisande bild</i>	70
7.5.2 <i>Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL kontra de två uppfattningarna av en rättvisande bild</i>	70
7.5.3 <i>Försiktighetsprincipen utifrån IASC:s föreställningsram kontra de två uppfattningarna av en rättvisande bild</i>	71
8 SKÄRSKÅDNING AV UTVALDA STANDARDER	72
8.1 IAS 40 OCH RR:S UTKAST <i>FÖRVALTNINGSFASTIGHETER</i>	72
8.1.1 <i>Värdering</i>	72
8.1.1.1 Verkligt värde	73
8.1.1.1.1 Bedömning av verkligt värde	73
8.1.1.2 Anskaffningsvärde	74
8.1.2 <i>Upplysningar</i>	74
8.2 KOMMENTARER TILL UTKASTET E64	75
8.3 IAS 16 OCH RR 12	75
8.3.1 <i>Värdering</i>	76
8.4 ANALYS AV UTVALDA STANDARDER	77
8.4.1 <i>Utgångspunkt</i>	77
8.4.2 <i>Kommer en rättvisande bild och försiktighetsprincipen till uttryck i utvalda standarder?</i>	77
8.4.2.1 Verkligt värde	78
8.4.2.2 Anskaffningsvärde	79
8.5 RESULTAT OCH SLUTSATSER	79
9 AVSLUTNING	81
9.1 SAMMANFATTNING AV SLUTSATSER	81
9.2 AVSLUTANDE REFLEKTIONER	82
9.3 FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	83
KÄLLFÖRTECKNING	84

1 Inledning

Vi inleder kapitlet med att redogöra för vårt val av ämne. Därefter presenteras bakgrunden till uppsatsen. Vi tar upp problemet vi ämnar belysa i en problemdiskussion som utmynnar i vår problemformulering. Utifrån problemformuleringen presenteras uppsatsens syfte. Kapitlet avrundas med en redogörelse för uppsatsens avgränsningar samt en presentation av uppsatsens disposition.

1.1 Val av ämne

En första utgångspunkt vid vårt val av uppsatsämne var målsättningen att behandla ett ämne som berörde fundamentala redovisningsfrågor. Valet föll på begreppet en rättvisande bild, ett krav från EU som relativt nyligen har införts i den svenska redovisningsrätten, vilket vi fann intressant att ställa mot försiktighetsprincipen, som sedan länge utgör en väl förankrad redovisningsprincip i svensk redovisning. Vårt intresse väcktes för att undersöka huruvida detta begrepp, som härstammar från den anglosaxiska rättstraditionen, och denna princip, som har betonats i den kontinentala rättstraditionen, kunde verka i harmoni.

För att möjliggöra studien var vi tvungna att finna ett lämpligt redskap, varigenom vi skulle kunna studera en rättvisande bild samt försiktighetsprincipen. På rekommendation av vår handledare, Sven-Arne Nilsson, ekonomie doktor verksam vid Lunds universitet samt Andersen, tog vi del av artikeln *Krav på upplysning om verkligt värde för förvaltningsfastigheter*¹, vilken gav oss inspiration att genomföra vår studie med hjälp av värdering av förvaltningsfastigheter. Denna gav oss även idén att skärskåda en rättvisande bild och försiktighetsprincipen genom värderingsmetoderna som föreskrivs i IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*.

1.2 Bakgrund

Den internationalisering som har präglat miljön som företag är verksamma i har bidragit till att länder försöker åstadkomma gemensamma lösningar, där redovisningsområdet inte utgör något undantag. Lösningar på redovisningsfrågor debatteras livligt, och försök till samordning sker på ett flertal håll. EU å sin sida försöker genom utfärdande av direktiv uppställa bl.a. enhetliga redovisningskrav inom EU, medan IASC² på frivillig basis, genom standarder,

¹ Gustafsson, C. & Nordlund, B., "Krav på upplysning om verkligt värde för förvaltningsfastigheter", *Balans* nr. 8-9 2001, s. 43-46.

² Den 1 april 2001 skedde en omorganisation av IASC, och *International Accounting Standards Board* (IASB) har nu tagit över funktionen som ett oberoende normgivande organ. IASB, *An Introduction to the IASB*,

försöker likrikta redovisningen. Dessa försök kan ses som ett tillmötesgående av krav på bl.a. jämförbar redovisningsinformation.³

Inom EU finns representanter både från den anglosaxiska och från den kontinentala redovisningstraditionen samt länder som har influerats av båda traditionerna. Några utmärkande skillnader som brukar framhållas mellan redovisningstraditionerna är att den anglosaxiska i stor utsträckning är frivilligt reglerad och betonar den ekonomiska formen, medan statsmakten har mer inflytande och den juridiska formen större betydelse i den kontinentala traditionen.⁴ Genom samarbetet i EU tvingas dock traditionerna att finna gemensamma lösningar på redovisningsproblem. Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978, vanligen kallat EG:s fjärde bolagsdirektiv⁵, utgör ett exempel på gemensamma lösningar som innehåller principer och begrepp som härstammar från de olika traditionerna.

EG-direktivet stadgar dels att företags redovisningar skall förmedla en rättvisande bild av företagets ställning och resultat, vilket är ett begrepp som används inom den anglosaxiska traditionen, dels att försiktighetsprincipen skall tillämpas vid värdering av bl.a. tillgångar och skulder, vilken är en princip som varit betydelsefull för den kontinentala traditionen.⁶ EG-direktivet utgör ett bevis på att Sverige påverkas av internationella krafter. Det var genom direktivets försorg som försiktighetsprincipen lagfästes, principen har sedan lång tid haft en viktig funktion att fylla inom svensk redovisning, dock utan att finnas intagen i lagstiftningen. Likaledes har införandet av begreppet en rättvisande bild, vilket tidigare var ett helt obekant begrepp i den svenska lagstiftningen, skett på grund av EG-direktivet.⁷

Diskussionen i Sverige av värdering till verkligt värde är ytterligare ett exempel på hur utsatt redovisningen är för internationella influenser. Både den amerikanska organisationen FASB och den internationella organisationen IASC har under de senaste åren presenterat ett antal standarder som föreskriver värdering till verkligt värde.⁸ Detta har medfört att diskussionen kring värdering, av bl.a. anläggningstillgångar, till verkligt värde har intensifierats under senare tid. IAS 40, som behandlar förvaltningsfastigheter, kan ses som ett tydligt exempel på tendensen mot en utökad tillämpning av värdering till verkligt värde. Även Sverige har påverkats och därför anpassat sig till den internationella trenden, vilket har resulterat i att RR nyligen har presenterat ett utkast till rekommendationen *Förvaltningsfastigheter* som bygger på IAS 40.⁹

<http://www.iasc.org.uk>. Vi har i vår uppsats valt att referera till IASC trots att IASB har övertagit IASC:s funktion, eftersom de standarder vi berör samt IASC:s föreställningsram antogs av IASC och förändringen främst är en intern omorganisation som inte påverkar rapportens innehåll.

³ Walton, P. et al *International Accounting* (1998), s. 1ff och 336ff., samt Falkman, P., "Externredovisningens grundläggande värderingsproblem", *Balans* nr. 1 2001, s. 22ff.

⁴ Artsberg, K., *Normbildning och redovisningsförändring* (1992), s. 78f.

⁵ I vår uppsats benämner vi EG:s fjärde bolagsdirektiv enbart EG-direktivet.

⁶ Art 2 och 31 Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 (78/660/EEG), samt Artsberg, K., *Normbildning och redovisningsförändring* (1992), s. 78ff.

⁷ 2 kap. 3, 4 §§ ÅRL.

⁸ Barth, M. E. & Landsman, W. R., "Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting", *Accounting Horizons*, Vol. 9 No. 4 1995, s. 97, samt Thiel, T. & Jönsson Lundmark, B., "Nu är tiden knapp för redovisnings-Sverige", *Dagens Industri*, 15 maj 2001.

⁹ Gustafsson, C. & Nordlund, B., "Krav på upplysning om verkligt värde för förvaltningsfastigheter", *Balans* nr. 8-9 2001, s. 43.

Ovan framgår att den svenska redovisningen har genomgått förändringar efter inträdet i EU, bl.a. vad gäller vilka begrepp och principer som skall ges inflytande vid upprättande av årsredovisningar. Samtidigt kan skönjas att en förändring är förestående vad gäller värderingsmetoder som skall tillämpas på tillgångar. Det innebär därmed att redovisningen i Sverige kan stå/står inför redovisningsutmaningar, vilka delvis har sitt ursprung i att olika redovisningstraditioner håller på att smälta samman.

1.3 Problemdiskussion

I debatten har framhållits att den internationella påverkan som präglar redovisningens utveckling kan leda till att problem uppstår. Arden, domare vid Royal Courts of Justice, London, betonar att det är ofrånkomligt att redovisningslösningar varierar beroende på de redovisningstraditioner som präglar respektive land. Trots kunskapen om att olika redovisningslösningar krävs, beroende på bl.a. nationell lagstiftning och skilda intressentgruppers krav, har ändå EU försökt att harmonisera redovisningen inom EU.¹⁰ Det har bl.a. inneburit att begreppet en rättvisande bild och försiktighetsprincipen har ”exporterats” till respektive medlemsland utan att begreppet och principen har fått utvecklas och anpassas till de rådande förhållandena i respektive medlemsland.¹¹ Detta innebär att det kan föreligga en risk för konflikt mellan begreppet, en rättvisande bild, och försiktighetsprincipen när dessa skall tillämpas.

Ett av de stora problemen som omringar en rättvisande bild bottnar i att begreppet saknar en definition av innebörden, vilket har medfört att betydande svårigheter har uppstått när begreppet införlivades i EG-rätten. Detta har lett till att en tolkningsdoktrin successivt har utvecklats rörande en rättvisande bilds innebörd. Bland dessa tolkningar återfinns bl.a. den legalistiska uppfattningen, företrädd av bland andra Arden, som med ett juridiskt angreppssätt försöker tolka begreppet. En annan uppfattning, som ekonomie licentiaten Lagerström samt Troberg & Ekholm verksamma vid Svenska Handelshögskolan i Helsingfors företräder, försöker utreda begreppets ekonomiska innebörd.¹² Utvecklandet av tolkningsdoktrin påvisar de svårigheter som uppstår då ett begrepp utan en klar innebörd skall uppfattas och tillämpas. Detta leder oss till frågan hur en rättvisande bild kan tillämpas när så stor osäkerhet omgärdar begreppet.

Medan en rättvisande bild har ett starkt fäste i den anglosaxiska traditionen har försiktighetsprincipen, under senare tid, utövat ett motsvarande inflytande inom den kontinentala traditionen. I litteraturen ges uttryck för den traditionella innebörden av försiktighetsprincipen, den utifrån EG-direktivet och ÅRL, samt den utifrån IASC, vilka förespråkar olika arter av försiktighet.¹³ Argument har framförts mot försiktighetsprincipen då

¹⁰ Arden, M. “True and fair view: a European perspective”, *The European Accounting Review* 6:4 1997, s. 679.

¹¹ För Sveriges del har försiktighetsprincipen i och för sig utgjort en viktig redovisningsprincip, dock har den ej varit lagstadgad, en rättvisande bild däremot var före införlivandet genom EG-direktivet främmande i svensk rätt.

¹² Arden, M. & Hoffmann, L. “Legal opinion on “true and fair”, *Accountancy* November 1983, s. 154ff, Ekholm, B-O & Troberg, P., “En rättvisande bild definierad” *Balans* nr. 6-7 1996, s. 32ff, samt Lagerström, B., “Redovisning och begreppet rättvisande bild”, *Balans* 6-7 1996, s. 37ff.

¹³ I uppsatsen behandlar vi de tre innebörderna av försiktighetsprincipen, dock har vi valt att utesluta att vid varje tillfälle omnämna att det är innebörden som avses, då vi är av den uppfattningen att läsare skulle uppfatta

den anses riskera att minska redovisningens reliabilitet och relevans, samt dessutom att den i viss mån strider mot kravet att en rättvisande bild skall förmedlas.¹⁴ Det torde därför vara intressant att avgöra vilka av dessa innebörder av försiktighetsprincipen som är förenliga med begreppet en rättvisande bild. Problematiken är av särskilt intresse eftersom EU planerar att införa ett krav på att koncernredovisningar för noterade företag inom medlemsstaterna skall upprättas i enlighet med IASC:s standarder från och med år 2005.¹⁵

Enligt Thiel & Jönsson Lundmark, båda verksamma vid KPMG, förespråkar IASC:s standarder, i större utsträckning än RR:s rekommendationer, att tillgångar skall värderas till verkligt värde.¹⁶ Uttalandet i förening med diskussionen ovan demonstrerar ytterligare den problematik som uppkommer när redovisningen och dess lösningar internationaliseras, eftersom t.ex. inställningen till värdering till verkligt värde varierar. Problematiken med värdering av tillgångar, i kombination med den grundläggande redovisningsprincipen om försiktighet och det övergripande kravet en rättvisande bild, utgör en av de viktigaste och mest kontroversiella frågorna inom redovisningen, vilken medför att redovisnings- och värderingsprinciper ställs i fokus.¹⁷ Frågan rörande värderingar av bl.a. tillgångar och värderingars betydelse för en rättvisande bild har diskuterats flitigt av bland andra Falkman, ekonomie doktor verksam vid Handelshögskolan, Göteborgs universitet. Falkman menar att redovisning av tillgångar till verkligt värde i större utsträckning än anskaffningsvärde medför att en rättvisande bild av företagets ställning och resultat uppnås.¹⁸ Gustafsson & Nordlund, verksam vid Kungliga Tekniska Högskolan respektive KPMG, har fört ett liknande resonemang om en rättvisande bild och värdering av förvaltningsfastigheter i samband med IAS 40.¹⁹ Dock framhåller Barth & Landsman, verksamma vid Stanford University respektive University of North Carolina, svårigheterna med att fastställa verkligt värde när effektiva marknader inte föreligger,²⁰ vilket medför att det verkliga värdets relevans för att uppnå en rättvisande bild kan diskuteras.

Obligatorisk användning av IASC:s standarder i koncernredovisningar för noterade företag avses genomföras i EU från och med år 2005, vilket möjligen kan tänkas få återverkningar på en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, då IASC i viss utsträckning föreskriver värdering till verkligt värde. Redan i dagsläget har IASC stort inflytande på svensk redovisning då flertalet av IASC:s standarder tillämpas i Sverige efter att enbart ha omarbetats i begränsad utsträckning av RR.²¹ Då IAS 40, som ligger till grund för RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*, förespråkar värdering till verkligt värde av förvaltningsfastigheter medför det möjligen att en trend mot allt större vikt vid en rättvisande bild kan skönjas, då ett flertal författare påtalar kopplingen mellan verkligt värde och en rättvisande bild. Vi anser det

upprepnigen av *innebörd* som överflödigt. Grunden till detta val är att vi har ansett det lämpligt att påminna läsaren med jämna mellanrum att det de facto rör sig om olika innebörder och *inte* flera försiktighetsprinciper.

¹⁴ Nilsson, S., *Redovisningens normer och normbildare* (1999), s. 32.

¹⁵ Gustafsson, C. & Nordlund, B., "Krav på upplysning om verkligt värde för förvaltningsfastigheter", *Balans* nr. 8-9 2001, s. 43.

¹⁶ Thiel, T. & Jönsson Lundmark, B., "Nu är tiden knapp för redovisnings- Sverige", *Dagens Industri* 15 maj 2001.

¹⁷ Falkman, P., "Redovisningens teoretiska dilemma", *Balans* nr. 6-7 2000, s. 30ff.

¹⁸ Falkman, P., "Externredovisningens grundläggande värderingsproblem", *Balans* nr. 1 2001, s. 22ff.

¹⁹ Gustafsson, C. & Nordlund, B., "Krav på upplysning om verkligt värde för förvaltningsfastigheter", *Balans* nr. 8-9 2001, s. 43.

²⁰ Barth, M. & Landsman, W., "Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting", *Accounting Horizons* Vol. 9 No. 4 1995, s.97ff.

²¹ Jönsson Lundmark, B. *IASC och IAS – en introduktion* (1999), s. 27.

därför vara av särskilt intresse att utröna relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, samt att jämföra hur begreppet och principen kommer till uttryck i IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*.

1.4 Problemformulering

I ljuset av den diskussion, som förts ovan, om att redovisning av tillgångar till verkligt värde skulle ge en mer rättvisande bild än värdering till anskaffningsvärde, är vi av den uppfattningen att det vore intressant att ställa begreppet en rättvisande bild och försiktighetsprincipen mot varandra. Frågan är om dessa två, en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, fullt ut är förenliga. Ovanstående problemdiskussion har lett oss fram till följande frågeställningar:

- Vilka problem kan uppstå vid sammansmältning av redovisningstraditioner?
- Vilka innebörder åsätter den legalistiska respektive den ekonomiska uppfattningen begreppet en rättvisande bild?
- Finns det någon skillnad mellan de innebörder av försiktighetsprincipen som förespråkas, samt föreligger det en konflikt mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen?
- Vilken värderingsmetod stämmer överens med kravet på en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, och kan verkligt värde bestämmas på ett reliabelt och relevant sätt?
- Hur kommer en rättvisande bild och försiktighetsprincipen till uttryck, och vilken trend kan därmed skönjas, i IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*?

1.5 Syfte

Syftet är att:

- Identifiera olika innebörder av begreppet en rättvisande bild och av försiktighetsprincipen.
- Utifrån de identifierade innebörderna fastställa relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen.
- Med den fastställda relationen fastlägga om och hur en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck genom värdering av tillgångar i IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*. Utifrån detta avser vi att urskilja en trend rörande en rättvisande bild och försiktighetsprincipen.

1.6 Avgränsningar

Svenska börsnoterade företag har varit vår utgångspunkt i diskussionen som har förts i uppsatsen. Avgränsningen till börsnoterade företag har vi gjort dels då IASC:s föreställningsram, som i första hand vänder sig till publika företag, är avsedd för utformningen av finansiella rapporter, dels då EU planerar att införa ett krav på användning av IASC:s standarder för noterade företags koncernredovisningar i år 2005. Avgränsningen

till svenska börsnoterade företag beror på att vi endast har kunskap om svensk redovisningsreglering.

För att uppsatsen inte skulle bli alltför omfattande har vi valt att endast studera den legalistiska och den ekonomiska uppfattningen av rättvisande bild ur den tolkningsdoktrin som har utvecklats. Vidare lyfter vi enbart fram tre innebörder av försiktighetsprincipen, den traditionella, den utifrån EG-direktivet/ÅRL, samt den utifrån IASC:s föreställningsram.

1.7 Disposition

Kapitel 1 Inledning I det första kapitlet åskådliggör vi problematiken som utgör grunden för vår uppsats. Denna presentation mynnar via vår problemformulering ut i uppsatsens syfte. Dessutom redogörs för avgränsningarna, vilka syftar till att ytterligare precisera vår avsikt med uppsatsen.

Kapitel 2 Metod I detta kapitel motiverar vi valet av tillvägagångssätt för att uppnå syftet med uppsatsen. Genom att bl.a. påtala de svårigheter vi ställts inför under arbetets gång och val som har gjorts samt kritik som kan riktas mot uppsatsen, försöker vi öka dess reliabilitet och relevans.

Kapitel 3 Uppsatsens ramverk I det tredje kapitlet behandlar vi redovisningsreglering genom redovisningsstandarder och –rekommendationer, ur både ett internationellt och ett nationellt perspektiv. Kapitlet innefattar även en redogörelse för de kvalitativa egenskaperna i IASC:s föreställningsram, reliabilitet och relevans, då dessa utgör ett viktigt redskap vid de kommande analyserna i uppsatsen.

Kapitel 4 En rättvisande bild Det fjärde kapitlet innehåller en utförlig redogörelse för begreppet en rättvisande bild. Vi utkristalliserar innebörderna av två uppfattningar av en rättvisande bild, vilka vi har för avsikt att använda som utgångspunkt vid analyserna i kapitlen *7 Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen* och *8 Skärskådning av utvalda standarder*.

Kapitel 5 Försiktighetsprincipen I kapitlet presenteras försiktighetsprincipen och tre olika innebörder av denna. Avslutningsvis redogörs för det resultat som har erhållits vid identifieringen av de tre innebörderna, vilka vi har för avsikt att använda som utgångspunkt vid analyserna i kapitlen *7 Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen* och *8 Skärskådning av utvalda standarder*.

Kapitel 6 Värdering av tillgångar I detta kapitel redogör vi för olika värderingsmetoder. Anledningen till att redogörelsen är relativt omfattande är att värdering av tillgångar, trots att en rättvisande bild och försiktighetsprincipen utgör uppsatsens innersta kärna, är av stor relevans för analysen som genomförs i kapitel *8 Skärskådning av utvalda standarder*. Vår avsikt med denna redogörelse är därmed att göra det möjligt för läsaren att följa de resonemang som presenteras längre fram i uppsatsen.

Kapitel 7 Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen I det sjätte kapitlet analyserar vi uppsatsens tre beståndsdelar, en rättvisande bild, försiktighetsprincipen samt

värderingsmetoder, utifrån det två kvalitativa egenskaperna reliabilitet och relevans. Vi har ansett att analysen utifrån reliabilitet och relevans borde placeras i ett gemensamt kapitel, istället för att delas upp och placeras i direkt anslutning till de tidigare redogörelserna, då vi är av den åsikten att det borde underlätta för läsaren att ta till sig våra resonemang samt skapa sig en helhetsbild av uppsatsen genom detta förfarande. Den sammanfattande sammanställningen i denna analys utgör en viktig utgångspunkt för analysen i kapitel 8 *Skärskådning av utvalda standarder*, vilket ytterligare förstärkt vår uppfattning att analyserna borde placeras i ett gemensamt kapitel, eftersom den utgör en viktig förutsättning för att vi skall kunna uppfylla vårt sista delsyfte. Kapitlet avslutas med att relationen mellan de två uppfattningarna av en rättvisande bild och de tre innebörderna av försiktighetsprincipen fastslås.

Kapitel 8 Skärskådning av utvalda standarder I detta kapitel presenterar vi IAS 40 och IAS 16 samt RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* och RR 12. Genomgången av standarderna och rekommendationerna²² leder oss över till denna avslutande etapp av uppsatsen, då vi applicerar resultat från tidigare genomförda analyser av en rättvisande bild, försiktighetsprincipen samt värderingsmetoder på dessa standarder. Avslutningsvis konstaterar vi om och hur en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck i de utvalda standarderna, och vilken trend rörande en rättvisande bild och försiktighetsprincipen som kan skönjas.

Kapitel 9 Avslutning I detta avslutande kapitel presenterar vi en sammanfattning av slutsatser och avslutande reflektioner utifrån det material som presenterats i uppsatsen. Avslutningsvis ges förslag till vidare forskning.

²² Vi kommer härnäst att i begreppet ”standarder” innefatta både IAS 40 och IAS 16 samt RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* och RR 12 när samtliga avses, förutom i kapitel 3 då begreppet standarder innefattar samtliga IAS och RR:s rekommendationer, och i kapitel 7 där vi uttryckligen anger vilka standarder respektive rekommendationer som avses.

2 Metod

För att skapa förståelse för hur vi tagit oss fram till det slutgiltiga resultatet av våra ansträngningar, presenteras nedan val och avvägningar som har gjorts fortlöpande under uppsatsens framväxt. Kapitlet inleds med att behandla det perspektiv utifrån vilket uppsatsen har skrivits. Därefter presenterar vi vårt tillvägagångssätt och belyser särskilt arbetsprocessen, samt redogör för insamlandet av sekundär-, och primärdata. Avslutningsvis tar vi upp källkritik och utvärdering av vår metod.

2.1 Val av perspektiv

I avsikten att finna svar på frågor som har tagits upp i problemformuleringen, har vi studerat dels hur ämnet har behandlats i litteraturen, dels vilka värderingar som föreskrivs i standarder rörande materiella anläggningstillgångar och förvaltningsfastigheter. Ett utifrånperspektiv har därmed intagits vid studien av fenomenen, en rättvisande bild och försiktighetsprincipen. Det har inneburit att det är användarna av de finansiella rapporternas perspektiv som har intagits. Skälet till detta perspektiv har delvis sin grund i vårt intresse att klargöra vilka konsekvenser de olika innebörderna av försiktighetsprincipen och uppfattningarna om en rättvisande bild får för den information som förmedlas till användarna. Vidare är skälet till detta användarperspektiv att vårt teoretiska redskap, två av de kvalitativa egenskaperna i IASC:s föreställningsram, har till syfte att förmedla användbar information till användarna, och därmed utgör grunden till det som användarna kan förvänta sig av de finansiella rapporterna.

2.2 Tillvägagångssätt

I denna avdelning beskrivs arbetsprocessen, och hur vi har samlat in material samt hur vi har bearbetat såväl primär- som sekundärdata, samt de problem som har uppstått vid indelning av dessa data. Då vi hade dragit upp riktlinjer för syftet med uppsatsen sökte vi litteratur som berörde vårt problemområde. Genom den funna litteraturen och med vägledning av vår handledare Sven-Arne Nilsson, har vi fått en vinkling av problemet som vi har funnit mycket intressant.

2.2.1 Arbetsprocessen

Under denna avdelning redogör vi ingående för hur uppsatsens genomförande har fortskridit. Skälet till genomgången är att arbetsprocessen skiljer sig från tidigare uppsatser som vi har studerat, varför vi vill redogöra för de val som vi har ansett oss nöjda att göra. Genomgången är begränsad till de moment som vi har upplevt som särskilt problematiska.

I uppsatsen lyfte vi fram tre innebörder av försiktighetsprincipen, motivet till detta val var att försöka fånga in spännvidden av vad som kan innefattas i försiktighetsprincipen. Valet föll på den traditionella, som speglar en historisk uppfattning av försiktighetsprincipen, vidare ansåg vi den utifrån EG-direktivet/ÅRL lämplig då den illustrerar den försiktighetsprincip som är förhärskande inom EU idag. Slutligen studerade vi försiktighetsprincipen utifrån IASC eftersom den möjligen kan sägas vara den framtida innebörden av försiktighetsprincipen. Rörande en rättvisande bild bestämde vi oss för att fokusera endast två uppfattningar ur den tolkningsdoktrin som har utvecklats, den legalistiska och den ekonomiska. Anledningen till detta val var att dessa ligger närmast den företagsekonomiska disciplinen i jämförelse med andra uppfattningar, som t.ex. den lingvistiska som är en rent språklig tolkning av en rättvisande bild. Vidare ligger den legalistiska och den ekonomiska uppfattningen nära varandra, men har ändå olika synsätt, varför jämförelsen mellan dessa två kan anses vara särskilt intressant. Dessutom har vårt val av de två uppfattningarna styrts av möjligheten att kunna koppla dessa till försiktighetsprincipen.

2.2.1.1 Steg 1

För att uppfylla vårt första delsyfte har vi genomfört en litteraturstudie. Informationsinsamlingen utifrån de olika uppfattningarna och innebörderna av en rättvisande bild och försiktighetsprincipen resulterade i utarbetandet av en tolkningsmall²³, i form av frågor, som speglade innehållet av de samlade uppfattningarna och innebörderna. Denna redogörelse återfinns i kapitlen 4 *En rättvisande bild* och 5 *Försiktighetsprincipen*. Grunden till utarbetandet av tolkningsmallen var att försöka urskilja utmärkande karaktärsdrag i respektive uppfattning av en rättvisande bild och i respektive innebörd av försiktighetsprincipen. Dessutom utgjorde frågorna en förutsättning för att genomföra en vidare analys av begreppet en rättvisande bild och försiktighetsprincipen.

Då begreppet en rättvisande bild utgör ett abstrakt begrepp har vi funnit det lämpligt att återge bestämmingar av en rättvisande bild som förekommer i EG-direktivet, ÅRL samt IASC:s föreställningsram, eftersom dessa utgör grunden för vår studie samt ökar läsarens förståelse av uppsatsen. De tre innebörderna av försiktighetsprincipen har kompletterats med en kortfattad redogörelse för anglosaxisk och kontinental rättstradition, då den har varit av särskilt intresse vid utkristalliseringen av innebörderna.

2.2.1.2 Steg 2

Genom att klargöra relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen var vi nödgade att finna en bro mellan begreppet och principen. Skälen till detta är att försiktighetsprincipen enbart behandlar värderingar och en rättvisande bild innefattar det som har betydelse för företagets ställning och resultat, vilket innebär att begreppet och principen inte är direkt jämförbara. Vi fann att värdering var det lämpligaste redskapet för att finna uttryck för en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, eftersom försiktighetsprincipen utgör ett förhållningssätt till värderingar.

För att kunna koppla samman en rättvisande bild, försiktighetsprincipen och värderingsmetoder tvingades vi konvertera dessa med hjälp av de två kvalitativa egenskaperna

²³ Denna tolkningsmall utgörs av de frågor som återfinns i avdelningarna 4.5 samt 5.5.

i IASC:s föreställningsram, reliabilitet och relevans. Vår analys utgick endast ifrån de två kvalitativa egenskaperna reliabilitet och relevans, i IASC:s föreställningsram. Grunden till denna begränsning var att en analys utifrån samtliga kvalitativa egenskaper skulle bli alltför omfattande och ohanterlig.

De två kvalitativa egenskaperna, reliabilitet och relevans, ansåg vi lämpligt med hänsyn till det perspektiv som uppsatsen är skriven ur, eftersom dessa utgör en viktig grundpelare för att användbar information skall ges. Genom konversionen möjliggörs ett fastställande av relationen mellan de två uppfattningarna av en rättvisande bild samt de tre innebörderna av försiktighetsprincipen.

Grunden till att analysen utifrån reliabilitet och relevans placerats i ett gemensamt kapitel, är att detta förfarande borde underlätta för läsaren att ta till sig våra resonemang samt skapa sig en helhetsbild av uppsatsen. Vi är medvetna om att värderingsmetoder inte fyller någon funktion för att uppnå delsyfte två, dock är vi av den uppfattningen att den valda dispositionen var den bästa lösningen, då den ligger till grund för analysen i kapitel 8 *Skärskådning av utvalda standarder*.

2.2.1.3 Steg 3

I tredje delsyftet uttrycker vi en avsikt att undersöka hur en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck i standarder. För att uppfylla detta har vi tillämpat en kvalitativ metod, d.v.s. observerat mjuka data,²⁴ då vi har undersökt ett fenomen som inte låter sig mätas.

Genom vårt redskap, värderingar, har en analys av standarder möjliggjorts, eftersom föreskrivna värderingsmetoder i standarderna kan sägas spegla en rättvisande bild samt försiktighetsprincipen. Anledningen till valet att undersöka hur en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck i standarder är att vi förväntade oss att finna uttryck för begreppet och principen i dessa samt att den senaste trenden rörande avvägningen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen skulle återfinnas där.

Genom att IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* har direkt beröring med IAS 16 och RR 12, behandlas även dessa standarder i viss utsträckning. Utifrån de valda standarderna har vi begränsat studien till att endast omfatta materiella anläggningstillgångar.

2.2.2 Sekundärdata och primärdata

2.2.2.1 Sekundärdata

Sekundärdata utgörs av data som har insamlats vid ett tidigare tillfälle av någon annan och i ett annat syfte.²⁵ Litteratur som behandlar begrepp, principer och metoder som vi skulle kunna använda till vår utredning om en rättvisande bild, försiktighetsprincipen samt värdering av tillgångar har varit utgångspunkt för de sekundärdata som vi har valt för vår uppsats.

²⁴ Eriksson, L. T. & Wiedersheim-Paul, F., *Att utreda, forska och rapportera* (1999), s. 63.

²⁵ Lundahl, U. & Skärvad, P-H., *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer* (1999), s. 52.

Sökningarna efter denna litteratur har skett främst genom facktidskrifter, tidigare skrivna uppsatser och annan facklitteratur på redovisningsområdet samt de källhänvisningar som har funnits i anslutning till dessa.

2.2.2.2 Sekundärdata eller primärdata?

Under arbetet har vi haft många och långa diskussioner om vad som egentligen utgör primär- respektive sekundärdata i uppsatsen, och har kommit fram till att svaret på frågan inte var alldeles givet. Dilemmat grundar sig i att delar av det material som vi från början ansåg utgöra våra sekundärdata, blev efter vår bearbetning primärdata.

De olika uppfattningarna om en rättvisande bild samt de olika innebörderna av försiktighetsprincipen har utgjort en del av våra sekundärdata, vilka har behandlats i kapitlen 4 *En rättvisande bild* och 5 *Försiktighetsprincipen*. Däremot har resultatet som vi kom fram till i kapitlen 4 *En rättvisande bild* och 5 *Försiktighetsprincipen* behandlats som våra primärdata från och med övergången till kapitel 7 *Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen*. Kapitel 6 *Värdering av tillgångar* som berör värdering av tillgångar har vi behandlat som sekundärdata, då vi har redogjort för de olika metodernas karaktärsdrag. Resultatet av denna genomgång har vi valt att bearbeta som primärdata från och med övergången till kapitel 7 *Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen*.

2.2.2.3 Primärdata

Primärdata utgörs av information som har insamlats för ett bestämt ändamål.²⁶ I vår uppsats har underlaget för våra primärdata utgjorts dels av de resultat som vi har redogjort för i föregående avdelning, dels av redovisningsstandarderna, IAS 40 och IAS 16 samt RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* och RR 12. Anledningen till att vi anser att standarderna utgör primärdata är att vi har bearbetat dessa genom att enbart fokusera de delar som berör värdering.

2.3 Källkritik

Källkritik kan ses som ett instrument för att göra en bedömning av de insamlade källorna, vilket är nödvändigt för att kunna värdera slutresultatet. Syftet med den källkritiska granskningen har varit att bestämma om källorna verkligen varit väsentliga för att uppfylla uppsatsens syfte, om de har varit relevanta för frågeställningarna och om de har varit fria från systematiska fel. För att utföra en källkritisk granskning har vi använt oss av analysmodellen som Eriksson & Wiedersheim-Paul rekommenderar för en kritisk granskning av källor.²⁷ Denna tillämpas för att undersöka möjliga brister i materialet, genom att undersöka om det uppfyller:

Samtidskrav, som skall användas för att bedöma om källorna beskriver sin tid samt att författarens lämnade uppgifter tidsmässigt inte ligger alltför långt bort i tiden i förhållande till den beskriva händelsen. Den litteratur som vi har begagnat oss av spänner över en lång

²⁶ Eriksson, L. T. & Wiedersheim-Paul, F., *Att utreda, forska och rapportera* (1999), s. 65f.

²⁷ Eriksson, L. T. & Wiedersheim-Paul, F., *Att utreda, forska och rapportera* (1999), s. 153ff.

period, den övervägande delen av källorna ligger dock inom den närmaste tioårsperioden. Den äldsta källa som vi refererar till är *Förslag till lag, angående handelsböcker och handelsräkningar*, från 1916, denna tas dock upp i ett sammanhang som behandlar ett fenomen som kan hänföras till bl.a. den tiden, och därmed anser vi att den inte utgör någon fara för att samtidskravet inte skulle kunna anses uppfyllt. Även i de övriga källorna beskrivs händelser som är tidsmässigt närstående de beskrivna händelserna. Vi anser därmed generellt att våra källor i stor sett uppfyller samtidskravet.

Tendenskritik, används för att utröna huruvida uppgiftslämnarna har haft egna intressen i den behandlade frågan. Flera av våra utvalda författare har uttryckt en stark tilltro till t.ex. vad som kan anses utgöra en rättvisande bild. Författarnas åsikter kan placeras in i olika grupperingar, t.ex. att ekonomer generellt är av en uppfattning och jurister av en annan, men eftersom vi har eftersträvat att försöka observera denna utkristallisering ser vi inga problem med just egenintresse i vår uppsats då vi har försökt fånga flera olika riktningar, med ett brett urval av författare.

Beroendekritik, syftar till att kontrollera olika källors beroendeförhållande. För vårt vidkommande har detta inneburit att de utvalda författarna har en relation till varandra. I våra litteraturstudier har vi upptäckt att några författare refererar till varandra, vilket kan tyda på ett visst beroende. Vi menar dock att konsekvensen av detta beroende kan ha lindrats då vi har eftersträvat att fånga upp ett brett spektra av svenska och utländska författare.

Äkthet, utgör ytterligare ett granskningskrav som behövs genomföras för att källkritiken skall utföras på ett bra sätt. En stor del av vårt sekundärmaterial är hämtat från vetenskapliga tidskrifter, samt andra välrenommerade tidskrifter, vilket torde innebära att dessa utsätts för granskning. Detta gör att vi inte känner något större tvivel om källornas äkthet.

2.4 Utvärdering av vårt tillvägagångssätt

Halvorsen menar att många fenomen kan vara oerhört problematiska att finna konkreta uttryck för, vilket medför att dessa kan vara svåra att mäta. Eriksson & Wiedersheim-Paul menar därför att fenomen måste överföras till en slags mätskala för att kunna prövas empiriskt, vilket dock kan innebära stor problematik vid författande av uppsatser. Av denna orsak menar dessa författare att en bedömning av uppsatsens trovärdighet fyller en viktig funktion.²⁸ Då vi menar att vår uppsats behandlar fenomen, en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, fyller därmed en utvärdering av vårt tillvägagångssätt en viktig funktion.

2.4.1 Objektivism och subjektivism

Enligt Lundahl & Skärvad påverkas alla individer av en överordnad föreställningsram, vilken påverkar individens uppfattning om hur verkligheten är beskaffad.²⁹ Därmed kan inte bortses från att vi har utgått från våra personliga föreställningsramar när vi har valt ut och tolkat information. Då vi är två i gruppen är vår förhoppning att problemet har mildrats, då våra

²⁸ Halvorsen, K., *Samhällsvetenskaplig metod* (1992), 41f., samt Eriksson, L. T. & Wiedersheim-Paul, F., *Att utreda, forska och rapportera* (1999), s. 38.

²⁹ Lundahl, U. & Skärvad, P-H., *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer* (1999), s. 52ff.

personliga referensramar inte ser likadana ut på grund av olika erfarenheter och synsätt, av särskild vikt för läsaren att få kunskap om är att en av författarna har omfattande juridisk utbildning. Givetvis är det svårt att uttala sig om vilka konsekvenser denna färgning kan ha fått för vår studie.

Då vår uppsats till stor del utgörs av en analys utifrån reliabilitet och relevans, har det resultat som framkommit genom denna analys stor betydelse för uppsatsens slutresultat. Denna analytiska prägning kan ha medfört att delar av uppsatsen kan ha inslag av subjektivism. Vi menar dock att subjektivismen i viss utsträckning kan sägas ha minskat då vi har utgått ifrån fastställda delkriterier, i den kvalitativa egenskapen reliabilitet. Därmed har vi inte haft möjlighet att påverka innebörden av reliabilitet i någon större uppfattning.

Vårt val att använda oss av en kvalitativ metod för att uppnå delsyfte tre har medfört att uppsatsens subjektiva inslag har ökat i jämförelse med om vi hade begagnat oss av en kvantitativ metod, eftersom en kvalitativ metod kan förväntas innehålla ett färre antal subjektiva bedömningar. Vi är medvetna om att detta utgör en svaghet i vår uppsats. Denna svaghet hade i viss utsträckning kunnat undvikas om en kvantitativ metod hade tillämpats. Vi har ändock inte funnit det möjligt att genomföra uppsatsen med hjälp av en kvantitativ metod, eftersom en rättvisande bild och försiktighetsprincipen utgör begrepp som inte låter sig mätas.

Risken för subjektivism kan emellertid antas ha minskat då vi inte har haft några personliga skäl att vilja påverka resultatet. Vidare har vi vid skrivandet av uppsatsen försökt att upprätthålla ett objektiva förhållningssätt, men vi är dock medvetna om att fullständig objektivitet inte är möjlig, särskilt inte i våra analyser. I våra strävanden efter största tänkbara saklighet har vi försökt att i möjligaste mån öppet redovisa våra antaganden och perspektiv. Vidare har vi eftersträvat att få ett brett urval av författare för att kunna försöka få en objektiv bild av de fenomen som vi har granskat, vilket vi anser borde minska den risk för subjektivism som föreligger.

2.4.2 Ytterligare invändningar

En annan svaghet i vår uppsats är att vi enbart har tillämpat två av fyra kvalitativa egenskaper i IASC:s föreställningsram i analysen, i kapitel 7 *Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen*, istället för samtliga egenskaper vilket hade kunnat öka uppsatsens tillförlitlighet. För att information i de finansiella rapporterna skall anses användbar skall samtliga kvalitativa egenskaper vara uppfyllda, vilket vi inte har beaktat i vår uppsats. Orsaken till detta val var att vi önskade ett hanterligt redskap inför analysen i kapitel 8 *Skärskådning av utvalda standarder*, vidare befarade vi att analysen i kapitel 7 *Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen* skulle ha blivit alltför omfattande och därmed ohanterlig om ytterligare egenskaper hade beaktats. Dessutom ansåg vi att de andra två kvalitativa egenskaperna, begriplighet och jämförbarhet, inte har samma relevans för uppsatsen genomförande då de i IASC:s föreställningsram, i viss utsträckning, anges som underordnade egenskaper i förhållande till reliabilitet och relevans.

Vidare kritik som kan riktas mot uppsatsen vad gäller IASC:s föreställningsram är att vi har behandlat de två kvalitativa egenskaperna reliabilitet och relevans som isolerade fenomen, vilket innebär att vi inte har beaktat den relation som vanligtvis finns mellan dessa. Orsaken till att vi har valt att se dem som två isolerade fenomen är att vi har velat urskilja huruvida

kriterierna ges uttryck i olika omfattning, och oberoende av varandra, i en rättvisande bild, försiktighetsprincipen samt värderingsmetoder.

Genom att inte kontakta instanser eller personer med erfarenhet på området har vi underlåtit att undersöka möjligheten att erhålla information som skulle ha kunnat vara av intresse för vår uppsats. Dock har vi valt bort detta alternativ då vi är av den uppfattningen att dessa kontakter skulle ha tagit för mycket tid i anspråk. Dessutom befarade vi att resultatet, p.g.a. erfarenheter från uppsatsarbete på kandidatnivån, av ett dylikt förfarande skulle kunna ha lett till en snedvridning av materialet då alla tillfrågade parter sannolikt inte skulle ha deltagit i vår undersökning.

3 Uppsatsens ramverk

I detta kapitel redogörs för redovisningsreglering genom standarder, ur ett internationellt och nationellt perspektiv Dessutom behandlas IASC:s föreställningsram, särskilt noggrant redogörs för innebörden av de två kvalitativa egenskaperna, reliabilitet och relevans, eftersom dessa kommer att utgöra ett viktigt redskap för analyserna i uppsatsen.

3.1 Bakgrund till redovisningsreglering

Frågor och problem med redovisningsanknytning kan länder välja att lösa på olika sätt. Detta faktum kan observeras inom t.ex. EU, där länder med den anglosaxiska respektive den kontinentala rättstraditionen anses uppvisa skillnader vad gäller synen på reglering av redovisning. Hendriksen & van Breda framhåller att det föreligger skillnader mellan anglosaxisk och kontinental redovisningstradition vad gäller syftet med redovisningen. Författarna påpekar att syftet med redovisningen enligt den anglosaxiska redovisningstraditionen är att ge placerare information, medan redovisningens syfte enligt den kontinentala traditionen är att ligga till grund för beskattning.³⁰

Frågan vilka för- och nackdelar som reglering av redovisning kan medföra, har diskuterats i litteraturen. En av fördelarna med reglering, som har framhållits av Hendriksen & van Breda, är att reglering medför att informationen som förmedlas blir likformig och i sin förlängning därmed också jämförbar och trovärdig. En fara, som dock har lyfts fram i samband med detta argument, är att informationsbehovet inte är detsamma för alla företag. En nackdel med reglering av redovisning är att regleringen inte tillräckligt fort anpassar sig till förändringar som uppstår i företag.³¹ Enligt Kam finns det skäl som talar för såväl reglering genom lagstiftning som genom privata organisationer, t.ex. besitter de senare mycket stor kunskap samtidigt som möjligheten att tvinga företag att följa redovisningslagstiftning utgör en stor fördel för redovisningsreglering genom lagstiftning.³² Thorell, professor i företagsrätt vid Uppsala universitet samt ledamot av RR, är av den åsikten att detaljreglering av redovisningsfrågor i större utsträckning lämpar sig för reglering i rekommendationer än i lagstiftning. Han påpekar dock att redovisningsregleringen i rekommendationer oftast på något sätt är kopplad till lagstiftningen.³³

³⁰ Hendriksen, E. S. & van Breda, M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 241.

³¹ Hendriksen, E. S. & van Breda, M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 246ff.

³² Kam, V., *Accounting theory* (1986), s. 390ff.

³³ Thorell, P., "Perspektiv på den nya årsredovisningslagen", *Balans* nr. 11 1995, s. 31.

3.2 Redovisningsreglering

Alla länders redovisningsreglering är unik och präglas av nationella förhållanden, såsom revisorernas ställning, dock kan trots detta varje lands reglering delas in i tre områden: lagar, redovisningsstandarder samt redovisningspraxis.³⁴ I uppsatsen kommer dock enbart redovisningsreglering genom redovisningsstandarder att behandlas, eftersom främst dessa har betydelse för uppsatsen.

3.2.1 Redovisningsstandarder

Istället för att reglera redovisningsområdet genom lagstiftning kan andra intressenter ges möjlighet att aktivt delta i utvecklingen av redovisningsregleringen. Det kan ske genom att organisationer utformar standarder som rör redovisning. Edlund, auktoriserad revisor, förespråkar att redovisningsregleringen ska ske genom självreglering, vidare menar han att det inte finns något land vars redovisningsreglering enbart har utformats av staten, dock kan den i vissa länder vara delaktig i utformningen. Istället intar ofta staten den viktiga övervakningsrollen, som innebär att kontroller genomförs för att redovisningsregleringen skall utvecklas på ett önskvärt sätt.³⁵

3.2.1.1 Internationella redovisningsstandarder

IASC, som bildades år 1973, har etablerat sig som en internationell normgivare, genom att utge redovisningsstandarder. Genom en undersökning, utförd av IASC år 1998, framkom det att drygt 80 procent av de 67 undersökta länderna direkt tillämpade IAS eller i huvudsak baserade sin nationella reglering på IAS. Sverige tillhör den grupp av länder som utformar egen reglering, men där IASC:s standarder utgör grunden för regleringen.³⁶

Inom EU har insikten om omöjligheten att uppnå effektiv harmonisering inom redovisningsområdet, via utfärdande av direktiv infunnit sig. Den snabba internationaliseringen av redovisningen, samt behovet av snabba lösningar, medför att den tidskrävande processen för utarbetande av direktiv och implementering av dessa i medlemsländerna inte är ett effektivt sätt att lösa redovisningsregleringen på. EU förespråkar numera att redovisningsregleringen istället skall ske genom IASC, dock föreligger det vissa motstridigheter mellan innehållet i standarder meddelade av IASC och EG-direktiven som måste lösas.³⁷ Mycket tyder dock på att EU med största sannolikhet kommer att föreskiva att IASC:s standarder skall tillämpas i koncernredovisningar för de noterade företagen från och med år 2005.³⁸ IASC har utgivit ett fyrtiotal redovisningsstandarder, där IASC:s föreställningsram utgör en viktig plattform för framtagandet av standarderna. Föreställningsramen behandlas i avdelning 3.3 *IASC:s föreställningsram*.

³⁴ Flower, J. (red), *The Regulation of Financial Reporting in the Nordic Countries* (1994), s. 22.

³⁵ Edlund, B., *Den svenska normgivningen i ett internationellt perspektiv* (1997), s. 44ff.

³⁶ Nilsson, S., *Redovisningens normer och normbildare* (1999), s. 77.

³⁷ Edlund, B., *Den svenska normgivningen i ett internationellt perspektiv* (1997), s. 44ff.

³⁸ Thiel, T. & Jönsson Lundmark, B., ”Nu är tiden knapp för redovisnings- Sverige”, *Dagens Industri*, 15 maj 2001.

3.2.1.2 Nationella redovisningsrekommendationer

RR, som bildades 1989, har till uppgift att ”främja utvecklandet av god redovisningssed framför allt i börsnoterade företag samt att sprida information om redovisningsfrågor för sådana företag”³⁹ samt skapa ”en väl förankrad självreglering på redovisningsområdet”⁴⁰. Med självreglering avses, enligt Rydén, ordförande i 7:e AP-fonden, överenskomna regler, d.v.s. det ger inte företag rätt att själva bestämma om eller vilka regler som skall följas.⁴¹

Den svenska redovisningslagstiftningen är delvis utformad som ramlagstiftning, vilket medför att detaljregleringen kan ske genom annan reglering t.ex. redovisningsrekommendationer.⁴² RR utger rekommendationer som i stor utsträckning är grundade på standarder som IASC har tagit fram. RR har dock uttryckt att de har för avsikt att anpassa IAS till de svenska förhållandena.⁴³ Det har t.ex. inneburit att RR vid utformningen av RR 12, som grundar sig på IAS 16, medtagit en rätt till uppskrivning, trots att IAS 16 inte direkt har denna motsvarighet, eftersom ÅRL grundas på EG-direktivet som föreskriver denna möjlighet. Då RR:s rekommendationer i hög grad bygger på IASC standarder innebär det att den internationella påverkan är kraftig, vid utformning av rekommendationer.

3.3 IASC:s föreställningsram

IASC, har för att uppnå internationell harmonisering inom redovisningsområdet bl.a. publicerat ”Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements”⁴⁴, vilken bygger på material som FASB har utarbetat.⁴⁵ Föreställningsramen består av fyra delar, bl.a. behandlas de finansiella rapporternas syfte och kvalitativa egenskaper som gör information användbar. Dessutom redogör föreställningsramen även för när t.ex. en tillgång skall tas upp i balansräkningen samt vilka olika mätmetoder som finns för att fastställa en tillgångs värde. För att göra informationen i de finansiella rapporterna användbar för användarna är det av stor betydelse att de kvalitativa egenskaperna begriplighet, relevans, reliabilitet⁴⁶ och jämförbarhet hålles i åtanke vid upprättandet av dessa.⁴⁷ Nedan redogörs dock enbart för reliabilitet och relevans, då dessa utgör viktiga redskap för vår uppsats.

3.3.1 Relevans⁴⁸

Den information som lämnas i de finansiella rapporterna måste vara av värde för användarna som beslutsunderlag, genom att den skall underlätta granskning av redan inträffade och framtida händelser eller genom att rätta till tidigare uttalanden eller bekräfta dessa, för att

³⁹ Nilsson, S., *Redovisningens normer och normbildare* (1999), s. 54.

⁴⁰ Rydén, B., *Självreglering i framtiden - Redovisningsrådets ställning måste stärkas* (1997), s. 55.

⁴¹ Rydén, B., *Självreglering i framtiden - Redovisningsrådets ställning måste stärkas* (1997), s. 64.

⁴² Östman, L., *Normgivarna och makten* (1997), s. 28.

⁴³ Nilsson, S., *Redovisningens normer och normbildare* (1999), s. 55.

⁴⁴ Redovisningsrådet har översatt den av IASC utgivna föreställningsramen till svenska och benämner den *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter*. Vi utgår ifrån den översättning som är gjord av Redovisningsrådet vid författandet av uppsatsen.

⁴⁵ Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting theory* (1998), s. 25.

⁴⁶ Vi har valt att benämna den kvalitativa egenskapen *tillförlitlighet* reliabilitet då vi anser att denna översättning är mer lämplig.

⁴⁷ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 5 samt 24.

⁴⁸ Avdelningen bygger på Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 26-30 om ingen annan källa anges.

kunna anses som relevant. Vad gäller framtida prognoser är det av stort värde att det finns upplysningar om extraordinära poster eller huruvida vissa poster är ovanligt stora eller små i den lämnade informationen för att kunna underlätta för användaren att bedöma företags finansiella ställning och tidigare resultat utifrån sitt intresse.

IASC:s föreställningsram anser att ”Informationens relevans påverkas av dess karaktär och av dess väsentlighet.”⁴⁹ I de fall då användaren använder den lämnade informationen som beslutsunderlag är informationen att anse som väsentlig. I dessa fall kan ett utelämnande av information eller lämnande av felaktig information leda till att användaren får ett snedvridet beslutsunderlag.

3.3.2 Reliabilitet⁵⁰

Information anses vara reliabel när det inte förekommer ”väsentliga felaktigheter och [när informationen] inte är vinklad”.⁵¹ Reliabilitet delas, av IASC, in i fem delkriterier: korrekt bild, innebörd och form, neutralitet, försiktighet och fullständighet.

Korrekt bild Genom kravet på en korrekt bild förväntas de finansiella rapporterna på ett riktigt sätt återge de transaktioner som företag har vidtagit. Det föreligger dock ofta en risk för att den bild som förmedlas av företag genom finansiella rapporter, inte återger en korrekt bild, eftersom problem vid identifiering av transaktioner samt svårigheter vid mätning och värdering av tillgångar, skulder, intäkter och kostnader föreligger. Vi tolkar att en korrekt bild främst uppnås genom att spegla vad som faktiskt har hänt. Dock kan en korrekt bild även uppnås genom att lagar och standarder följs och därigenom förmedla den information som användarna kan förvänta sig.

Innebörd och form Enligt detta delkriterium skall redovisning av transaktioner inte enbart ske utifrån transaktionens rättsliga form utan även den ekonomiska innebörden skall beaktas. Det innebär att mindre avseende skall fästas vid den juridiska etikett som transaktionen har åsatts. Då vi inte behandlar transaktioner utan begrepp, princip och metoder har vi funnit oss nödgade att tillämpa innebörd och form på dessa och inte på transaktioner. Detta innebär att vi har tolkat delkriteriet som att den rättsliga formen och den ekonomiska innebörden skall beaktas i lika stor utsträckning. För att den rättsliga formen skall anses vara uppfylld, har vi ansett att begreppet, principen och metoderna måste återfinnas i lag. Vad gäller uppfyllandet av den ekonomiska innebörden har vi likställt det med huruvida begreppet, principen och metoderna avspeglar vad som faktiskt har inträffat sett ur en ekonomisk synvinkel.

Neutralitet Kravet på neutralitet innebär att information som presenteras i de finansiella rapporterna inte får vara vinklad. Vinkling kan t.ex. ske genom att information utelämnas och genom detta förfarande påverkas intressenters bedömningar och beslut. Kravet på neutralitet accepterar därmed inte att företag försöker uppnå förutbestämda mål med den information som förmedlas.

⁴⁹ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 29.

⁵⁰ Avdelningen bygger på Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 31-38 om ingen annan källa anges.

⁵¹ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 31.

Försiktighet Vid upprättande av finansiella rapporter kan det föreligga osäkerhet rörande omständigheter som omger t.ex. en transaktion. Dessutom skall företag tillämpa försiktighetsprincipen vid upprättande av de finansiella rapporterna. Försiktigheten ska dock inte leda till att dolda reserver skapas och avsiktlig undervärdering av t.ex. tillgångar genomförs.

Fullständighet Det sista av de fem delkriterierna till reliabilitet är fullständighet. Kravet på fullständig information måste ställas i relation till informationens väsentlighet och till den kostnad som uppkommer vid framtagandet av information. Skulle information som förmedlas inte vara fullständig innebär det att informationen som lämnas är oriktig och därmed inte användbar för intressenterna.

3.4 Sammanfattning

Ovan har vi redogjort för redovisningsreglering genom standarder. Då den svenska redovisningslagstiftningen är ramlagstiftning medför det att den behöver kompletteras genom redovisningsrekommendationer. Det internationella inflytandet är stort, detta märks inte minst genom att RR utgår från IASC standarder vid utformningen av rekommendationer.

IASC:s föreställningsram utgör en viktig plattform vid utformandet av standarder. Vidare har den till syfte att göra informationen i de finansiella rapporterna användbar för användarna, vilket innebär att det är av stor betydelse att de kvalitativa egenskaperna begriplighet, relevans, reliabilitet och jämförbarhet hålles i åtanke vid upprättandet av de finansiella rapporterna. För att uppfylla kravet på relevans skall information som förmedlas vara av vikt för användarna av rapporterna. Kriteriet reliabilitet implicerar att informationen som lämnas i de finansiella rapporterna skall ge en korrektbild, uppge innebörd och form, vara neutral och försiktig samt fullständig.

4 En rättvisande bild

Kapitlet inleds med en beskrivning av begreppet en rättvisande bilds framväxt, samt en redogörelse för beskrivningar av begreppet. Därefter redogörs för innebörderna av de två uppfattningarna, legalistisk och ekonomisk, av en rättvisande bild. Utifrån dessa uppfattningar har vi utkristalliserat skillnader mellan dem genom att undersöka uppfattningarna utifrån ett antal utvalda frågor. Avslutningsvis presenteras resultatet av denna undersökning, vilket utgör ett underlag för den analys som genomförs i kapitel 7 Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen.

4.1 Inledning

Redovisningen innehåller, enligt Walton som är verksam vid University of Geneva, ett stort antal svårbegripliga begrepp. Han menar att begreppet en rättvisande bild är ”the single most bizarre notion”.⁵² Detta uttalande speglar de många oklarheterna hos begreppet, främst frånvaron av en bestämning som fastställer begreppets innebörd samt vilka krav som ska uppfyllas för att en rättvisande bild skall anses förmedlas.⁵³ Begreppet en rättvisande bild enligt EG-direktivet har alltsedan dess tillkomst varit föremål för en omfattande debatt och har gett upphov till olika tolkningar.⁵⁴

4.2 Bakgrund och framväxt

A true and fair view, en rättvisande bild, har vuxit fram inom den anglosaxiska traditionen där det förekommer mycket frivillig reglering och där redovisningens ”serviceroll” betonas. Däremot har begreppet inte tidigare haft någon plats i den kontinentala traditionen.⁵⁵ Begreppet en rättvisande bild har sitt ursprung i 1844 års brittiska aktiebolagslag, *The Joint Stock Companies Act*, vilken uppställde ett krav på att företagen skulle uppvisa *a full and fair balance sheet*. Innebörden av begreppet preciserades inte, dessutom gällde det enbart för balansräkningen då det inte uppställdes något krav i lagstiftningen om upprättande av resultaträkning. Lagen ändrades vid ett flertal tillfällen och olika varianter på begreppet användes. Själva begreppet *a true and fair view* i dess nuvarande form införlivades i den brittiska aktiebolagslagen först år 1947.⁵⁶

⁵² Walton, P., ”Introduction: the true and fair view in British accounting”, *The European Accounting Review* 1 1993, s. 49.

⁵³ Prop. 1995/96:10 del II, s. 8ff.

⁵⁴ Westermark, C., *Årsredovisningslagen* (1998), s. 276.

⁵⁵ Artsberg, K., *Normbildningen och redovisningsförändring* (1992), s. 80.

⁵⁶ Walton, P., *The True and Fair View: A Shifting Concept*, (Occasional Research Paper No. 7) 1991, s. 5f.

I samband med Storbritanniens inträde i EG, år 1973, framförde britterna krav på att begreppet en rättvisande bild skulle innefattas i EG-direktivet, vilket innebar att finansiella rapporter skulle ge en rättvisande bild av företagets resultat och ställning. En rättvisande bild utgör nu ett övergripande krav i EG-rätten, trots att det före direktivets fastställande inte fanns i flertalet av medlemsländernas redovisningslagstiftning.⁵⁷ I Sverige infördes kravet, på att årsredovisning och koncernredovisning skall uppvisa en rättvisande bild av företags ställning och resultat, genom ikraftträdandet av ÅRL år 1997.

Begreppet en rättvisande bild är sprunget ur *a true and fair view*. Det har dock bl.a. diskuterats huruvida betydelsen av de två engelska orden är likvärdiga eller densamma som t.ex. den svenska översättningen av begreppet. Ekholm & Troberg förespråkar t.ex. att den svenska översättning borde lyda *en riktig och rättvisande bild*.⁵⁸ Dessutom är det tveksamt om betydelsen av begreppet är densamma i de olika EU-länderna.⁵⁹ Inte bara innebörden av begreppet en rättvisande bild är oklar, utan van Hulle menar även att betydelsen av vad som avses med den ekonomiska ställningen inte på något vis är uppenbar. Dock anser han att mycket pekar på att det rimligen är likviditet och soliditet som avses. Vidare ställer sig van Hulle frågande till ur vems perspektiv bilden skall vara rättvisande, eftersom en bred kategori av användare tycks avses i EG-direktivet.⁶⁰

4.3 Bestämningar av begreppet en rättvisande bild

Nedan belyses hur begreppet en rättvisande bild behandlas i EG-direktivet, ÅRL samt i IASC:s föreställningsram.

4.3.1 En rättvisande bild utifrån EG-direktivet

Under avdelningen allmänna föreskrifter i EG-direktivet behandlas tre punkter med anknytning till en rättvisande bild. Artikel 2.3 föreskriver följande:

Årsbokslutet skall ge en rättvisande bild av bolagets tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat.⁶¹

Innebörden av begreppet står dock inte att finna i direktivet. Möjligheten att söka ledning i publicerade förarbeten föreligger inte, eftersom EG saknar en motsvarighet till svenska lagförarbeten. Avsaknaden av förarbeten har försvårat förståelsen av begreppet, då det inte går att bilda sig en uppfattning av vad som avsågs med begreppet vid direktivets tillblivelse.⁶² Svårigheterna med att förstå vad en rättvisande bild innebär kan enligt Hopwood, verksam vid University of Oxford, bl.a. förklaras av att begreppet innehåller tvetydigheter även i

⁵⁷ Thorell, P., *EG:s redovisningsrätt* (1993), s. 11f.

⁵⁸ Ekholm, B-G. & Troberg, P., "En rättvisande bild definierad, *Balans* nr. 6-7 1996, s. 32.

⁵⁹ van Hulle, "Truth and untruth about true and fair: a commentary on 'A European true and fair view' comment", *The European Accounting Review* Vol. 2 No. 1 1993, s. 100.

⁶⁰ van Hulle "The true and fair view override in the European Accounting Directives", *The European Accounting Review* Vol. 6:4 1997, s 715.

⁶¹ Art. 2 p. 3 Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 (78/660/EEG).

⁶² Prop. 1995/96:10 del II, s. 8.

ursprungslandet Storbritannien, vilket inte har lindrat förvirringen på EG-nivå.⁶³ Då begreppet *a true and fair view* är intaget i EG-direktivet, är det EG-domstolen som ytterst tolkar och bestämmer innebörden av begreppet. Den EG-rättsliga innebörden skall därmed inte tolkas utifrån den brittiska lagstiftningen utan utifrån EG-rätten.⁶⁴

Artikel 2.4 i EG-direktivet föreskriver att:

När tillämpningen av bestämmelserna i detta direktiv inte räcker till för att ge en rättvisande bild [...] skall ytterligare upplysningar lämnas.⁶⁵

Det innebär att företag som inte anser sig uppfylla kravet på en rättvisande bild kan komplettera redan befintlig information med tilläggsupplysningar och på det sättet uppnå en rättvisande bild. Denna föreskrift infördes då det ansågs svårt att implementera en rättvisande bild i medlemsländerna.⁶⁶

Artikel 2.5 i EG-direktivet behandlar avstegsregeln, som innebär att avsteg från redovisningslag och redovisningsrekommendationer är tillåtna om det sker i syfte att uppnå en rättvisande bild.⁶⁷ Avsteg får dock först ske när tilläggsupplysningar inte har kunnat ge en rättvisande bild. Genom direktivet ges medlemsländerna rätt att införa en avstegsregel, dock står det inte helt klart huruvida det föreligger en skyldighet för länderna att införa en avstegsregel.⁶⁸ Det uttrycktes önskemål i förarbetena till ÅRL, att avstegsregeln skulle införas i Sverige.⁶⁹ Dock har Sverige valt att inte införa avstegsregeln i ÅRL,⁷⁰ vilket bl.a. Ekholm och Troberg har ansett vara olyckligt. De menar att en viss redovisningspraxis mycket väl kan vara laglig men ändå vilseledande.⁷¹ Anledningen till att avstegsregeln inte infördes var bl.a. svårigheterna att lösa de beskattnings- och vinstutdelningsproblem som kunde uppstå då det i redovisningen gjorts avsteg från lagar och rekommendationer. Dessutom framhölls risken för att företag kunde använda avstegsregeln för att manipulera med redovisningen.⁷² Vidare ansåg regeringen att direktivet enbart gav medlemsländerna en möjlighet att införa en avstegsregel, d.v.s. inte en skyldighet.⁷³

Rätten att utnyttja avstegsregeln tillkommer det enskilda företaget. Det är därmed det enskilda företaget som skall avgöra huruvida förutsättningarna att åsidosätta lagstiftning för att uppnå en rättvisande bild är för handen eller ej. Det har framkommit i en undersökning, utförd av FEE, att användningen av avstegsregeln är kraftigt begränsad i de länder som infört regeln. Den högst begränsade användningen av avstegsregeln som har observerats, tyder, enligt Knutsson, ledamot av RR, på att även användningen av en avstegsregel i Sverige skulle bli

⁶³ Vieten, H., "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review* 4:2 1995, s. 381.

⁶⁴ van Hulle, "Truth and untruth about true and fair: a commentary on 'A European true and fair view' comment", *The European Accounting Review* Vol. 2 No. 1 1993, s. 99.

⁶⁵ Art. 2 p. 4. Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 (78/660/EEG).

⁶⁶ Thorell, P., *EG:s redovisningsrätt* (1993), s. 33

⁶⁷ Fredricson, M., "Mats Fredricson varnar för upplysning om rättvisande bild", *Balans* nr. 4 1999, s. 40.

⁶⁸ Prop. 1995/96:10 del II, s. 10.

⁶⁹ Prop. 1995/96:10 del II, s. 6ff.

⁷⁰ Knutsson, M., "Att bryta mot lagen - kan det verkligen främja god redovisningssed?", *Balans* nr. 3 1999, s. 12.

⁷¹ Ekholm, B-G. & Troberg, P., "En rättvisande bild definierad", *Balans* nr. 6-7 1996, s. 36.

⁷² Prop. 1998/99:130 del I, s. 294.

⁷³ Prop. 1995/96:10 del II, s. 10ff.

relativt begränsad.⁷⁴ Den begränsade faktiska användningen av avstegsregeln som framkom ur undersökningen stämmer väl överens med den ståndpunkt som bl.a. van Hulle, verksam vid EU-kommissionen, och Ekholm & Troberg intar rörande tillämpningen av avstegsregeln, då de förespråkar en relativt restriktiv tillämpning av regeln.⁷⁵ Avstegsregeln kan sägas fylla två funktioner i de länder där den har införts, dels kompletterar den lagstiftningen, dels motverkar den att alltför detaljerad reglering meddelas.⁷⁶

4.3.2 En rättvisande bild utifrån ÅRL

Bestämningen av en rättvisande bild som återfinns i ÅRL är i huvudsak densamma som den i EG-direktivet. Dock kan konstateras att EG-direktivet föreskriver att årsbokslutet skall ge en rättvisande bild av bolagets *tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat*, medan ÅRL föreskriver att:⁷⁷

Balansräkningen, resultaträkningen och noterna skall upprättas som en helhet och ge en rättvisande bild av företagets ställning och resultat. Om det behövs för att en rättvisande bild skall ges, skall det lämnas tilläggsupplysningar.

Om avvikelse görs från vad som följer av allmänna råd eller rekommendationer från normgivande organ, skall upplysning om detta och om skälen för avvikelsen lämnas i en not.⁷⁸

Då EG-rätten inte närmre har redogjort för innebörden av begreppet en rättvisande bild, har inte heller svensk lagstiftning kunnat precisera innebörden av begreppet i förarbetena till ÅRL. Det har dock uttalats i förarbetena att det kan vara av intresse att försöka förstå den innebörd som begreppet fått i Storbritannien, eftersom det härstammar därifrån. Dock påpekas att begreppet numera utgör ett EG-begrepp, vilket innebär att en rättvisande bild inte skall tolkas utifrån brittiska förutsättningar. Trots att innebörden av begreppet en rättvisande bild delvis är oklar, framgick ur propositionen att begreppet utgjorde ett överordnat krav på balans- och resultaträkningen samt noterna. Noterna, balans- och resultaträkningen skall därmed ge användarna en så riktig bild som möjligt av företagets ekonomiska ställning. Kravet, som införts i ÅRL, rörande lämnande av tilläggsupplysningar, är till skillnad från avstegsregeln tvingande för medlemsländerna att införa, och syftar till att försäkra att en rättvisande bild verkligen ges. Tanken är att företag skall lämna tilläggsupplysningar om de inte anser sig förmedla en rättvisande bild, via lagens regler och god redovisningssed.⁷⁹

4.3.3 En rättvisande bild utifrån IASC

I IASC:s föreställningsram berörs det faktum att finansiella rapporter vanligtvis ger uttryck för att de skall förmedla en rättvisande bild/korrekt bild (True and Fair/Fair Presentation). I föreställningsramen konstateras att dokumentet inte behandlar begreppet en rättvisande bild.

⁷⁴ Knutsson, M., "Att bryta mot lagen - kan det verkligen främja god redovisningssed?", *Balans* nr. 3 1999, s. 13ff.

⁷⁵ Ekholm, B-G. & Troberg, P., "En rättvisande bild definierad", *Balans* nr. 6-7 1996, s.33.

⁷⁶ Vieten, H., "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review* 4:2 1995, s. 384.

⁷⁷ Den observerade skillnaden, markerat i kursivstil, har inte behandlats i litteraturen, vilket möjligen kan tolkas som om innebörderna i de två lydelseerna inte har ansetts vara av väsentlig betydelse, vi bort ser därmed ifrån skillnaden i uppsatsen.

⁷⁸ 2 kap. 3 § ÅRL.

⁷⁹ Prop. 1995/96:10 del II, s. 11.

Dock ger den uttryck för åsikten att de företag vars rapporter uppfyller de uppställda kvalitativa egenskaperna, begriplighet, relevans, reliabilitet, jämförbarhet, samt uppfyller krav som ställs i redovisningsrekommendationer vanligtvis förmedlar det som avses med en rättvisande bild.⁸⁰

4.4 Rådande uppfattningar om en rättvisande bild

Vem bestämmer vad som är *a true and fair view* och vem skall driva utvecklingen framåt? Under en konferens i Oxford, Storbritannien, framfördes olika ståndpunkter. Jurister tenderade att trycka på domstolarnas roll medan verksamma revisorer och redovisare tryckte på professionens inflytande/påverkan.⁸¹ Cook, verksam vid ASB, menade att den intensiva diskussionen kring begreppet en rättvisande bild, i stor utsträckning, har sin rot i att revisorer värnar om principens innebörd och form medan juristerna å sin sida framhåller domstolarnas ställning.⁸² Utifrån ovanstående diskussion framgår några av de svårigheter som omgärdar en rättvisande bild. Flera instanser behandlar begreppet utan att fastställa dess innebörd, vilket har lett till att en tolkningsdoktrin har utvecklats.

4.4.1 Legalistisk

Enligt den legalistiska uppfattningen utgör en rättvisande bild ett juridiskt begrepp. Förespråkare av detta synsätt, t.ex. Arden & Hoffmann, menar att uppfyllandet av en rättvisande bild inte enbart har med efterlevnaden av redovisningsstandarder att göra utan även är ett krav i lagstiftningen som kan prövas av domstol.⁸³ Resonemanget leder dock till att förhållandet mellan lagstiftning och redovisningsstandarder måste klargöras, eftersom det i undantagsfall kan uppstå konflikter mellan vad standarder och lagstiftning föreskriver. I Sverige har t.ex. Thorell framfört åsikten att förhållandet mellan lagstiftning och redovisningsrekommendationer måste klargöras.⁸⁴

Begreppet en rättvisande bild utgör ett abstrakt begrepp. Det är dock vanligt att sådana används i juridiken. Användningen av abstrakta begrepp medför att ett bestämt begrepp kan tillämpas på ett mycket stort antal omständigheter. I och med att en rättvisande bild i viss utsträckning utgör ett oklart begrepp, menar den legalistiska uppfattningen, att det inte går att generellt uttala sig om vad som anses utgöra en rättvisande bild. Däremot kan det i enskilda fall bestämmas huruvida ett redovisningsförfarande medför att en rättvisande bild förmedlas eller ej. Genom att använda abstrakta juridiska begrepp kan dess innebörd, exempelvis en rättvisande bild, anpassas till förändringar i den miljö de är verksamma i, utan att ordalydelsen av begreppet behöver förändras.⁸⁵ Enligt Arden kan innebörden av begreppet en rättvisande bild inte definieras, utan begreppet utgör ett redovisningsuttryck som måste förstås i sitt sammanhang. En rättvisande bild i de olika medlemsländerna måste därmed förstås utifrån de kulturella, socioekonomiska, juridiska förutsättningar samt förhållanden som råder i

⁸⁰ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 46.

⁸¹ Vieten, H., "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review* 4:2 1995, s. 383.

⁸² Vieten, H., "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review* 4:2 1995, s. 383.

⁸³ Arden, M., & Hoffmann, L., "Legal opinion on "true and fair", *Accountancy* November 1983, s. 154.

⁸⁴ Thorell, P., "Perspektiv på den nya årsredovisningslagen", *Balans* nr.11 1995, s. 32.

⁸⁵ Arden, M., & Hoffmann, L., "Legal opinion on "true and fair", *Accountancy* November 1983, s. 155f.

respektive medlemsland.⁸⁶ Det medför, enligt Walton, att så länge EU:s medlemsländer inte utgår ifrån samma redovisningsreglering kommer utvecklingen av en enhetligt innebörd av begreppet en rättvisande bild inte kunna erhållas.⁸⁷

Arden & Hoffmann är av den uppfattningen att begreppet en rättvisande bild kan ha olika innebörder i EU:s medlemsländer, trots att EG har infört begreppet i EG-direktivet.⁸⁸ I förarbetena till ÅRL har det uttalats att begreppet en rättvisande bild vid införlivandet i medlemsländernas lagstiftning har färgats av respektive medlemslands redovisningspraxis och tradition, vilket kan leda till att länderna delvis utvecklar sin egen innebörd av begreppet.⁸⁹ Det kan i sin förlängning innebära att vad som anses utgöra en rättvisande bild enligt t.ex. tysk rätt kanske inte anses uppfylla kravet enligt brittisk rätt.⁹⁰ De nationella innebörderna av en rättvisande bild kan dock underkännas av EG-domstolen.⁹¹ Arden & Hoffmann förväntar sig dock att EG-domstolen enbart kommer att uppställa vissa minimikrav för en rättvisande bild, vilket kan innebära att domstolen inte förhindrar att länder uppställer strängare nationella krav för en rättvisande bild genom standarder eller lagstiftning.⁹² van Hulle menar, i likhet med Arden & Hoffmann, att domstolen kan komma att avgöra ett mål och därigenom definiera innebörden av begreppet en rättvisande bild. Han ger dock inte uttryck för huruvida EG-domstolen enbart kommer att presentera minimikrav eller ej.⁹³

Det är informationen som företag lämnar till sina intressenter som skall förmedla en rättvisande bild av företagets ställning och resultat. Detta leder ofrånkomligen in på frågorna: vilken och hur mycket information skall presenteras för att en rättvisande bild skall anses föreligga. För att finna svar på dessa frågor, menar Arden & Hoffmann, att avvägningar av skilda slag måste genomföras. Det kan t.ex. finnas olika uppfattningar om vilka redovisningsmetoder som skall användas för att en rättvisande bild skall uppnås. Dessutom måste avvägningar göras för hur mycket information som skall presenteras för att en rättvisande bild skall uppnås.⁹⁴

När domstolen skall pröva huruvida ett företags redovisning uppfyller kravet på en rättvisande bild, söker domstolen ledning hos experter t.ex. verksamma revisorer. Genom de verksamma revisorerna erhåller domstolen information om vad som utgör redovisningspraxis i förfarandet som tas upp till prövning samt vad användare av informationen förväntar sig att erhålla. Redovisningsstandarders starka ställning beror, enligt Arden & Hoffmann, dels på att de ger uttryck för professionens åsikter, dels på att revisorer har skyldighet att följa standarderna.⁹⁵ Det bör i sammanhanget påpekas att brittiska standarder utformade av ASB intar en mycket

⁸⁶ Vieten, H., "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review* 4:2 1995, s. 382ff, samt van Hulle, K., "Truth and untruth about true and fair: a commentary on 'A European true and fair view' comment", *The European Accounting Review* Vol. 2 No. 1 1993, s. 99f.

⁸⁷ Walton, P., "Introduction: the true and fair view in British accounting", *The European Accounting Review* 1 1993, s. 52f.

⁸⁸ Arden, M., & Hoffmann, L., "Legal opinion on 'true and fair'", *Accountancy* November 1983, s. 156.

⁸⁹ Prop. 1995/96:10 del II, s. 11.

⁹⁰ Vieten, H., "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review* 4:2 1995, s. 382.

⁹¹ Prop. 1995/96:10 del II, s. 11.

⁹² Arden, M., & Hoffmann, L., "Legal opinion on 'true and fair'", *Accountancy* November 1983, s. 156.

⁹³ Vieten, H., "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review* 4:2 1995, s. 383.

⁹⁴ Arden, M., & Hoffmann, L., "Legal opinion on 'true and fair'", *Accountancy* November 1983, s. 155.

⁹⁵ Arden, M., & Hoffmann, L., "Legal opinion on 'true and fair'", *Accountancy* November 1983, s. 155.

stark ställning i Storbritannien, där Arden är verksam, då den brittiska lagstiftning uttryckligen erkänner standarder som reglering.⁹⁶

Dessutom påverkas standarders ställning av huruvida de är allmänt accepterade och använda av revisorer. Revisorernas skyldighet att följa standarder medför att de skapar en grund för vilken information som användarna kan förvänta sig. Detta leder, enligt Arden & Hoffmann, till att redovisning, som är upprättad i enlighet med accepterade redovisningsprinciper, anses utgöra *prima facie*-bevis⁹⁷ på att kravet en rättvisande bild är uppfyllt. Redovisning som däremot inte överensstämmer med accepterade redovisningsprinciper anses utgöra *prima facie*-bevis på att kravet en rättvisande bild inte är uppfyllt. Redovisningsstandarder påverkar på detta sätt innebörden av en rättvisande bild. Dock har domstolen inte någon skyldighet att följa revisorernas uppfattning utan domstolen får slutligen avgöra huruvida en rättvisande bild är uppnådd.⁹⁸ Skulle en rättvisande bild inte förmedlas vid tillämpningen av lagar och standarder menar den legalistiska uppfattningen att avstegsregeln får tillämpas, dock föreskrivs en restriktiv tillämpning av denna regel.⁹⁹

Walton menar att begreppet en rättvisande bild i Storbritannien har inarbetats i standarder, vilket har medfört att begreppet givits en innebörd utifrån den reglering som skett i standarder.¹⁰⁰ Ardens resonemang att redovisning i enlighet med accepterade redovisningsprinciper utgör en rättvisande bild stöds därmed av Walton. Även i propositionen till ÅRL ges uttryck för att redovisning i enlighet med lagar och standarder uppfyller kravet på en rättvisande bild.¹⁰¹ Dessutom finns stöd för denna uppfattning i en undersökning utförd av Nobes & Parker rörande brittiska företagsledares och revisorers uppfattning av innebörden av en rättvisande bild där det konstaterades att en majoritet av de undersökta företagens ekonomichefer inte vidtog några speciella åtgärder för att uppnå en rättvisande bild.¹⁰²

4.4.2 Ekonomisk

Detta synsätt på begreppet en rättvisande bild skulle kunna sägas vara av mer principiell karaktär. Redovisningen skall m.a.o. återges så precist som möjligt utifrån dess ekonomiska innebörd, d.v.s. rapportera vad som faktiskt har inträffat i företaget ur en ekonomisk synvinkel. Detta medför att redovisningen inte får vara legalistisk eller formell.¹⁰³

I sin behandling av en rättvisande bild hävdar Lagerström att det finns ett antal problem och hot som omgärdar existensen och tillämpningen av begreppet en rättvisande bild. Exempelvis utgör principer, konventioner och tolkningar faktorer som kan förhindra att en rättvisande bild förmedlas. Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet, vari förväntade förluster men inte förväntade vinster får lov att redovisas, utgör ett exempel på redovisningsprincip som kan

⁹⁶ Vieten, H., "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review* 4:2 1995, s. 383.

⁹⁷ Prima facie-bevis, är bevis som anses tillräckliga och vanligtvis inte behövs kompletteras med annan bevisning.

⁹⁸ Arden, M., & Hoffmann, L., "Legal opinion on 'true and fair'", *Accountancy* November 1983, s. 155f.

⁹⁹ van Hulle, "Truth and untruth about true and fair: a commentary on 'A European true and fair view' comment", *The European Accounting Review* Vol. 2 No. 1 1993, s. 100f.

¹⁰⁰ Walton, P., "Introduction: the true and fair view in British accounting", *The European Accounting Review* 1 1993, s. 56f.

¹⁰¹ Prop. 1995/96:10 del II, s. 11.

¹⁰² Ekholm, B-G. & Troberg, P., "En rättvisande bild definierad", *Balans* nr. 6-7 1996, s. 33.

¹⁰³ Thorell, P., *EG:s redovisningsrätt* (1993), s. 81, samt Prop. 1995/96:10 del II, s. 8.

snedvrider en rättvisande bild. Vidare kan lag föreskriva avskrivningsmetoder som står i enlighet med god redovisningssed men som snedvrider begreppet en rättvisande bild genom att tillgångens riktiga värde inte avspeglas i redovisningen.¹⁰⁴

Enligt Ekholm & Troberg kan företag inte använda lagstiftning och standarder som skydd för att inte uppfylla kravet på en rättvisande bild. Anledningen härtill är, enligt författarna, att globala kapitalmarknader åtminstone på längre sikt kommer att kräva att redovisningen ger en rättvisande bild av företags ställning och resultat. Därmed kan sägas att innebörd går före form¹⁰⁵, vilket i sin förlängning innebär att det i och för sig är viktigt att följa lagar och standarder men att kravet på uppfyllandet av en rättvisande bild ändå står över dessa. Ekholm & Troberg menar vidare att redovisningsreglering kan vara laglig men samtidigt vilseledande och därmed inte uppfylla kravet på en rättvisande bild. Författarna är dock av den uppfattningen att avsteg från lag bör ske i relativt begränsad omfattning, eftersom det annars finns risk för att företag väljer ut de lagar de vill följa. Detta förfarande skulle bidra till att minska möjligheterna till jämförelser både mellan och inom företag.¹⁰⁶

Lagerström framhåller att begreppet en rättvisande bild generellt ger intryck av att försöka vara objektivt och ge den sanna avbildningen av verkligheten, vilket innebär att en rättvisande bild ställer krav på att något skall spegla sitt riktiga jag. Men enligt författaren är detta i stort sett omöjligt att uppnå, då en rad antaganden och approximationer måste göras i ett flertal led innan en rättvisande bild kan lämnas för företags ställning och resultat.¹⁰⁷ Ekholm & Troberg framhåller dock att det är av stor vikt att den information som förmedlas, t.ex. i form av årsredovisningar, bidrar till att förmedla en bild av företaget som stämmer överens med företagets rena värde¹⁰⁸. Författarna medger att företags rena värde kan vara problematiskt eller rent av omöjligt att fastställa. Dock har Ekholm & Troberg redogjort för ett synsätt som menar att företags rena värden, i viss utsträckning, kan erhållas genom att företagsledningen, med all kunskap den besitter, försöker avbilda företagets ekonomiska värde.¹⁰⁹

Den oklara innebörd som präglar en rättvisande bild har gett upphov till olika tolkningar av begreppets betydelse, vilket enligt Lagerström, utgör ett problem. När innebörden inte är klart definierad medför det att en rättvisande bild kan ha olika betydelser beroende på vem som t.ex. utformar redovisningen.¹¹⁰ Vidare kan olika tolkningar, enligt Hopwood, föranleda att redovisningsnationalism kan uppstå, vilket medför att syftet med EG-rätten, nämligen harmonisering, undergrävs.¹¹¹

Lagerström diskuterar vidare huruvida begreppet en rättvisande bild kan uppnå kravet på reliabilitet, som innebär att oavsett vem som genomför insamlingen av data skall samma resultat erhållas, när det inte finns någon definition av vad som utgör en rättvisande bild.

¹⁰⁴ Lagerström, B., "Redovisning och begreppet rättvisande bild" *Balans* nr. 6-7 1996, s. 37.

¹⁰⁵ Orden innebörd före form används inte i artikeln, utan istället används orden sak före form. Vi har dock uppfattat det som att inte någon skillnad föreligger mellan innebörderna.

¹⁰⁶ Ekholm, B-G. & Troberg, P., "En rättvisande bild definierad, *Balans* nr. 6-7 1996, s. 32f.

¹⁰⁷ Lagerström, B., "Redovisning och begreppet rättvisande bild", *Balans* nr. 6-7 1996, s. 38.

¹⁰⁸ Rent värde bruka sättas i relation till bytesvärde. När det råder marknadseffektivitet föreligger det ingen skillnad mellan det två värdena, medan det råder skillnad mellan värdena när marknaden inte är effektiv.

¹⁰⁹ Ekholm, B-G. & Troberg, P., "En rättvisande bild definierad, *Balans* nr. 6-7 1996, s. 34.

¹¹⁰ Lagerström, B., "Redovisning och begreppet rättvisande bild", *Balans* nr. 6-7 1996, s. 37.

¹¹¹ Vieten, H., "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review* 4:2 1995, s. 382f.

Författaren menar att företagets ställning och resultat, som skall uppvisa en rättvisande bild, inte med lätthet låter sig kvantifieras på ett objektivt sätt. Istället präglas redovisningen av att den baserar sig på iakttagelser och grundläggande antaganden. Problemen som Lagerström ser, med den oklara innebörden av en rättvisande bild, är osäkerheten angående vilka fenomen som begreppet skall gestalta samt hur faktorer som påverkar en rättvisande bild, exempelvis försiktighetsprincipen, skall behandlas. Begreppets innebörd bör enligt den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild fastläggs genom en kombination av lag, standarder och praxis.¹¹²

Ytterligare ett område som Lagerström lyfter fram är förhållandet att det är upprättaren av redovisningen som besitter störst möjlighet att bedöma huruvida ett företag ger en rättvisande bild eller ej, eftersom det är de som förfogar över mest kunskap om och insikt i företaget. Det innebär att den bild av företaget som presenteras i redovisningen, i viss utsträckning, är präglad av upprättarens uppfattning om vad som ger en rättvisande bild.¹¹³ Företagsledning och revisorer bär därmed, enligt detta synsätt, ett stort ansvar när val görs av vilken information som skall lämnas i de finansiella rapporterna. I en undersökning gjord av Nobes & Parker rörande brittiska företagsledares och revisorers uppfattning av innebörden av *true and fair* visade det sig dock att olika uppfattningar rörande begreppet förelåg. Företagsledarna gjorde inte någon större åtskillnad mellan *true* och *fair* medan revisorerna gjorde distinktionen att *true* innebar att bokslutet överensstämde med fakta medan *fair* innebar att bokslutet inte var vilseledande.¹¹⁴

4.5 Identifiering av innebörd

Nedan utför vi en identifiering av innebörderna av de två uppfattningarna av en rättvisande bild, den legalistiska uppfattningen och ekonomiska uppfattningen. Då innebörden en rättvisande bild inte låter sig lätt identifieras har vi försökt fastställa dess innebörd genom att besvara ett antal utarbetade frågor, som vi har ansett vara centrala för att kunna uppfylla vårt första delsyfte.

4.5.1 Vilka krav uppställs för att en rättvisande bild skall ges?

Enligt den legalistiska uppfattningen uppnås en rättvisande bild genom att tillämpa lagar som berör redovisningsområdet samt redovisningsstandarder. Dock kan EG-domstolen komma att pröva ett mål och därmed avgöra vilka krav som *åtminstone* måste uppfyllas för att uppnå en rättvisande bild. Detta resonemang tyder på att en rättvisande bild, utifrån den legalistiska uppfattningen, de facto inte uppställer ytterligare krav, utöver de i standarder och lagstiftning, för att begreppet skall anses vara uppfyllt. Dock kan i sällsynta undantagsfall avstegsregeln tillämpas som innebär att lagar och standarder åsidosätts för att en rättvisande bild skall kunna uppnås. Sverige har dock inte infört avstegsregeln.

Enligt den ekonomiska uppfattningen anses en rättvisande bild uppnås genom att återge vad som faktiskt har inträffat i företaget sett ur en ekonomisk synvinkel. Detta implicerar att ekonomisk innebörd skall gå före rättslig form, vilket kan ses som ett uttryck för det

¹¹² Lagerström, B. "Redovisning och begreppet rättvisande bild", *Balans* nr. 6-7 1996, s. 37ff.

¹¹³ Lagerström, B. "Redovisning och begreppet rättvisande bild", *Balans* nr. 6-7 1996, s. 40.

¹¹⁴ Ekholm, B-G. & Troberg, P., "En rättvisande bild definierad", *Balans* nr. 6-7 1996, s. 33.

anglosaxiska synsättet. Fastställandet av en transaktions ekonomiska innebörd kan göras utan svårigheter vid anskaffningstillfället, dock kan svårigheter uppstå senare när tillgången skall värderas. I likhet med den legalistiska uppfattningen menar den ekonomiska uppfattningen att avstegsregeln endast bör tillämpas i undantagsfall.

4.5.2 Finns en definition av en rättvisande bild, vem skall definiera dess innebörd, samt behövs en definition?

Enligt den legalistiska uppfattningen kan inte en generell definition lämnas på vad som utgör en rättvisande bild, då denna måste förstås i sitt sammanhang. Anledningen till att den legalistiska uppfattningen anser att en generell definition inte skall utarbetas är att definitionen hade varit tvungen att förändras ständigt, då begreppet har en inneboende dynamik, för att kunna anpassa den till de rådande samhällsförhållandena i respektive medlemsland. Dessa förhållanden kan skilja sig åt vad gäller t.ex. socioekonomiska och juridiska förhållanden. Dock kan EG-domstolen komma att uttala sig om vad en rättvisande bild är i enskilda fall genom domslut. Vid avgörandet i dessa mål söker EG-domstolen ledning bl.a. i redovisningsstandarder och hos redovisningspraktiker.

Utifrån den ekonomiska uppfattningen ses det som problematiskt att en definition av en rättvisande bild saknas. Grunden härtill är att begreppet kan ges olika innebörd, vilket medför att jämförbarheten mellan företag försämras då uppfattning av en rättvisande bild kan skilja sig åt. För att komma till rätta med problemen föreslår denna uppfattning att en definition baserad på lag, standarder samt praxis utarbetas. Detta leder implicit till att den ekonomiska uppfattning anser att de som upprättar lag, rekommendationer och praxis skall definiera en rättvisande bild.

4.5.3 Under vilken uppfattning faller EG-direktivet och ÅRL, samt -IASC

ÅRL, faller in under den legalistiska uppfattningen, eftersom det i förarbetena föreskrivs att bl.a. efterlevnad av lag och standarder vanligtvis kan anses medföra att en rättvisande bild ges, vilket även den legalistiska uppfattningen har uttryckt stöd för. Då EG-direktivet saknar motsvarighet till svenska förarbeten kan vi inte med säkerhet uttala oss om huruvida denna faller in under den legalistiska eller ekonomiska uppfattningen, dock har stöd för den legalistiska uppfattningen kommit till uttryck. IASC:s föreställningsram ger uttryck för den legalistiska uppfattning då den anger att efterlevnad av redovisningsrekommendationer vanligtvis leder till vad som uppfattas som en rättvisande bild.

Den förklaring av en rättvisande bild som ges i IASC:s föreställningsram innehåller bl.a. ett krav på relevans. Leder detta till att vi anser IASC:s en rättvisande bild snarare har en dragning åt den ekonomiska uppfattningen än den legalistiska uppfattningen i detta avseende, då en strävan att återge den ekonomiska innebörden av företags finansiella ställning och resultat kan skönjas.

4.5.4 Problem mellan en rättvisande bild och övrig reglering

Då den legalistiska uppfattningen har gett uttryck för att en rättvisande bild uppnås genom att tillämpa lag och redovisningsstandarder innebär det att vi, sett ur denna uppfattning, inte anser

att någon konflikt föreligger mellan en rättvisande bild och övrig reglering. Dock erkänner den legalistiska uppfattningen i viss begränsad utsträckning att en konflikt mellan en rättvisande bild och redovisningsreglering kan föreligga då avsteg från reglering får göras, vilket leder till att någon egentlig konflikt inte anses föreligga. Stöd för detta resonemang erhåller vi genom den undersökning som fastslagit att brittiska ekonomichefer inte vidtog några ytterligare åtgärder för att en rättvisande bild skulle ges.

Den ekonomiska uppfattningen menar att det kan föreligga en konflikt mellan reglering som föreskrivs i lagar och standarder och en rättvisande bild, eftersom lagar och standarder inte alltid framhåller den ekonomiska innebörden av transaktioner. Vidare menar uppfattningen att företag under rådande förhållande kan använda sig av standarder och lagstiftning som argument för att redovisa på ett sätt som inte ger en rättvisande bild, vilket uppfattningen anser utgör ett hot mot en rättvisande bild.

4.5.5 Sammanfattade resultat

Frågor Typ av RVB ¹¹⁵	Krav som uppställs för att ge en rättvisande bild, samt avstegsregelns betydelse	Finns det en definition av en rättvisande bild	Vem ska definiera innebörden av en rättvisande bild
Legalistisk	Följa lagar och standarder, samt begränsad tillämpning av avstegsregeln	Nej, ingen generell	Slutligen av EG-domstolen som dock beaktar bl.a. praxis
Ekonomisk	Ekonomisk innebörd, innebörd före form, samt begränsad tillämpning av avstegsregeln	Nej	Lagstiftare, standarder och praxis

¹¹⁵ RVB i tabeller, framöver, motsvaras av en rättvisande bild.

Frågor Typ av RVB	Behövs en definition av en rättvisande bild	Under vilken RVB faller EG-direktivet, ÅRL och IASC	Finns problem mellan en rättvisande bild och övrig reglering
Legalistisk	Nej	EG-direktivet ÅRL IASC	Nej
Ekonomisk	Ja	IASC	Ja

Tabell: 1 Innebörd av de två uppfattningarna av en rättvisande bild.

Enligt den legalistiska uppfattningen anses en rättvisande bild uppnås genom att lagar och standarder följs, därmed anses vanligtvis inte någon konflikt föreligga mellan övrig reglering och en rättvisande bild. Skulle en rättvisande bild mot all förmodan inte erhållas genom standarder och lagar skall företag i sällsynta undantagsfall göra avsteg från dessa, dock har Sverige inte infört denna möjlighet. Uppfattningen anser vidare att det varken finns eller behöver finnas en generell definition av vad en rättvisande bild innebär. Dock framhåller den legalistiska uppfattningen att EG-domstolen är den instans som slutligen kan komma att fastställa vad en rättvisande bild i enskilda fall innebär. Den legalistiska uppfattningen kommer till uttryck i EG-direktivet, ÅRL samt i IASC:s föreställningsram.

Den ekonomiska uppfattningen anser att en rättvisande bild uppnås genom att redogöra för den ekonomiska innebörden av vad som faktiskt har inträffat i företaget. Det kan därmed, enligt denna uppfattning, råda en diskrepans mellan vad som utgör en rättvisande bilds innebörd och vad som föreskrivs i lag och standarder. Den ekonomiska uppfattningen anser att en definition av en rättvisande bild bör utvecklas, av lagstiftare, genom standarder och i praxis, för att på så sätt undvika att olika upprättare av årsredovisningar skall ge begreppet olika innebörd. Den ekonomiska uppfattningen kommer till uttryck i IASC:s föreställningsram.

5. Försiktighetsprincipen

Kapitlet inleds med en beskrivning av försiktighetsprincipens bakgrund och innebörd. Därefter redogörs för tre olika innebörder av försiktighetsprincipen, traditionell, utifrån EG-direktivet/ÅRL, samt utifrån IASC. Ur dessa innebörder utkristalliseras de tre innebörderna genom att undersöka dessa utifrån ett antal utvalda frågor. Avslutningsvis presenteras resultatet av denna undersökning, vilket utgör ett underlag för den analys som genomförs i kapitel 7 Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen.

5.1 Inledning

Någon enhetlig bestämning av försiktighetsprincipen står inte att finna i litteraturen, utan synen på dess innebörd och hur den skall tillämpas skiljer sig åt mellan olika synsätt.¹¹⁶ I ÅRL och EG-direktivet¹¹⁷ samt i IASC:s föreställningsram finns dock bestämmningar av försiktighetsprincipen, utöver dessa två synsätt finns även den traditionella formen av försiktighetsprincipen. Dessa olika synsätt behandlas under självständiga avdelningar i detta kapitel.

5.2 Bakgrund och innebörd

Försiktighetsprincipen växte sig stark vid slutet av 1800-talet i Europa, särskilt i Tyskland, och i början av 1900-talet i USA, som en motvikt till företagens överdrivna optimism beträffande deras ekonomiska ställning och resultat i de finansiella rapporterna. I Tyskland utformade under början av 1900-talet Lion, juris doktor, imparitetsprincipen, vilken utgör grunden för den samtida perceptionen av bl.a. försiktighetsprincipen. Än idag, vid osäkerhet, skulle försiktighetsprincipen kunna benämnas som den princip med störst inflytande vid värdering inom redovisningen.¹¹⁸ Särskilt i länder, bl.a. Sverige, vars redovisningar är starkt kopplade till beskattningen har försiktighetsprincipen en tongivande roll.¹¹⁹ Ändå införlivades försiktighetsprincipen, med innebörden enligt EG-direktivet, i svensk lagstiftning först år 1996 i samband med antagandet av ÅRL, dock utövade principen inflytande på svensk redovisning långt tidigare.¹²⁰

¹¹⁶ Artsberg, K., *Normbildningen och redovisningsförändring* (1992), s. 101.

¹¹⁷ Då försiktighetsprincipen i ÅRL bygger på den som presenteras i EG-direktivet behandlar vid dem som ett synsätt i denna uppsats.

¹¹⁸ Nilsson, S.-A., *Redovisning av Goodwill* (1998), s. 152, samt Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting Theory* (1998), s. 102f.

¹¹⁹ Arden, M., "True and fair view: a European perspective", *The European Accounting Review* Vol. 6:4 1997, s. 679.

¹²⁰ Se t.ex. Förslag till lag, angående handelsböcker och handelsräkningar, 1916, s. 66.

Bakgrunden till försiktighetsprincipen har inom den kontinentala redovisningstraditionen varit att skydda borgenärernas intresse i form av utstående fordringar.¹²¹ Företags kreditgivare kräver oftast en säkerhetsmarginal för att skydda sig mot eventuella förluster. Det är därför viktigt att den finansiella ställning som företag uppger i sina finansiella rapporter stämmer med verkligheten, om denna möjlighet finns. Kan inte en bild som stämmer med verkligheten förmedlas bör rapporterna, enligt försiktighetsprincipen, snarare vara pessimistiska än optimistiska i sin framtoning. Författare bl.a. Kam har menat, att tillämpningen av försiktighetsprincipen kan verka som ett skydd för intressenter som kreditgivare och investerare¹²², eftersom dessa inte har den inblick i företagets riskposition som företaget självt har och därmed inte kan avgöra huruvida rapporterna överensstämmer med verkligheten.¹²³ Sterling å sin sida har menat att skyddet av kreditgivare inte spelar en lika stor roll i redovisningen längre, då mer fokus läggs på att förmedla finansiell information som kan ligga till grund för placerares placeringsbeslut. Det innebär att Sterling gör en åtskillnad mellan kreditgivare och placerares behov.¹²⁴

Vid användandet av försiktighetsprincipen får tillgångar under inga omständigheter övervärderas.¹²⁵ Detta innebär att vid de tillfällen osäkerhet råder med avseende på värdering av tillgångar, och då försiktighetsprincipen tillämpas, skall företag vid alternativ välja ett lägre värde¹²⁶ på tillgången. Försiktighetsprincipen implicerar därmed att en försiktig värdering ska tillämpas när ovisshet om en tillgångs värde råder, för att på det sättet inte riskera att värdet överdrivs.¹²⁷ Det är viktigt att olika värderingsalternativ vägs mot varandra och att det värde som redovisas inte på något vis är orealistiskt, försiktigheten skall därmed inte överdrivas till det yttersta.¹²⁸ Ändock menar Hendriksen & van Breda att principen oftast påbjuder att företagen skall rapportera det lägsta värdet på tillgångar när flera möjliga alternativ finns. De anser därmed att principen förespråkar pessimism framför optimism i de finansiella rapporterna.¹²⁹ Det finns dock olika bestämmningar av försiktighetsprincipen som förmedlar olika avsikter med tillämpningen.

På senare tid har argument som att försiktighetsprincipen minskar redovisningens reliabilitet och relevans framförts i synnerhet då beslut om investeringar på finansmarknaden skall göras.¹³⁰ Då krav på att information som företag förmedlar bör vara reliabel och relevant menar Schroeder & Clark att försiktighetsprincipen till stora delar har förlorat sitt inflytande över redovisningen.¹³¹ Genom att tillämpa försiktighetsprincipen finns det en risk för att

¹²¹ Nilsson, S., *Redovisningens normer och normbildare* (1999), s. 32.

¹²² Dock kan information som grundar sig på försiktighetsprincipen medföra att informationen som erhålls inte utgör det bästa beslutsunderlaget för investerare, vilket i sin förlängning kan innebära att fel investeringsbeslut fattas.

¹²³ Hendriksen, E. S., & van Breda M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 149, samt Kam, V., *Accounting Theory* (1990), s. 530.

¹²⁴ Evans, L. & Nobes, C., "Some mysteries relating to the prudence principle in the Fourth Directive and in German and British law", *The European Accounting Review* 5:2 1996, s. 366.

¹²⁵ Kinserdal, A., *Affärsredovisningens logik* (1995), s. 17.

¹²⁶ Lägre värde implicerar inte det lägsta värdet.

¹²⁷ Kam, V., *Accounting Theory* (1990), s. 528, samt Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting Theory* (1998), s. 102.

¹²⁸ Kinserdal, A., *Affärsredovisningens logik* (1995), s. 17.

¹²⁹ Hendriksen, E. S., & van Breda M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 148.

¹³⁰ Nilsson, S., *Redovisningens normer och normbildare* (1999), s. 32.

¹³¹ Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting Theory* (1998), s. 102.

informationen görs direkt ojämförbar då det saknas enhetliga standarder för tillämpning av försiktighetsprincipen.¹³²

I litteraturen återfinns olika uppfattning om försiktighetsprincipens roll, samt dess för och nackdelar. Diskussioner om principens vara eller icke vara tycks vara outsinliga. En del författare uttrycker oro för att användandet av försiktighetsprincipen skall utnyttjas i ett mindre gott syfte, medan andra menar att försiktighetsprincipen spelar en betydande roll i det avseendet att denna kan dämpa en överdriven optimism hos företagsledningen, vilket för många intressenter kan vara önskvärt.

5.3 Försiktighetsprincipen utifrån tre olika innebörder

Som nämndes ovan läggs olika innebörder i försiktighetsprincipen. Vi har valt att utgå från tre innebörder den traditionella, den utifrån EG-direktivet/ÅRL, och den utifrån IASC:s föreställningsram.

5.3.1 Traditionell försiktighetsprincip

Med den traditionella innebörden av försiktighetsprincipen avses vanligtvis att värderingsreglerna för tillgångar anger en högsta men ingen lägsta gräns för tillåtet värde d.v.s. det alternativ som uppvisar det lägsta värdet får återges i de finansiella rapporterna. Detta implicerar att det redovisade värdet av tillgången kan vara lägre än det bytesvärde som tillgången kan inbringa vid en försäljning.¹³³

Första gången innebörden av försiktighetsprincipen formulerades i Sverige, detta skedde genom 1912 års sakkunniga, hade den drag av den traditionella försiktighetsprincipen.

Övervärderingen innebär nämligen i sig en stor fara såväl för näringsidkaren själv som för dem, med vilka han träder i kreditförbindelse. Näringsidkaren kan därigenom förledas att disponera över vinstmedel, som icke finnas i verkligheten, han kan överskatta sina ekonomiska resurser och därav inledas på transaktioner, som överstiga hans krafter, han kan lockas till att fortsätta sin rörelse under en tid, då en ställning, uppgjord efter rationella grunder, skulle ådagalägga, att han är på obestånd. Följden blir en ruin för näringsidkaren själv och förluster för hans fordringsägare.

Undervärdering av tillgångarna innebär i stort sett inga vådor. Härigenom konsolideras ställningen successivt, och företagen vinna i ekonomisk styrka¹³⁴

Innebörden av denna försiktighetsprincip förknippas därmed med konsolideringstänkandet. Detta innebär att stabiliteten i företag skall öka genom att undervärdera tillgångar eller övervärdera skulder. Överdrivet optimistiska värderingar kan leda till att företag överskattar andelen utdelningsbara medel.¹³⁵ Vidare har det uttryckts att tillämpningen av försiktighetsprincipen kan dämpa företags eventuella överdrivet positiva inställning vid värdering av företagets egna tillgångar. Konsekvenserna av en alltför optimistisk inställning kan, enligt förespråkare av den traditionella försiktighetsprincipen, bli betydligt allvarigare

¹³² Hendriksen, E. S., & van Breda M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 149.

¹³³ Nilsson, S.-A., *The History of Financial Reporting in Sweden* (1995), s. 233f.

¹³⁴ Förslag till lag, angående handelsböcker och handelsräkningar, 1916, s. 66.

¹³⁵ Nilsson, S., *Redovisningens normer och normbildare* (1999), s. 33.

än vad en pessimistisk inställning kan resultera i.¹³⁶ Genom en särdeles optimistisk värdering och rapportering kan företag drabbas av förluster och i värsta fall råka i konkurs, genom att, såsom nämndes ovan, lämna större utdelning än vad som kanske egentligen är lämpligt. Dessa följder kan delvis undvikas genom att företag redan från början värderar sina tillgångar med stor försiktighet.¹³⁷ Under tidigt 1900-tal var det i Sverige mycket vanligt att företag valde att undervärdera sina tillgångar, vilket förmodligen endast sågs som ett sundhetstecken. Kreditgivarna skyddades på detta vis och det värsta scenariot med förfarandet, sett ur staten perspektiv, ansågs vara de skatteintäkter som gick förlorade.¹³⁸

Tidigare fanns det i den svenska civilrättslagstiftningen inte något direkt förbud mot undervärdering av anläggningstillgångar, men övervärdering var något som i möjligaste mån skulle förhindras. Det bör dock påpekas att skatterätten åter från år 1955 innehöll avskrivningsregler som föreskrev den snabbaste avskrivningstakten för anläggningstillgångar som var tillåten.¹³⁹ Skatterätten tillät därmed inte att tillgångar värderades hur lågt som helst, vilket innebar att en konflikt mellan den skatterättsliga lagstiftningen och tillämpning av den traditionella innebörden av försiktighetsprincipen kunde uppstå.

Kam menar att det har utvecklats en konvention inom redovisningen som innebär att försiktighetsprincipen trycker på vikten av att undvika övervärdering av nettotillgångar vilket kan leda till att riktigheten i uppgifterna kommer ur fokus. Utifrån detta resonemang menar han att det finns en risk för att informationen i redovisningen blir missvisande.¹⁴⁰ Detta innebär att företag kan uppträda partiskt till sin egen fördel, och då utomstående saknar den insyn i företaget som krävs för att avgöra korrektheten i uppgifterna finns det en risk att företag döljer uppgifter som kan vara av betydelse för utomstående.¹⁴¹ Frågan kring subjektivitet omringar försiktighetsprincipen; vem det egentligen är som gör bedömningen kring säkerhet frågar sig Artsberg, tf professor vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping.¹⁴² Hendriksen & van Breda uttrycker en oro över att metoden är ytterst nyckfull och framhåller risken för att information inte kan tolkas på ett korrekt vis ens av de mest insatta användarna.¹⁴³

Den traditionella försiktighetsprincipen kom så sent som år 1976 till uttryck i bokföringslagen,¹⁴⁴ dock föreskrivs den varken av IASC:s föreställningsram eller av EG-direktivet/ÅRL, istället har dessa utvecklat en mindre drastisk försiktighetsprincip. Risken finns annars att användandet av försiktighetsprincipen kan resultera i att företag medvetet undervärderar sina tillgångar.¹⁴⁵

¹³⁶ Kam, V., *Accounting Theory* (1990), s. 530.

¹³⁷ Hendriksen, E. S., & van Breda M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 148f, samt Nilsson, S., *Redovisningens normer och normbildare* (1999), s. 33.

¹³⁸ Nilsson, S-A., *The History of Financial Reporting in Sweden* (1995), s. 233f.

¹³⁹ Sillén, O. & Västham, N., *Balansvärderingens principer* (1970), s. 80ff.

¹⁴⁰ Kam, V., *Accounting Theory* (1990), s. 289.

¹⁴¹ Kam, V., *Accounting Theory* (1990), s. 529.

¹⁴² Artsberg, K., *Normbildningen och redovisningsförändring* (1992), s. 100.

¹⁴³ Hendriksen, E. S., & van Breda M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 149.

¹⁴⁴ Heijtz, S., *Nya bokföringslagen med tillämpningskommentarer* (1976), s. 60f.

¹⁴⁵ Artsberg, K., *Normbildningen och redovisningsförändring* (1992), s. 100.

5.3.2 Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ ÅRL

Försiktighetsprincipen i ÅRL bygger på den försiktighetsprincip som står att finna i EG-direktivet från år 1978. I de värderingsregler som återfinns i EG-direktivet är bl.a. försiktighetsprincipen, som definieras enligt följande:

- c) Värdering skall ske med iakttagande av rimlig försiktighet. Detta innebär särskilt att:
 - aa) endast per balansdagen konstaterade intäkter får tas med,
 - bb) hänsyn måste tas till alla förutsebara risker och möjliga förluster som har uppkommit under detta eller tidigare räkenskapsår, även om dessa risker eller förluster blir kända först efter balansdagen men före upprättandet av balansräkningen,
 - cc) hänsyn måste tas till värdeförsämringar vare sig räkenskapsårets resultat är en vinst eller en förlust.¹⁴⁶

Bestämningen av försiktighetsprincipen som återfinns i ÅRL är i huvudsak densamma som den i EG-direktivet.

- 3. Värderingen av de olika posterna och, i förekommande fall, delposterna skall göras med iakttagande av rimlig försiktighet. Detta innebär särskilt att
 - a) endast under räkenskapsåret konstaterade intäkter får tas med i resultaträkningen,
 - b) hänsyn skall tas till alla förutsebara och möjliga förluster och ekonomiska förpliktelser som är hänförliga till räkenskapsåret eller tidigare räkenskapsår, även om dessa förluster eller förpliktelser blir kända först efter räkenskapsårets utgång men före upprättandet av årsredovisningen, och att
 - c) hänsyn skall tas till värdenedgångar oavsett om resultatet för räkenskapsåret är en vinst eller en förlust.¹⁴⁷

Tillgångarna skall värderas med rimlig försiktighet, vilket bl.a. innebär att hänsyn skall tas till värdenedgångar, och endast de intäkter som har kommit företaget tillgodo, vid balansdagen får inräknas. Detta ger uttryck för imparitet då positiva värdeförändringar måste vara realiserade för att få redovisas, medan negativa värdeförändringar skall redovisas om än de endast befaras. Av denna anledning benämns försiktighetsprincipen ibland imparitetsprincipen, vilken utformades av Lion i början på 1900-talet, och som hade sin grund i kopplingen mellan redovisning och beskattning.¹⁴⁸ Pellens, professor vid Ruhr-Universität i Bochum, menar att imparitet fyller en viktig funktion då det vid osäkerhet är bättre att underskatta sina tillgångar än att överskatta dem, av bl.a. det skälet att frikostig vinstutdelning förhindras.¹⁴⁹

Varken EG-direktivet eller ÅRL lämnar någon uttömmande uppräkningslista av vad som utgör rimlig försiktighet. Dock menar van Hulle att EG-direktivet inte tillåter skapande av dolda reserver med försiktighetsprincipen som skydd.¹⁵⁰ Även FAR har uttalat att försiktighetsprincipen i ÅRL inte får medföra att dolda reserver byggs upp.¹⁵¹ van Hulle

¹⁴⁶ Art. 31 Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 (78/660/EEG).

¹⁴⁷ 2 kap. 4 § ÅRL.

¹⁴⁸ Jönsson Lundmark, B., *Hemligheten bakom årsredovisningen* (1987), s. 18f, samt Nilsson, S-A., *Redovisning av Goodwill* (1998), s. 152.

¹⁴⁹ Pellens, B. & Gassen, J., "Die internationale Rechnungslegung" *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 3 december 2001.

¹⁵⁰ van Hulle, K., "Prudence: a principle or an attitude?", *The European Accounting Review* 5:2 1996, s. 377ff.

¹⁵¹ FAR, *Om årsredovisning i aktiebolag (vägledning)* (2000), p. 2.3.

menar vidare att mätningarna av tillgångar och skulder även fortsättningsvis kommer att divergera då varje värdering innehåller en inbyggd subjektivitet, vilken dessutom tilltar i och med att medlemsländerna i EU har olika mål med vad de finansiella rapporterna skall förmedla.¹⁵²

5.3.3 Försiktighetsprincipen utifrån IASC

I IASC:s föreställningsram, som RR har översatt till svenska, behandlas försiktighetsprincipen enligt följande bestämning:

Försiktighetsprincipen innebär att de bedömningar som måste göras under osäkerhet skall göras med viss försiktighet så att tillgångar och intäkter inte överskattas och så att skulder och kostnader inte underskattas. Den innebär dock inte att dolda reserver och omotiverat stora reserveringar kan tillåtas, inte heller avsiktliga underskattningar av tillgångar eller intäkter, eller avsiktliga överskattningar av skulder eller kostnader. I så fall skulle de finansiella rapporterna inte vara neutrala och således inte heller tillförlitliga.¹⁵³

Denna innebörd av försiktighetsprincipen ger uttryck för att osäkerhet finns och att företag måste ta hänsyn till dessa osäkerhetsmoment vid upprättandet av sina rapporter. De omkringliggande faktorerna som kan föranleda att försiktighetsprincipen skall tillgripas kan exempelvis vara osäkra fordringar eller beräkning av ekonomisk livslängd beträffande anläggningstillgångar. Tillämpandet av försiktighetsprincipen får dock inte innebära att företag systematiskt undervärderar sina tillgångar. Vidare bör företag lämna upplysningar om hur osäkerhet har hanterats. Vid de tillfällen då osäkerhet om värdet av en tillgång eller en skuld råder skall *viss* försiktighet tillämpas, dock skall värderingen ske till det värde som bäst återger det riktiga värdet, för att på det sättet säkra reliabiliteten och relevansen för de värden som uppges i rapporterna.¹⁵⁴ Denna innebörd av försiktighetsprincipen tar ingen hänsyn till den eventuella koppling som kan finnas mellan olika länders redovisning och beskattning.¹⁵⁵

5.4 Skillnader mellan anglosaxisk och kontinental tradition

En skiljelinje går mellan de uppfattningar som anglosaxiska och kontinentala författare uttrycker, vilket kan bero på att FASB inte omnämner försiktighetsprincipen som ett betydelsefullt redskap för informationsspridningen inom redovisningen.¹⁵⁶ Försiktighetsprincipen, som vi har påpekat tidigare, spelar en betydelsefull roll i de länder vars redovisning är starkt kopplad till landets beskattning.¹⁵⁷ Schroeder & Clark anser att försiktighetsprincipens inverkan inte längre är lika stark som tidigare, då den inte längre verkar till att uppfylla de krav som uppställs på de finansiella rapporterna.¹⁵⁸ Vidare skriver Hendriksen & van Breda att de inte anser att försiktighetsprincipen har någon funktion att

¹⁵² van Hulle, K., "Prudence: a principle or an attitude?", *The European Accounting Review* 5:2 1996, s. 379.

¹⁵³ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 37.

¹⁵⁴ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 37.

¹⁵⁵ Pellens, B. & Gassen, J., "Die internationale Rechnungslegung" *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 3 december 2001.

¹⁵⁶ Kam, V., *Accounting Theory* (1990), s. 527.

¹⁵⁷ van Hulle, K., "Prudence: a principle or an attitude?", *The European Accounting Review* 5:2 1996, s. 375.

¹⁵⁸ Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting Theory* (1998), s. 103.

fylla inom redovisningsteorin.¹⁵⁹ Författare ur den kontinentala rättstraditionen å andra sidan, som van Hulle, omtalar försiktighetsprincipens betydelse ur beskattningssynpunkt för företag i vissa länder.¹⁶⁰

Användandet av försiktighetsprincipen skiljer sig mellan de olika medlemsländerna i EU, Tyskland och i de flesta andra medlemsländer som tillhör den kontinentala rättstraditionen har tenderat att lägga större tonvikt vid försiktighetsprincipen än vid andra principer. Storbritannien däremot som tillhör den anglosaxiska rättstraditionen, har inte lagt lika stor tyngdpunkt vid försiktighetsprincipen.¹⁶¹ Anledningen till skillnaderna har diskuterats flitigt, och det som har framkommit är att försiktighetsprincipen fyller en viktigare funktion i de länder vars redovisning är tätt knuten till beskattningen.¹⁶²

I Sverige föreligger en stark koppling mellan redovisning och beskattning då en i stort sett oförändrad redovisning skall utgöra grunden för beskattningen, m.a.o. innebär det att beskattningen av ett företag grundar sig på företagets redovisning. En följd av kopplingen mellan redovisning och beskattning är att företag, istället för att tillämpa metoder som ger en rättvisande bild av företagets ställning, tillämpar redovisningsmetoder som medför att företagets skattebelastning minimeras.¹⁶³ Ur skattesynpunkt är det fördelaktigt att värdera så lågt som möjligt, vilket leder till stora kostnader och låg vinst.¹⁶⁴

Viljan att värdera sina tillgångar lågt kan även bero på att företag önskar att krympa utrymmet för utdelning och kanske hellre innehar dolda reserver för kommande behov.¹⁶⁵ Vidare har framkommit att borgenärsskyddet har haft en stor betydelse inom den kontinentala traditionen, vilket i stor utsträckning sammanhänger med att dessa länder har varit beroende av bankfinansiering, medan länder ur den anglosaxiska traditionen har finansierats genom sina aktieägare i större utsträckning.¹⁶⁶ Detta menar Evans & Nobes, verksamma vid Napier University respektive University of Reading, har varit ytterligare en faktor till att medlemsländerna ur den kontinentala traditionen har lagt större tonvikt vid försiktighetsprincipen än länder ur den anglosaxiska traditionen.¹⁶⁷

5.5 Identifiering av innebörderna

Nedan genomför vi en identifiering av de tre innebörderna av försiktighetsprincipen, den traditionella försiktighetsprincipen, försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL samt försiktighetsprincipen utifrån IASC. Vi har valt att identifiera innebörderna genom ett antal utarbetade frågor som vi har ansett vara centrala för att kunna uppfylla vårt första delsyfte.

¹⁵⁹ Hendriksen, E. S., & van Breda M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 121 och 149.

¹⁶⁰ van Hulle, K., "Prudence: a principle or an attitude?", *The European Accounting Review* 5:2 1996, s. 375.

¹⁶¹ Evans, L. & Nobes, C., "Some mysteries relating to the prudence principle in the Fourth Directive and in German and British law", *The European Accounting Review* 5:2 1996, s. 361.

¹⁶² van Hulle, K., "Prudence: a principle or an attitude?", *The European Accounting Review* 5:2 1996, s. 375.

¹⁶³ SOU 1995:43, s. 67f. samt 92.

¹⁶⁴ Sandin, A., *Tysk redovisning* (1991), s. 21.

¹⁶⁵ Sandin, A., *Tysk redovisning* (1991), s. 21.

¹⁶⁶ Evans, L. & Nobes, C., "Some mysteries relating to the prudence principle in the Fourth Directive and in German and British law", *The European Accounting Review* 5:2 1996, s. 362, samt Artsberg, K., *Normbildningen och redovisningsförändring* (1992), s. 80.

¹⁶⁷ Evans, L. & Nobes, C., "Some mysteries relating to the prudence principle in the Fourth Directive and in German and British law", *The European Accounting Review* 5:2 1996, s. 362.

5.5.1 Vilken försiktighet förespråkas?

Vi har observerat att den traditionella försiktighetsprincipen skiljer sig markant från de två övriga, vad gäller vilken försiktighet som förespråkas. Enligt den traditionella försiktighetsprincipen får en maximal försiktighet tillämpas på ett icke-systematiskt sätt. Innebörden av detta är att ingen lägsta gräns, men väl högsta, anges för det värde en tillgång får tas upp till, vilket i sin förlängning kan innebära att uppbyggande av dolda reserver uppmuntras. Däremot föreskrivs *rimlig* respektive *viss* försiktighet i EG-direktivet/ÅRL och IASC. Dessa två begrepps innebörd ger visst utrymme för tolkning.

I EG-direktiv/ÅRL anger särskilt att begreppet *rimlig* försiktighet innefattar imparitet, då positiva värdeförändringar måste vara realiserade för att få redovisas, medan redan befarade negativa värdeförändringar skall redovisas. Dock lämnas inte en uttömmande uppräkningslista av vad som kan innefattas i *rimlig* försiktighet. Detta innebär att tolkningen av *rimlig* försiktighet i viss utsträckning kan komma att påverkas av nationella förhållanden i respektive medlemsland, då de olika medlemsländerna kan ha olika syften med de finansiella rapporterna och vad de ska förmedla. Syftet kan variera från att attrahera placerare till att utgöra underlag för beskattning. Detta leder till att harmonisering av redovisningsreglering riskerar att inte uppnås. En gemensam tolkning för samtliga medlemsländer kan dock komma att fastställas av EG-domstolen genom ett mål.

IASC föreskriver att *viss* försiktighet skall tillämpas, dock ges inte någon närmare förklaring till vad som avses med *viss*, utan konstaterar endast att tillgångar och intäkter inte får överskattas, samt att skulder och kostnader inte får underskattas. Innebörden av detta blir att någon imparitet mellan hur positiva och negativa värdeförändringar skall behandlas inte föreligger, då ingen diskrepans mellan behandlingen av de olika värdeförändringarna d.v.s. orealiserade vinster samt förluster föreskrivs. Den mindre utförliga vägledningen av *viss* kan leda till att olika tolkningar av *viss* försiktighet kan uppstå mellan länder, mellan olika branscher inom samma land etc. IASC anger att uppbyggandet av bl.a. dolda reserver inte inryms i *viss* försiktighet, då detta skulle leda till att årsredovisningarna inte blir reliabla.

5.5.2 När och var försiktighetsprincipen skall tillämpas utifrån de tre innebörderna

Den traditionella försiktighetsprincipen saknar kriterier för när principen skall tillämpas, vilket medför att försiktighetsprincipen används på ett osystematiskt sätt, eftersom företag själv får avgöra när försiktighetsprincipen skall tillämpas. I dagens moderna samhälle ges dock inte den traditionella försiktighetsprincipen något utrymme. Anledningen härtill kan vara att användare efterfrågar rapportering som överensstämmer med verkligheten och som kan förväntas. Det kan dock inte den traditionella försiktighetsprincipen förmedla då företag ges möjlighet att efter eget val tillämpa försiktighetsprincipen.

EG-direktivet/ÅRL uppställer i direktivet respektive lagen att försiktighetsprincipen skall tillämpas vid upprättandet av balansräkningen, resultaträkningen respektive noterna, vilket innebär att denna princip skall tillämpas vid samliga värderingar. Försiktighetsprincipen enligt EG-direktivet är den försiktighetsprincip som skall tillämpas enligt EG-rätten och är därigenom gällande för samtliga företag i medlemsländerna. ÅRL, som överensstämmer med EG-direktivet, skall tillämpas av svenska företag.

IASC:s föreskrivna försiktighetsprincip skall endast användas när osäkerhet råder. Förekomsten av osäkerhet kan bero på branschtillhörighet, konjunktur, lokalisering etc., varför tillämpningen av försiktighetsprincipen kan antas variera i viss utsträckning. Trots att IASC föreställningsram inte utgör lagstiftning har dess budskap vunnit mark under senare tid, t.ex. genom att EU förmodligen skall införa IASC:s standarder, i alla noterade företags koncernredovisningar, senast år 2005. Dessutom utövar de stort inflytande på redovisningsreglering som utformas på både europeisk och nationell nivå.

5.5.3 Emanering av de tre innebörderna av försiktighetsprincipen

Den traditionella försiktighetsprincipen kan sägas emanera utifrån behovet av och viljan att skydda kreditgivare, dessutom har den tillämpats för att begränsa utdelningsbar vinst, vilka utgör exempel på omständigheter som vanligtvis tas hänsyn till inom den kontinentala traditionen. Inom denna tradition utgör även kopplingen av beskattningen till redovisningen en anledning till att den traditionella försiktighetsprincipen vunnit mark, eftersom företagsledare inte vill uppvisa en stor vinst och därigenom drabbas av en hög vinstbeskattning. Det senare förutsätter dock att lägre värderingar i redovisningen accepteras vid beskattningen.

Försiktighetsprincipen i EG-direktivet/ÅRL är sprungen ur den tyska försiktighetsprincipen som ibland benämns imparitetsprincipen. I den kontinentala traditionen utgjorde försiktighetsprincipen en viktig grundpelare, medan den anglosaxiska traditionen inte i lika stor omfattning betonade principen. Genom införandet av EG-direktivet kan därmed sägas att traditionerna närmade sig varandra. Denna försiktighetsprincip tillgodoser kreditgivares intresse, genom att en säkerhetsmarginal upprättas då orealiserade vinster inte får beaktas medan förväntade förluster skall redovisas. Impariteten får även en positiv effekt för företag p.g.a. kopplingen mellan redovisning och beskattning, då den beskattningsbara vinsten hålls nere.

Försiktighetsprincipen utifrån IASC:s tolkning kan sägas skilja sig ifrån den traditionella försiktighetsprincipens fokusering på kreditgivare. Istället kan observeras en vilja att tillgodose användarnas behov av användbar information, då försiktighetsprincipen endast skall användas vid osäkerhet, och när den tillämpas skall upplysning lämnas hur hanteringen av osäkerheten har genomförts. Dessutom finns en strävan att spegla företags ekonomiska verksamhet, vilken inte kan anses ge utrymme för alltför försiktig hållning.

5.5.4 Sammanfattande resultat

Frågor Typ av FP ¹⁶⁸	Vilken försiktighet	När skall försiktighetsprincipen tillämpas	Var tillämpas försiktighetsprincipen	Emanering
Traditionell	Maximal tillåts	Företagets val	Ingenstans längre	Kreditgivare
EG/ÅRL	Rimlig (Imparitet)	Alltid	EU/Sverige	Kreditgivare Och företag
IASC	Viss	Vid osäkerhet	Fr.o.m. år 2005 EU	Användare

Tabell: 2 Tre innebörder av försiktighetsprincipen.

Innebörden av den traditionella försiktighetsprincipen implicerar att maximal försiktighet tillåts, och att företag själv får avgöra när försiktighetsprincipen skall tillämpas vid värdering av tillgångar, dock får aldrig någon övervärdering förekomma. Inga av de källor som vi har tagit del av har givit vid handen att innebörden av den traditionella försiktighetsprincipen tillämpas i dagens moderna samhälle. Den kraftiga försiktighet som kan komma till uttryck i den traditionella försiktighetsprincip ger uttryck för viljan av att skydda kreditgivarnas intresse.

Innebörden av försiktighetsprincipen enligt EG-direktivet/ÅRL föreskriver att försiktighetsprincipen alltid skall tillämpas och ge uttryck för en *rimlig* försiktighet, som bl.a. innebär att positiva och negativa värdeförändringar skall behandlas på skilda sätt, vilket medför att imparitet uppstår. Då det är denna försiktighetsprincip som föreskrivs i EG-direktivet/ÅRL leder det till att det är dessa som tillämpas i EU/Sverige. Kretsen av intressenter som denna försiktighetsprincip vänder sig till är främst kreditgivare, som tidigare har utgjort den enskilt viktigaste intressentgruppen enligt den kontinentala traditionen, samt även företag p.g.a. kopplingen mellan redovisning och beskattning.

Innebörden av försiktighetsprincipen enligt IASC:s föreställningsram ger uttryck för att försiktighetsprincipen skall tillämpas enbart vid osäkerhet och dessutom skall endast *viss* försiktighet tillämpas. IASC:s försiktighetsprincip kan förväntas få ökat inflytande eftersom EU med stor sannolikhet kommer att införa krav på att IASC:s standarder skall tillämpas på koncernredovisning av börsnoterade företag från och med år 2005. Då föreställningsramen riktar sig till en bred användarkrets kan förmodas att försök har gjorts för att tillgodose ett stort antal intressenters behov.

¹⁶⁸ FP i tabeller, framöver, motsvaras av försiktighetsprincipen.

6 Värdering av tillgångar

I detta kapitel redogörs för värdering till anskaffningsvärde samt verkligt värde. Under avdelningen anskaffningsvärde behandlas avskrivning, nedskrivning samt uppskrivning. Därefter tar vi upp de tre värderingsansatserna, försäljnings-, återanskaffnings- och nyttjandevärde, som tillämpas för att bestämma verkligt värde. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

6.1 Inledning

Ett exempel som belyser betydelsen av vilket värde som en tillgång åsätts, utgör värderingen av en 1100-tals kyrka i Storbritannien. Värderingsproblematiken uppstod då utvärdering av alternativa lokaliseringsförslag till en flygplats skulle göras. Frågan var vilket värde kyrkan skulle åsättas. Ett förslag var att beräkna kyrkans värde för framtiden, ett annat var brandförsäkringsvärdet. De olika förslagen till värdering av kyrkan innebar att olika lokaliseringsalternativ skulle väljas.¹⁶⁹ Även om detta exempel är exceptionellt och inte direkt uppvisar likheter med värderingsproblem som företag ställs inför vid värdering av sina tillgångar, belyser exemplet ändå de skillnader som uppstår vid tillämpandet av olika värderingsmetoder.

Frågan, till vilket värde tillgångar skall tas upp har en central betydelse för företags resultat och ställning.¹⁷⁰ Det har medfört att olika värderingsmetoders för- och nackdelar har debatterats samt att frågan reglerats utförligt i lag. ÅRL och redovisningslitteraturen behandlar tre värderingsmetoder med anknytning till värdering av tillgångar. Dessa utgörs av: anskaffningsvärde (*historical cost*), verkligt värde (*fair value*) samt det lägsta av anskaffningsvärde och verkligt värde¹⁷¹ (*the lowest of cost or market*).¹⁷² Då ÅRL enbart föreskriver värdering till anskaffningsvärde för materiella anläggningstillgångar utgör i realiteten värdering till verkligt värde inte något alternativ. Vi behandlar dock denna värderingsmetod trots allt eftersom den föreskrivs i de standarder som tas upp i kapitel 8 *Skärskådning av utvalda standarder*.

¹⁶⁹ Churchman, C. W., "On the Facility, Felicity, and Morality of Measuring Social Change", *Accounting Review*, January No. 1 1971, s. 30.

¹⁷⁰ Sandin, A., *Externredovisning* (1996), s. 38.

¹⁷¹ Vi kommer dock inte särskilt att behandla LVP, utan enbart anskaffningsvärde och verkligt värde var för sig.

¹⁷² 4 kap. 3, 9 §§ ÅRL, samt Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting theory* (1998), s. 330.

Tillgångslag	Värderingsmetod	Lagrum
Anläggningstillgång	Anskaffningsvärde	4 kap. 3 § ÅRL
Omsättningstillgång ¹⁷³	Anskaffningsvärde	4 kap. 9 § ÅRL
	Verkligt värde (försäljningsvärde återanskaffningsvärde och annat värde)	4 kap. 9 § ÅRL

Tabell: 3 Värdering av tillgångar.

6.2 Anskaffningsvärde

Värdering till anskaffningsvärde har utgjort den grundläggande värderingsmetoden för tillgångar under flera sekel. Värderingsmetoden har dock ifrågasatts inte bara av praktiker utan även teoretiker.¹⁷⁴ Dock utgör än idag värdering till anskaffningsvärde den mest använda värderingsmetoden.¹⁷⁵ Innebörden av denna värderingsmetod är att tillgångar tas upp till det belopp som erlagts vid ett objektivt verifierbart förvärv. Genom detta förfarande, anser anhängarna av värderingsmetoden att det mest användbara värdet för beslutsfattande erhålls.¹⁷⁶ Därutöver har bl.a. framförts att värdering till anskaffningsvärde är mindre subjektivt samt lättare och mindre kostsamt att beräkna än andra värderingsmetoder.¹⁷⁷ Kam har framfört kritik mot värdering till anskaffningsvärde t.ex. har han hävdade att aktuell information, såsom verkligt värde, är mer relevant än historiska anskaffningsvärden, även.¹⁷⁸ Ijiri har dock bemött denna kritik med att beslut rörande framtiden ofta grundar sig på utvärdering av historiska händelser. Det innebär, enligt författaren, att anskaffningsvärde trots allt kan vara relevant för framtida beslutsfattandet då det möjliggör utvärdering av tidigare genomförda åtgärder.¹⁷⁹

IASC:s föreställningsram definierar anskaffningsvärde på följande sätt:

Anskaffningsvärde. Tillgångar redovisas till det belopp som vid anskaffningstillfället erlagts som betalning i form av likvida medel eller till verkligt värde av tillgångar som i samband med anskaffningen lämnats i byte. [...] ¹⁸⁰

I EG-direktivet föreskrivs att anläggningstillgångar skall värderas till anskaffningsvärde samt hur fastställande av anskaffningsvärde skall ske.¹⁸¹ Denna regel stämmer väl överens med de som behandlar anskaffningsvärde i ÅRL. Direktivet föreskriver att medlemsländerna bl.a. har rätt att under vissa omständigheter tillåta att materiella anläggningstillgångar värderas till

¹⁷³ Omsättningstillgångar skall tas upp till det lägsta värdet av anskaffningsvärde och verkliga värdet (LVP).

¹⁷⁴ Ijiri, Y., *Theory of Accounting Measurement* (1975), s. 71 samt 85.

¹⁷⁵ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 101.

¹⁷⁶ Hendriksen, E. S., & van Breda M. F., *Accounting Theory* (1992), s. 268, samt Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting theory* (1998), s. 330f.

¹⁷⁷ Betbèze, J-P., "A marché souple, comptabilité rigide", *Le Monde Economie* 18 december 2001.

¹⁷⁸ Kam, V., *Accounting Theory* (1986), s. 111 samt 121.

¹⁷⁹ Ijiri, Y., *Theory of Accounting Measurement* (1975), s. 88f.

¹⁸⁰ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 100.

¹⁸¹ Art. 35 Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 (78/660/EEG).

återanskaffningsvärdet eller till en värderingsmetod som beaktar inflationens inverkan, denna möjlighet har dock inte utnyttjats i svensk lagstiftning.¹⁸²

6.2.1 Avskrivning på anläggningstillgångar

Funktionen som avskrivningar på anläggningstillgångar fyller är att fördela tillgångens anskaffningskostnad över den tid som tillgången genererar intäkter till företaget.¹⁸³ Syftet med avskrivning på anläggningstillgångar är därmed inte att visa tillgångarnas verkliga värde utan att matcha utgifter med intäkter.¹⁸⁴ ÅRL föreskriver, i enlighet med EG-direktivet, att:

Anläggningstillgångar med begränsad ekonomisk livslängd skall skrivas av systematiskt över denna livslängd.¹⁸⁵

Ur paragrafen utläses att lagen kräver att avskrivningar görs på anläggningstillgångar med begränsad ekonomisk livslängd. Mer utförliga föreskrifter om hur och när avskrivningar skall göras lämnas i RR 12, som baseras på IAS 16. Olika former av avskrivningsmetoder presenteras i RR 12, valet av avskrivningsmetod står dock inte helt fritt eftersom den metod som bäst avspeglar företagets förbrukning av tillgången skall väljas.¹⁸⁶

6.2.2 Nedskrivning av anläggningstillgångar

Nedskrivning av anläggningstillgångar sker, till skillnad från avskrivningar, inte på regelbunden basis. Det är först om gjorda avskrivningar inte motsvarar värdenedgången som nedskrivning blir aktuell.¹⁸⁷ ÅRL, som innehållsmässigt överensstämmer med direktivet, behandlar dels då anläggningstillgångar skall skrivas ned och dels då de får skrivas ned. ÅRL stadgar följande:

Har en anläggningstillgång på balansdagen ett lägre värde än det värde som följer av 3 § och 4 § första stycket, skall tillgången skrivas ned till detta lägre värde, om det kan antas att värdenedgången är bestående.

En finansiell anläggningstillgång får skrivas ned till det lägre värde som tillgången har på balansdagen även om det inte kan antas att värdenedgången är bestående.

En nedskrivning enligt första eller andra stycket skall återföras, om det inte längre finns skäl för den.¹⁸⁸

Ur paragrafen utläses att det enbart är finansiella anläggningstillgångar som får skrivas ner även om det inte kan antas att värdenedgången är bestående. Däremot uppställs ett varaktighetskriterium, innebärande att värdenedgången skall vara bestående, för att en nedskrivning av en materiell eller immateriell anläggningstillgång skall bli aktuell.¹⁸⁹ Utöver detta stadgar paragrafen att en nedskrivning måste återföras om värdenedgången inte längre föreligger.

¹⁸² Thorell, P., *ÅRL Årsredovisningslagen Lagkommentar* (1996), s. 178f.

¹⁸³ Prop. 1995/96:10 del II, s. 51.

¹⁸⁴ Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting theory* (1998), s. 370f.

¹⁸⁵ 4 kap. 4 § 1 st ÅRL.

¹⁸⁶ RR 12 p. 22.

¹⁸⁷ Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting theory* (1998), s. 379.

¹⁸⁸ 4 kap. 5 § 1-3 st. ÅRL.

¹⁸⁹ Johansson, S-E. & Heurlin, S., "Behov av bättre vägledning för nedskrivningsbeslut", *Balans* nr. 1 1996, s. 23.

RR 17, som bygger på och uppvisar enbart ett fåtal skillnader mot IAS 36, trädde ikraft den 1 januari 2002. Rekommendationen ger bl.a. detaljerade föreskrifter om hur nedskrivningsbeloppet skall beräknas.¹⁹⁰ Enligt rekommendationen skall en tillgång skrivas ned när återvinningsvärdet, som utgör det högsta av en tillgångs nettoförsäljningsvärde och nyttjandevärde, understiger det redovisade värdet.¹⁹¹ Nyttjandevärdet utgörs av de uppskattade framtida inbetalningsöverskotten, medan nettoförsäljningsvärdet avser försäljningspris med avdrag för försäljningskostnader. Nyllinge & Winkvist auktoriserade revisorer, anser inte att det föreligger någon konflikt mellan varaktighetskriteriet i ÅRL och RR 17, då RR 17 indirekt beaktar varaktighetskriteriet genom att förväntad framtida utveckling beaktas vid fastställandet av nyttjande värdet.¹⁹²

6.2.3 Uppskrivning av anläggningstillgångar

EG-direktivet ger medlemsländerna två möjligheter vad gäller uppskrivning av anläggningstillgångar. Den första innebär att företag får lov att skriva upp sina anläggningstillgångar, medan den andra möjligheten innebär att medlemsländerna kan kräva att företag skall skriva upp sina anläggningstillgångar. Uppskrivning får endast göras för materiella och finansiella anläggningstillgångar.¹⁹³ Sverige har valt att införa en möjlighet för företag att skriva upp tillgångar, däremot finns inget krav på att uppskrivning skall ske. Materiella eller finansiella anläggningstillgångar *får*, enligt ÅRL, skrivas upp då de har ett:

tillförlitligt och bestående värde som väsentligen överstiger bokfört värde¹⁹⁴

De uppställda rekvisiten för att en uppskrivning skall få göras medför att möjligheten att genomföra uppskrivning av anläggningstillgångar är relativt begränsad. Lagstiftaren har dock överlämnat till praxis, att närmre fastställa innebörden av rekvisiten *bestående värde* och *väsentligen*. Då rekvisiten användes före tillkomsten av ÅRL har FAR redan tidigare tolkat begreppen och givit *bestående värde* innebörden att återstående livslängd bör vara åtminstone tio år. *Väsentligen* har tolkats som att det verkliga värdet skall överstiga det bokförda värdet med cirka 20 procent. Däremot är kravet *tillförlitligt* nytt, i förarbetena har det givits innebörden att värdet skall kunna fastställas på ett säkert och objektivet sätt.¹⁹⁵

Under remissförfarandet inför Prop. 1995/96:10 framförde RR synpunkten att reglerna angående uppskrivning borde förändras. Förändringen som förordades innebar att uppskrivning till verkligt värde skulle tillåtas omedelbart när det förelåg en väsentlig förändring mellan bokfört värde och verkligt värde av en tillgång. Skulle regler stiftas med denna innebörd hade det inneburit att anläggningstillgångar i viss utsträckning skulle värderas till verkligt värde. Regeringen föreslog dock inte denna förändring när propositionen lades fram.¹⁹⁶

¹⁹⁰ Nyllinge, P. & Winkvist, M., "Ny rekommendation avseende nedskrivning ställer stora krav på värderingar", *Balans* nr. 11 2001, s. 35.

¹⁹¹ RR 17 p. 4.

¹⁹² Nyllinge, P. & Winkvist, M., "Ny rekommendation avseende nedskrivning ställer stora krav på värderingar", *Balans* nr. 11 2001, s. 35ff.

¹⁹³ Art. 33 Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 (78/660/EEG).

¹⁹⁴ 4 kap. 6 § 1 st. 1 meningen ÅRL.

¹⁹⁵ Thorell, P., *ÅRL Årsredovisningslagen Lagkommentar* (1996), s. 193ff.

¹⁹⁶ Prop. 1995/96:10 del II, s. 60.

I RR 12 lämnas mer utförliga föreskrifter som rör uppskrivning av materiella anläggningstillgångar. I rekommendationen har uttalats att uppskrivning endast bör tillämpas då det på ett systematiskt sätt kan ske för en kategori av tillgångar. RR 12 överensstämmer i stor utsträckning med IAS 16, dock föreligger en del skillnader. IAS 16 tillåter bl.a. inte uppskrivning av anläggningstillgångar, däremot ges företaget möjlighet att värdera tillgångar till verkligt värde, vilket inte är tillåtet enligt RR 12.¹⁹⁷

6.3 Verkligt värde

Både IASC och FASB har på senare tid presenterat standarder som föreskriver att värdering till verkligt värde skall ske.¹⁹⁸ Detta kan förväntas få effekter på de svenska redovisningsrekommendationerna, eftersom influenser från dessa organisationer i stor utsträckning påverkar de svenska redovisningsrekommendationerna. Barth & Landsman, behandlar utförligt verkliga värden. De konstaterar att verkligt värde endast är väl definierat i perfekta och kompletta marknader och utgör under dessa förhållanden marknadsvärdet. När inte marknaderna är perfekta och kompletta finns det ingen enhetlig definition av verkligt värde, utan olika värderingsansatser får användas för att fastställa verkligt värde. Barth & Landsman menar att tre värderingsansatser kan användas för att bestämma verkligt värde, vilka utgörs av försäljningsvärde (*exit value*), anskaffnings-/återanskaffningsvärde¹⁹⁹ (*entry value*) och nyttjandevärde (*value-in-use*). Dock kan vanligtvis varken försäljnings-, återanskaffnings- eller nyttjandevärden observeras direkt utan erhålls först efter att uppskattningar har gjorts.²⁰⁰

Den främsta anledningen till att använda verkligt värde är möjligheten att justera tillgångars värde både upp och ner. Anhängarna av denna värderingsmetod menar att detta förfarande möjliggör utvärdering av företags prestationer rörande investeringsstrategier.²⁰¹ Ytterligare en fördel som har framhållits med värdering till verkligt värde är att denna värderingsmetod lämpar sig bättre än anskaffningsvärde för att uppnå kravet på att förmedla en rättvisande bild.²⁰² Åsikter har dock framförts att verkligt värde medför att redovisningen blir instabil och i vissa fall på gränsen till vilseledande.²⁰³ Trots dessa åsikter anser anhängarna, av verkligt värde, att denna värderingsmetod är mer meningsfull och relevant än anskaffningsvärde.²⁰⁴

Värdering till verkligt värde föreskrivs, enligt ÅRL, enbart som ett alternativ i LVP för omsättningstillgångar²⁰⁵, vilket principiellt sett är något annat än värdering till verkligt värde. Det innebär därmed att värdering till verkligt värde av anläggningstillgångar inte tillåts i ÅRL, då denna enbart föreskriver värdering till anskaffningsvärde. Dock är vi av den uppfattningen att värdering till verkligt värde av anläggningstillgångar i vissa situationer kan

¹⁹⁷ RR 12 Bilaga 1 och 2.

¹⁹⁸ Thiel, T. & Jönsson Lundmark, B., "Nu är tiden knapp för redovisnings- Sverige", *Dagens Industri*, 2001-05-15, samt Barth, M. E. & Landsman, W. R., "Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting", *Accounting Horizons*, Vol. 9 No. 4 1995, s. 97.

¹⁹⁹ Återanskaffningsvärdet används om prisförändringar har inträffat sedan anskaffningstidpunkten.

²⁰⁰ Barth, M. E. & Landsman, W. R., "Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting", *Accounting Horizons*, Vol. 9 No. 4 1995, s. 99f.

²⁰¹ Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting theory* (1998), s. 331 samt 419ff.

²⁰² Falkman, P. "Externredovisningens grundläggande värderingsproblem", *Balans* nr. 1 2001, s. 22ff.

²⁰³ Betbèze, J-P., "A marché souple, comptabilité rigide", *Le Monde Economie* 18 december 2001.

²⁰⁴ Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting theory* (1998), s. 419ff.

²⁰⁵ 4 kap. 9 § ÅRL.

anses tillåtas då ned- och uppskrivningar, samt eventuell återföring av nedskrivning, får/skall genomföras. De relativt hårda kraven som uppställs för att få genomföra ned- och uppskrivningar medför dock att justering av anläggningstillgångars värde kan förväntas genomföras relativt sällan.

6.3.1 Försäljningsvärde

Grunden till varför FASB definierar verkligt värde som försäljningsvärde istället för återanskaffningsvärde beror, enligt Barth & Landsman, bl.a. på att FASB utgår ifrån att värdering skall genomföras på tillgångar som redan finns i företaget. Det medför att en säljares perspektiv anses vara lämpligast att inta.²⁰⁶ Argumenten kan även appliceras på ÅRL, vilket förklarar varför verkligt värde, i första hand, definieras på följande sätt:

Med det verkliga värdet avses försäljningsvärdet efter avdrag för beräknad försäljningskostnad.²⁰⁷

Av definitionen framgår det att verkligt värde i första hand likställs med försäljningsvärdet med avdrag för försäljningskostnader. Vid bestämmandet av försäljningsvärdet skall inte ett slaktvärde på tillgången tillämpas, utan värdet skall istället bestämmas till det belopp som en försäljning, under förutsättningen att företaget skall fortsätta bedriva sin verksamhet, skulle inbringa.²⁰⁸ Regleringen i ÅRL är baserad på den som föreskrivs i EG-direktivet, dock använder direktivet uttrycket marknadsvärde istället för verkligt värde.²⁰⁹ IASC:s föreställningsram behandlar inte uttryckligen uttrycket verkligt värde. Däremot behandlas försäljningsvärde vilket uppvisar stora likheter med den definition som ÅRL stadgar för verkligt värde. IASC definierar försäljningsvärde på följande sätt:

Tillgångar redovisas till det belopp som motsvarar det som vid värderingstillfället skulle erhållas vid en normal försäljning.²¹⁰

Skillnaden som kan observeras mellan begreppen verkligt värde och försäljningsvärde är att verkligt värde beaktar den kostnad som uppstår vid en försäljning. Det som talar för att avdrag för försäljningskostnader skall göras är att det de facto endast är det belopp som företag erhåller för tillgången.

Definitionerna av verkligt värde förutsätter dock att ett försäljningspris kan fastställas, vilket kräver att det finns en väl fungerande marknad för tillgången. Svårigheten att bestämma försäljningspris för resurser varierar, för vissa kan försäljningspriset fastställas med relativt stor säkerhet, medan försäljningspris för andra resurser inte lika lätt låter sig fastställas.²¹¹ Fastställandet av ett försäljningspris för en fastighet på fastighetsmarknader där det inte råder

²⁰⁶ Barth, M. E. & Landsman, W. R., "Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting", *Accounting Horizons*, vol. 9 No. 4 1995, s. 99.

²⁰⁷ 4 kap. 9 § 3 och 4 st. ÅRL.

²⁰⁸ Sandin, A., *Externredovisning* (1996), s. 54.

²⁰⁹ Art. 39 Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 (78/660/EEG).

²¹⁰ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 100.

²¹¹ IFAC, *Auditing Fair Value Measurements And Disclosure*, 2001 p. 8, <http://www.IFAC.org/Guidance/EXD-Outstanding.tmpl>.

någon större omsättning, utgör ett exempel på när det kan föreligga problem att fastställa ett fiktivt försäljningspris på en tillgång.²¹²

RR presenterar i ett flertal rekommendationer, däribland RR 12 samt RR 15, en definition av verkligt värde. Det verkliga värdet likställs med försäljningsvärdet, dock uppställs ett flertal krav på de förutsättningar som skall råda vid överlåtelsen. Det verkliga värdet skall utgöra det värde som skulle ha fastställts om försäljningen hade skedd mellan kunniga och oberoende parter som har intresse av att genomföra försäljningen.²¹³ Därmed konstateras att rekommendationer har förtydligat de krav som gäller för fastställandet av verkligt värde genom försäljningsvärde.

6.3.2 Återanskaffningsvärde

Enligt ÅRL kan verkligt värde utgöras av återanskaffningsvärdet under följande förutsättningar:

Om det finns särskilda skäl, får det verkliga värdet bestämmas till återanskaffningsvärdet, [...], eller något annat värde som är förenlig med 2 kap. 2 och 3 §§.

Med återanskaffningsvärde avses det belopp som motsvarar den utgift för anskaffandet som företaget skulle ha haft, om tillgången anskaffats på balansdagen.²¹⁴

Genom paragrafens lydelse, konstateras att återanskaffningsvärdet är knutet till en bestämd tidpunkt, d.v.s. utgiften för anskaffandet på balansdagen. Det framgår dessutom att återanskaffningsvärdet eller något annat värde får anses utgöra verkligt värde om särskilda skäl föreligger. Särskilda skäl kan, enligt förarbetena till lagstiftningen, uppstå p.g.a. tillgångens beskaffenhet eller förhållande som rör företaget eller dess bransch.²¹⁵ Dock lämnas inte någon utförligare redogörelse för vad som avses med t.ex. *tillgångens beskaffenhet*. För att *annat värde* skall få anses utgöra verkligt värde måste det överensstämja med kravet på god redovisningssed och en rättvisande bild. Inte heller i detta fall redogörs för vad som skall innefattas i begreppet *annat värde*, utan fastställandet av innebörden har överlämnats till praxis.²¹⁶ Möjligen kan nyttjandevärde innefattas i detta begrepp om det stämmer överens med kravet på god redovisningssed och en rättvisande bild.

IASC:s föreställningsram presenterar följande definition för återanskaffningsvärde:

Återanskaffningsvärde. Tillgångar redovisas till det belopp som motsvarar den utgift som företaget skall ha för att vid värderingstillfället anskaffa en identisk eller likvärdig tillgång.²¹⁷

Återanskaffningsvärdet utgörs av det belopp som ett företag skulle tvingas att betala för att anskaffa en tillgång, som besitter identiska eller likvärdiga egenskaper med den tillgång som företaget redan innehar. Genom att värdera tillgångar till återanskaffningsvärdet, menar

²¹² Gustafsson, C. & Nordlund, B., "Krav på upplysning om verkligt värde för förvaltningsfastigheter", *Balans* nr. 8-9 2001, s. 45.

²¹³ RR 12 p. 3.

²¹⁴ 4 kap. 9 § 4 st. ÅRL.

²¹⁵ Prop. 1995/96:10 del II, s. 206.

²¹⁶ Knutsson, M., "Att bryta mot lagen - kan det verkligen främja god redovisningssed?", *Balans* nr. 3 1999, s. 15.

²¹⁷ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 100.

Gröjer, att värdet i större utsträckning än anskaffningsvärdet beaktar det värde som tillgången besitter idag. Dock påpekar han att osäkerhet och svårigheter kan uppstå vid bestämmande av återanskaffningsvärdet då effektiva marknader inte föreligger.²¹⁸ Återanskaffningsvärde kan, enligt Ijiri, vara lämpligt att använda som värderingsmetod när ett företag ersätter en resurs med jämna mellanrum. Dock menar Ijiri att samtliga värderingsmetoder kan vara lämpliga att använda när speciella omständigheter föreligger, utan att för den delen vara generellt användbara.²¹⁹

6.3.3 Nyttjandevärde

ÅRL behandlar inte begreppet nyttjandevärde. Däremot presenterar RR 15 och RR 17 en principiellt sett identisk definition av som anses utgöra nyttjandevärde:

Nyttjandevärde är nuvärdet av de uppskattade framtida betalningar som företaget förväntas tillgodogöra sig genom att använda tillgången. I nyttjandevärdet ingår beräknat restvärde vid slutet av nyttjandeperioden.²²⁰

IASC definierar nuvärde på följande sätt:

Nuvärde. Tillgångar redovisas till det diskonterade värdet av de framtida nettoinbetalningar som tillgången förväntas ge upphov till vid normal verksamhet.²²¹

Ur definitionerna utläses att nyttjandevärdet utgör det belopp, som nuvärdet av framtida inbetalningsöverskott som en tillgång kan förväntas medföra. Skillnaden som föreligger mellan definitionerna av nuvärde respektive nyttjandevärde är att den senare inkluderar även tillgångens restvärde. Enligt Schroeder & Clark utgör nyttjandevärdet det värde som förmodligen ligger närmst ”verkligt värde”.²²² Teoretiskt sätt är därmed denna värderingsmetod mest tilltalande då den uppvisar tillgångarnas värde för företaget samt står i överensstämmelse med det grundläggande antagandet om fortlevnad.²²³

Barth & Landsman anser dock att nyttjandevärdet utgör den värderingsmetod som är svårast att fastställa.²²⁴ Två faktorer som Schroeder & Clark har lyft fram belyser svårigheterna med att fastställa nyttjandevärdet. Den första, behandlar svårigheterna som kan uppstå vid uppskattning av framtida inbetalningsöverskotts storlek samt under vilken period de uppstår. Skälet till att företag måste fastställa när inbetalningsöverskotten uppstår, är att inbetalningsöverskott i år är mer värt än inbetalningsöverskott som uppkommer om t.ex. fem år. Den andra invändningen som lyfts fram grundar sig på svårigheten att avgöra vilken diskonteringsränta som skall tillämpas. Teoretiskt sett skall företagets internränta utgöra diskonteringsräntan, dock är det praktiskt omöjligt att exakt fastställa denna eftersom det krävs

²¹⁸ Gröjer, J-E., *Grundläggande redovisningsteori* (1997), s. 73.

²¹⁹ Ijiri, Y., *Theory of Accounting Measurement* (1975), s. 87 samt 97.

²²⁰ RR 15 p. 7, samt RR 17 p. 3.

²²¹ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p. 100.

²²² Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting theory* (1998), s. 93.

²²³ Gröjer, J-E., *Grundläggande redovisningsteori* (1997), s. 73, samt Barth, M. E. & Landsman, W. R., ”Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting”, *Accounting Horizons*, Vol. 9 No. 4 1995, s. 101.

²²⁴ Barth, M. E. & Landsman, W. R., ”Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting”, *Accounting Horizons*, Vol. 9 No. 4 1995, s. 100f.

precis kunskap om t.ex. inbetalningsöverskottens storlek och när de inträffar. Därför tvingas företag att göra en uppskattning av diskonteringsräntan.²²⁵ De svårigheter som föreligger vid uppskattning av nyttjandevärde kan, enligt Barth & Landsman, medföra att återanskaffningsvärde och försäljningsvärdet trots allt ändå är mer relevanta för användarna av den finansiella informationen, då de är mer reliabla.²²⁶

6.4 Sammanfattning

Företags värdering av tillgångar är av stor betydelse för både dess ställning och resultat. Värdering till anskaffningsvärde utgör, och har utgjort, den mest grundläggande och tillämpade värderingsmetoden. Anledningen till detta är att denna grundar sig på ett objektivt verifierbart förvärv och anses därmed vara mindre subjektiv. Metoden har dock utsatts för kritik då den bl.a. inte anses vara lika relevant, som värdering verkligt värde. Genom avskrivningar fördelas tillgångens anskaffningskostnad över den tid som tillgången genererar intäkter till företaget, dock avser avskrivningarna inte att visa tillgångens verkliga värde. Anskaffningsvärdet kan förändras genom att företag vidtar ned- respektive uppskrivningar. Det föreligger dock relativt strikta restriktioner för när dessa förfaranden får användas, vilket medför att tillgångens verkliga värde inte avbildas.

Under senare tid har värdering till verkligt värde presenterats i standarder som IASC har utgivit. För att verkligt värde skall kunna fastställas förutsätts perfekta och kompletta marknader. När dessa förutsättningar inte föreligger måste olika värderingsansatser användas. Dessa är försäljnings-, återanskaffnings- och nyttjandevärden. Försäljningsvärdet utgörs av det värde som företaget skulle ha erhållit för tillgången vid en försäljning under normala förhållanden, d.v.s. försäljningen får inte ha framtingats. Återanskaffningsvärdet är det belopp som ett företag skulle ha tvingats att betala för att anskaffa en tillgång som besitter identiska egenskaper med den som företaget innehar. Nyttjandevärdet utgör det belopp som nuvärdet av framtida inbetalningsöverskott för tillgången förväntas medföra. Denna värderingsansats framhålls i litteraturen som den mest korrekta men samtidigt lyfts de betydande svårigheterna med att fastställa nyttjandevärdet fram.

²²⁵ Schroeder, R. G. & Clark, M. W., *Accounting theory* (1998), s. 94.

²²⁶ Barth, M. E. & Landsman, W. R., "Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting", *Accounting Horizons*, Vol. 9 No. 4 1995, s. 101.

7 Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen

I detta kapitel analyseras resultatet från kapitlen 4 En rättvisande bild, och 5 Försiktighetsprincipen, av de två uppfattningarna av en rättvisande bild och de tre innebörderna av försiktighetsprincipen samt innebörderna av de olika värderingsmetoderna som presenterades i kapitel 6 Värdering av tillgångar, utifrån de två kvalitativa egenskaperna reliabilitet och relevans som återfinns i IASC:s föreställningsram. Analysen utifrån reliabilitet genomförs med hjälp av de fem delkriterierna: korrekt bild²²⁷, innebörd och form, neutralitet, försiktighet och fullständighet. Egenskapen relevans delas inte, på samma sätt som reliabilitet, upp på olika delkriterier utan analysen utifrån relevans genomförs som en enhet, då vi inte har ansett oss kunna urskilja några lämpliga delkriterier. Därefter kopplar vi samman de tre analysavdelningarna, vari vi presenterar en sammanställning av resultatet. Avslutningsvis dras slutsatser rörande relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen.

7.1 Analys av en rättvisande bild

I denna avdelning avser vi att urskilja om något av de två begreppen reliabilitet och relevans verkar mer dominerande i någon av de två uppfattningarna av en rättvisande bild.

7.1.1 Reliabilitet

7.1.1.1 Korrekt bild

Enligt den legalistiska uppfattningen innebär uppfyllandet av standarder och lagar att en rättvisande bild förmedlas. Det implicerar att den redovisningsinformation som lämnas i enlighet med standarder och lagar utgör den som användarna kan förvänta sig. Detta medför att redovisningsinformationen förmedlar en korrekt bild eftersom den uppfyller användarnas förväntningar på informationen, och därigenom blir den reliabel. Dock kan den legalistiska uppfattningen i viss utsträckning uppfattas som mindre reliabel eftersom uppfyllandet av en rättvisande bild är beroende av huruvida standarder och lagar i tillräcklig utsträckning beaktar vad som kan anses ge en rättvisande bild. Möjligheten att i begränsad omfattning tillämpa

²²⁷ En rättvisande bild benämndes fram till 1947 en korrekt bild i Storbritannien, det är dock inte denna betydelse som vi avser med en korrekt bild utan endast den innebörd som en korrekt bild åsätts i IASC:s föreställningsram.

avstegsregeln genom att göra avsteg från lagar och standarder, som den legalistiska uppfattningen förespråkar, medför att reliabiliteten trots allt i viss utsträckning kan anses öka. Den ekonomiska uppfattningen, som betonar vikten av att redogöra för den ekonomiska innebörden av företagets verksamhet, kan sägas vilja spegla vad som de facto har inträffat, vilket innebär att en korrekt bild förmedlas. Dock kan problem uppstå när den ekonomiska innebörden, av t.ex. anläggningstillgångars värde, skall bestämmas, då osäkerhet råder om till vilket värde som tillgången skall tas upp. Den osäkerhet som föreligger vid fastställande av den ekonomiska innebörden kan enligt detta resonemang leda till att redovisningsinformationen blir mindre reliabel.

Med hänsyn till ovan anförda anser vi att en korrekt bild, utifrån den legalistiska uppfattningen, endast kan uppnås då lagar och standarder beaktar omständigheter som leder till att en rättvisande bild uppnås. Inte heller kan den ekonomiska uppfattningen anses uppfylla kravet på en korrekt bild med mindre än att en exakt ekonomisk innebörd kan åsättas händelserna.

7.1.1.2 Innebörd och form

Den legalistiska uppfattningen menar att en rättvisande bild uppfylls när lagar och standarder följs, vilket kan sägas medföra att den rättsliga formen framhålls. Den ekonomiska uppfattningen finns inte representerad i EG-direktivet eller ÅRL, vilket leder till att denna uppfattning inte kan anses uppfylla kravet på rättslig form. Däremot kan den ekonomiska uppfattningen anses uppfylla kravet på ekonomisk innebörd, eftersom denna uppfattning stävar efter att återge den ekonomiska innebörden av företagets verksamhet.

Frågan huruvida en rättvisande bild kan anses uppfylla kravet på innebörd och form är problematisk, eftersom det inte finns någon definition som anger innebörden av begreppet. Den legalistiska uppfattningen anser dock inte att någon definition bör upprättas, medan den ekonomiska är av motsatt uppfattning. Denna skillnad anser vi möjligen kan förklaras med att den ekonomiska uppfattningen värdesätter möjligheten att göra begreppet en rättvisande bild mer lättillämpligt genom en definition av begreppets innebörd. Den legalistiska uppfattningen värnar däremot i större utsträckning om begreppets möjlighet att utvecklas dynamiskt samt om EG-domstolens inflytande.

Det kan skönjas, utifrån företrädarna av de två uppfattningarna, att majoriteten av dem som företräder den legalistiska uppfattningen är jurister, medan ekonomer företräder den ekonomiska uppfattningen. Detta förhållande kan möjligen förklara varför den ekonomiska uppfattningen förespråkar att en rättvisande bild skall definieras, då det förmodligen hade underlättat för verksamma redovisare och revisorer att ha en klarare uppfattning om vad som avses med begreppet en rättvisande bild, d.v.s. framhåller innebörden. Jurister, som främst framhåller den legalistiska uppfattningen, ställs enbart inför problemet att avgöra vad begreppet innefattar när ett mål tas upp till prövning, medan ekonomer kan tänkas ställas inför problemet mer ofta.

Med utgångspunkt från detta är vi av den uppfattningen att den legalistiska uppfattningen främjar den rättsliga formen framför den ekonomiska innebörden, då en rättvisande bild likställs med det som föreskrivs i lagar och standarder, dock kan lagar och standarder föreskriva att ekonomisk innebörd skall följas i viss utsträckning. Den ekonomiska

uppfattningen uppfyller kravet på att beakta transaktioners ekonomiska innebörd, dock föreskrivs inte den ekonomiska uppfattningen i EG-direktivet eller ÅRL vilket leder till att innebörd och form inte kan anses uppfyllt.

7.1.1.3 Neutralitet

Neutralitet utgör en viktig förutsättning för att redovisningsinformation skall vara reliabel. Den redovisningsinformation som förespråkas enligt den legalistiska uppfattningen kan uppfattas som neutral, eftersom efterlevnad av lagar och standarder medför att vinklinsutrymmet i redovisningsinformationen minskar. Dock finns en risk att lagar och standarder föreskriver förfaranden som medför att informationen som lämnas i enlighet med föreskrifterna inte är neutral, vilket kan leda till att informationens reliabilitet minskar. Försiktighetsprincipen som föreskrivs i lagar och standarder utgör ett exempel på när information som förmedlas riskerar att inte bli neutral, eftersom försiktighetsprincipen i viss utsträckning påverkar hur tillgångar skall värderas.

Syftet med den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild, att redogöra för den ekonomiska innebörden av vad som har inträffat d.v.s. spegla verkligheten, kan sägas uppfylla kravet på neutralitet. Dock kan det antas att det föreligger betydande svårigheter att återge verkligheten, vilket kan leda till att antaganden och förenklingar måste göras, som i sin tur kan föranleda att den ekonomiska uppfattningen medför risk för vinkling av redovisningsinformation. Anledningen till detta är att större utrymme för subjektiva bedömningar uppstår, när t.ex. värden skall åsättas tillgångar.

Utifrån ovan finner vi att den legalistiska uppfattningen uppfyller kravet på neutral redovisning, under förutsättning att lagar och standarder inte snedvrider informationen. Uppfyllandet av neutralitet i den ekonomiska uppfattningen är däremot beroende av hur neutrala bedömningarna har varit.

7.1.1.4 Försiktighet

Då den legalistiska uppfattningen föreskriver att en rättvisande bild uppnås genom att följa lagar och standarder, medför det att försiktighet indirekt är uppfyllt då försiktighetsprincipen i EG-direktivet och ÅRL föreskriver att försiktighet skall tillämpas. Däremot menar vi inte att den ekonomiska uppfattningen anser att försiktighet skall beaktas, eftersom det är den ekonomiska innebörden som är avgörande och inte uppfyllandet av försiktighet. Med hänsyn till detta är vi av den åsikten att den legalistiska uppfattningen uppfyller kravet på försiktighet, medan den ekonomiska uppfattningen inte gör det.

7.1.1.5 Fullständighet

Förutsättningen att en rättvisande bild uppnås genom att krav i lagar och standarder uppfylls, som föreskrivs av den legalistiska uppfattningen, medför att informationens fullständighet är beroende av vad lagar och standarder föreskriver. Det leder till att företag inte ges någon möjlighet att genom en avvägning mellan kostnad och nytta avgöra vilken information som bör presenteras, utan denna avvägning har genomförts av dem som stiftar lagar och utvecklar standarder. Skulle normgivare eller lagstiftare inte ha beaktat och behandlat fenomen som är väsentliga för användarna medför det att redovisningsinformationen inte kan sägas vara

fullständig och därmed försämrar reliabiliteten. Den ekonomiska uppfattningen uppfyller i större utsträckning kravet på fullständighet då avsikten är att den ekonomiska innebörden av vad som faktiskt har inträffat skall återges. Möjligheten för företag att återge den ekonomiska innebörden, leder till att informationen kan anpassas till företagsspecifika omständigheter.

Utifrån detta anser vi att reliabiliteten sett utifrån detta perspektiv är högre enligt den ekonomiska uppfattningen än enligt den legalistiska. Grunden till denna konklusion är att den ekonomiska uppfattningen uppfyller kravet på fullständighet medan uppfyllandet för den legalistiska uppfattningens del är beroende av hur lagar och standarder är utformade.

7.1.2 Relevans

Frågan huruvida den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild förmedlar relevant information är beroende av om lagar och standarder förmedlar information som är till nytta för användarna vid beslutsfattande. Då flera infallsvinklar har beaktats vid utformandet av lagar och standarder anser vi det troligt att information som förmedlas i enlighet med dessa, i stort, uppfyller kravet på relevans. Dock föreligger en fara då en rättvisande bild inte har givits en självständig ställning, eftersom lagstiftningen i större utsträckning kan ha beaktat krav från någon intressentgrupp, såsom kreditgivare. Detta kan i värsta fall få till följd att lagen kräver att information som inte är relevant skall lämnas medan information som är relevant kan utelämnas. Vidare menar vi att likhetstecknet mellan en rättvisande bild och efterlevnad av lagar och standarder, kan leda till att intressenter inte informeras om förhållanden som kan vara relevanta i deras beslutsprocess. Då företag kan förledas att tro att en rättvisande bild av företagets verksamhet förmedlas när redovisningen står i överensstämmelse med lagar och standarder. Det bör i detta sammanhang påpekas att denna risk för minskad relevans kan undvikas genom att avstegsregeln tillämpas, dock har Sverige inte infört denna möjlighet i svensk lagstiftning. Detta resonemang leder till konklusionen att en rättvisande bild utifrån den legalistiska uppfattningen, i stort, uppfyller kravet på relevans.

Den ekonomiska uppfattningens krav på att redogöra för den ekonomiska innebörden kan anses vara relevant för användare vid beslutsfattande, då användare erhåller information som speglar vad som faktiskt har inträffat i företaget, vilket inte behöver stämma överens med det informationskrav som uppställs i lagar och standarder. Dock kan, som tidigare nämnts, ett osäkerhetsmoment uppstå när t.ex. värdering av tillgångar skall ske, vilket kan leda till att informationens användbarhet minskar. Utgående från detta anser vi ändå att den ekonomiska uppfattningen förmedlar information som är relevant för användarna.

Eftersom en rättvisande bild saknar en definition av innebörden leder det till problem vad gäller huruvida begreppet en rättvisande bild tillför redovisningen något som är relevant. Den innebörd som den legalistiska uppfattningen ger begreppet leder inte till någon ytterligare information, utöver den information som förmedlas genom krav i lagar och standarder. Dock kan avstegsregeln vid dess begränsade tillämplighet tillföra ytterligare information.

Den ekonomiska uppfattningen likställer inte en rättvisande bild med efterlevnad av lagar och standarder, utan ger begreppet en självständig ställning, vilket kan förmodas leda till att den information som förespråkas enligt den ekonomiska uppfattningen innehåller ytterligare information som kan vara relevant för användarna. Den ekonomiska uppfattningens vilja, att ge begreppet en rättvisande bild en bestämd definition där ekonomisk innebörd beaktas i den

rättsliga formen, skulle medföra att användare skulle kunna avgöra huruvida begreppet tillförde redovisningen något av relevans. Dock är vi av den uppfattningen att en utförlig definition av begreppets innebörd skulle kunna bli irrelevant relativt snabbt då förändringar i den omgivande miljön skulle kunna påverka vad som kan sägas uppfylla begreppet en rättvisande bild. Kontentan av ovanstående resonemang blir att den ekonomiska uppfattningen, i större utsträckning än den legalistiska, uppfyller kravet på relevans.

7.1.3 Resultat av de två uppfattningarna av en rättvisande bild

Reliabilitet

Uppfattningar om RVB: Kriterier	Den legalistiska uppfattningen	Den ekonomiska uppfattningen
Korrekt bild	Beror på	Beror på
Innebörd och form	Nja	Nej
Neutralitet	Beror på	Beror på
Försiktighet	Ja	Nej
Fullständighet	Beror på	Ja

Tabell: 4 Resultat av analys av olika uppfattningar om en rättvisande bild utifrån reliabilitet.

Relevans

Uppfattningar om RVB Kriterium	Den legalistiska uppfattningen	Den ekonomiska uppfattningen
Relevans	Ja	Ja, bäst

Tabell: 5 Resultat av analys av olika uppfattningar om en rättvisande bild utifrån relevans.

Utifrån ovan genomförda analys har vi konstaterat att den legalistiska uppfattningen uppfyller kravet på reliabilitet i större utsträckning än den ekonomiska uppfattningen, då uppfyllandet är beroende av hur lagar och standarder är utformade. Dock motsvarar ingen av de två uppfattningarna fullständigt kravet på reliabilitet.

Vi har funnit att tillämpandet av båda uppfattningarna kan anses förmedla relevant information. Dock kan den ekonomiska uppfattningen i jämförelse med den legalistiska uppfattningen anses lämna mer relevant information.

Vår analys har givit vid handen att både den legalistiska- och den ekonomiska uppfattningen förmedlar information som i större utsträckning är relevant än reliabel. Anledningen härtill är att vare sig den legalistiska- eller den ekonomiska uppfattningen till fullständigt uppfyller kravet på reliabilitet.

7.2 Analys av försiktighetsprincipen

I denna avdelning avser vi att urskilja om något av de två begreppen reliabilitet och relevans verkar mer dominerande i någon av de tre innebörderna av försiktighetsprincipen.

7.2.1 Reliabilitet

7.2.1.1 Korrekt bild

Den traditionella försiktighetsprincipen lämnar utrymme för att en maximal försiktighet alltid kan tillämpas, vilket ur ett reliabilitetsperspektiv kan medföra att en korrekt bild av händelser i företaget inte ges, då denna inte behöver nyanseras efter omständigheterna. Dessutom försvåras omständigheterna av att användare inte har kunskap om hur stor försiktighet som tillämpas och när den nyttjas. Innebörden i *rimlig* försiktighet enligt EG-direktivet/ÅRL omgärdas av ett antal förtydliganden som medför att orealiserade vinster och orealiserade förluster skall behandlas olika, vilket leder till att en korrekt bild i detta avseende inte förmedlas. Dessutom försvåras omständigheten av att EG-direktivet/ÅRL inte anger någon restriktion för *när* försiktighetsprincipen skall tillämpas. Dock utgör försiktighetsprincipen enligt EG-direktivet/ÅRL vad användare kan förvänta sig, vilket medför att en korrekt bild trots allt kan anses uppnås.

IASC:s innebörd av försiktighetsprincipen är att osäkerhet, inom ett osäkerhetsintervall, skall avgöra om och när försiktighetsprincipen skall nyttjas, vilket leder till att kravet på en korrekt bild är uppfyllt. IASC:s försiktighetsprincip kan därmed sägas ge en korrekt bild då den beaktar omvärldsfaktorer och kan anpassas till den osäkerhet som företags verksamhet präglas av. Föreskriften i denna försiktighetsprincip att endast *viss* försiktighet skall tillämpas uppfattar vi som att det finns en strävan att försöka ge en så korrekt bild som möjligt av händelser i företag. Då begreppet *viss* försiktighet implicerar att balans skall råda vid värdering d.v.s. att både positiva och negativa värdeförändringar skall redovisas och beaktas i lika stor utsträckning.

Vår konklusion är därmed att IASC:s försiktighetsprincip i detta avseende till fullo uppfyller kravet på en korrekt bild, och att försiktighetsprincipen enligt EG-direktivet/ÅRL kan sägas uppfylla kravet i viss utsträckning. Däremot kan den traditionella inte anses uppfylla kravet på korrekt bild.

7.2.1.2 Innebörd och form

För att hög reliabilitet skall kunna uppnås är det inte tillräckligt att redovisa information utifrån den rättsliga formen utan redovisningen måste även ske utifrån den ekonomiska innebörden. Den traditionella försiktighetsprincipen kan inte alls anses uppfylla kravet på rättslig form eller ekonomisk innebörd, då den varken återfinns i någon nu gällande lag, eller eftersträvar att den ekonomiska innebörden skall återges. Den traditionella försiktighetsprincipen har dock uppfyllt kravet på rättslig form fram till att 1976 års bokföringslag upphävdes.

EG-direktivet/ÅRL:s försiktighetsprincip anger vilka åtgärder som behöver vidtas för att *rimlig* försiktighet skall föreligga. Föreskrifterna ger uttryck för imparitet, dock kan ekonomisk innebörd anses ge visst utrymme, då stadgandet inte är uttömmande. Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL tillämpas inom EU/Sverige varför denna försiktighetsprincip får anses uppfylla kravet på rättslig form.

IASC:s försiktighetsprincip kan, i jämförelse med de övriga försiktighetsprinciperna, i större utsträckning sägas eftersträva att förmedla den ekonomiska innebörden. Anledningen till denna ståndpunkt är att IASC inte lika utförligt, som EG-direktivet/ÅRL, beskriver hur försiktighetsprincipen skall användas, vilket ger ett större utrymme för att förmedla den ekonomiska innebörden av de genomförda transaktionerna. Kravet på uppfyllandet av rättslig form kan ej anses vara uppfyllt då IASC:s försiktighetsprincip inte ingår i något rättsligt system. Dock kan den förväntas få ökad betydelse då IASC:s standarder planeras att införas i viss omfattning inom EU från och med år 2005.

Utifrån ovan förda resonemang anser vi att inga av de tre innebörderna av försiktighetsprincipen till fullo uppfyller kravet på både innebörd och form. Dock får EG-direktivet/ÅRL:s försiktighetsprincip anses ligga närmast uppfyllande av kravet, då den tar hänsyn till rättslig form och i viss utsträckning även kravet på ekonomisk innebörd.

7.2.1.3 Neutralitet

Genom att den traditionella försiktighetsprincipen främst är upprättad för att tillfredsställa kreditgivarnas behov finns en överhängande risk att redovisningsinformation som ges i de finansiella rapporterna till stor del blir snedvriden, för att tillgodose dessa intressenters behov. Detta får till följd att redovisningsinformation inte blir neutral.

EG-direktivet/ÅRL innefattar en försiktighetsprincip som är sprungen ur den tyska imparitetsprincipen, vilket har inneburit att kreditgivarnas roll framhålls på bekostnad av andra användargrupperns intresse. Vidare kan kopplingen mellan redovisning och beskattning medföra att neutral information inte förmedlas då företag har ett intresse av att hålla nere den beskattningsbara vinsten, vilken ger återverkningar på de finansiella rapporterna som presenteras.

Den försiktighet som förespråkas enligt IASC är framtagen för att fylla flera användargrupperns behov, varför denna borde anses undvika den vinkling som den traditionella försiktighetsprincipen ger. Dock menar vi att det kan vara svårt att försöka tillfredsställa alla användares behov samtidigt, och att det därmed föreligger en risk att detta inte fungerar i praktiken. Vi bortser dock från denna problematik eftersom IASC redan uppmärksammat problemet²²⁸ men samtidigt har konstaterat att vissa behov är gemensamma för alla intressentgrupper.

Den traditionella försiktighetsprincipen kan inte ses som neutral då den tillåter att tillgångar får värderas så lågt som möjligt vid varje tillfälle, och dessutom lämnas utrymme åt företag att själv avgöra när den skall tillämpas. Detta leder till att användarna inte kan avgöra tillgångarnas egentliga värde. Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL kan inte

²²⁸ Redovisningsrådet, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter* (1995), p.10.

anses som neutral då imparitet, rörande hur positiva och negativa värdeförändringar skall behandlas, föreligger. Sett ur perspektivet att EG-direktivet/ÅRL inte anger någon begränsning för användningen av försiktighetsprincipen. Detta kan medföra att information som lämnas blir snedvriden, eftersom denna princip näppeligen *alltid* kan anses behövas. Vid tillämpandet av IASC:s försiktighetsprincip finns det en risk för subjektivitet vid bedömningar av när osäkerhet föreligger eller ej. Men då försiktighet endast skall tillgripas vid behov kan dock informationen sägas vara mer neutral i det avseendet att viss urskiljning av tillämpandet sker till skillnad från fallet i de två övriga försiktighetsprinciperna.

Utifrån ovan konstaterar vi att den traditionella försiktighetsprincipen samt försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL inte uppfyller kravet på neutralitet, medan försiktighetsprincipen utifrån IASC i stora drag uppfyller kravet på reliabilitet ur neutralitetsperspektivet.

7.2.1.4 Försiktighet

Då den traditionella försiktighetsprincipen inte tillåter övervärdering av bl.a. tillgångar medför det att försiktighet i detta avseende beaktas, men då inga hinder föreligger för uppbyggande av dolda reserver kan inte kravet på försiktighet till fullo vara beaktat. EG-direktivet/ÅRL:s försiktighetsprincip lever upp till de krav som föreställningsramen uppställer vad gäller försiktighet, då den inte tillåter avsiktig undervärdering av t.ex. tillgångar, vidare är uppbyggande av dolda reserver inte tillåtet. Då vi har analyserat försiktighetsprincipen utifrån föreställningsramen, vari IASC:s försiktighetsprincip ingår, medför det av naturliga skäl att IASC:s försiktighetsprincip uppfyller kravet på försiktighet. Sammanfattningsvis kan konstateras att den traditionella försiktighetsprincipen inte uppfyller kravet, medan de två övriga gör det.

7.2.1.5 Fullständighet

Någon fullständig information ges inte när den traditionella försiktighetsprincipen tillämpas då utrymme lämnas för ständig undervärdering, vilket är ett slags uppbyggande av dolda reserver. EG-direktivet/ÅRL:s försiktighetsprincip, i likhet med IASC:s, förbjuder uppbyggande av dolda reserver varför dessa försiktighetsprinciper, utifrån detta resonemang, får anses uppfylla kravet på fullständighet. Vidare anser vi att tillämpandet av innebörden som IASC:s försiktighetsprincip förespråkar får anses eftersträva fullständighet i större utsträckning än de andra två innebörderna av försiktighetsprincipen då denna endast ska tillämpas vid tillfällen då osäkerhet föreligger och inte alltid eller efter företagets val som de två andra innebörderna av försiktighetsprincipen förskriver.

Innebörden av försiktighetsprincipen i EG-direktivet/ÅRL, som förespråkar en *rimlig* försiktighet, får dock anses ge en mer fullständig redogörelse av den finansiella informationen än den traditionella försiktighetsprincipen, som inte uppställer en nedre gräns för värdering av tillgångar, dock medför imparitet vad gäller positiva och negativa värdeförändringar att någon fullständig information inte ges. Med utgångspunkt från detta menar vi att vare sig den traditionella eller den försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL uppfyller kravet på fullständighet. Däremot menar vi att IASC:s försiktighetsprincip uppfyller kravet på fullständighet.

7.2.2 Relevans

Den redovisning som lämnas vid tillämpningen av den traditionella försiktighetsprincipen, som är beroende på företagets val, kan inte anses som relevant för någon användare, eftersom användare inte har kännedom om vilken försiktighet som tillämpas. Vidare kan det knappast anses som relevant att tillämpa en försiktighetsprincip som endast avser att tillgodose en intressentgrupps behov. Dock kan inte den avsedda användargruppen, kreditgivarna, anse sig få relevant information då de ej har vetskap om vilken försiktighet som företaget har tillämpat. Genom den förda diskussionen menar vi att resultatet vid tillämpandet av den traditionella försiktighetsprincipen knappast kan leda fram till relevant information för användarna i stort, vilket enligt föreställningsramen är avsikten med relevans.

Kravet på att försiktighetsprincipen enligt EG-direktivet/ÅRL *alltid* skall användas medför att relevansen minskar då inga begränsningar föreskrivs angående frekvensen av användandet av försiktighetsprincipen. Detta leder till att informationen riskerar att snedvridas i förhållande till användarnas behov, då det kan förmodas att principen inte alltid behöver tillämpas. Resultatet vid tillämpningen av *rimlig* försiktighet som föreskrivs i EG-direktivet/ÅRL ger ett relevant beslutsunderlag, då denna borgar för att inga extrema värderingar har gjorts. Dock uppfattar vi att den *rimliga* försiktigheten, som omgärdas av föreskrifter, begränsar upprättare av finansiella rapporter möjlighet att förmedla relevant information till användarna, då användarna kan ha andra krav på den förmedlade informationen än de som uppställs i föreskrifterna. Särskilt riskerar impariteten, som denna försiktighetsprincip föreskriver, minska relevansen i informationen som lämnas. Kreditgivarna och andra användare som kan anse det tillfredsställande att försiktighet används framför en alltför djärv hållning, kan däremot anse att den mer försiktiga informationen är relevant för dem. Men för andra användare kan kanske denna information anses vara mindre relevant. Att tillämpa försiktighetsprincipen i alla situationer kan leda till att relevant information för användares beslutsfattande utelämnas. Sammanfattningsvis menar vi därför att försiktighetsprincipen som skall tillämpas enligt EG-direktivet/ÅRL, p.g.a. sina begränsningar inte till fullo uppnår kravet på relevans.

Genom att försiktighetsprincipen endast skall begagnas vid behov, enligt den försiktighetsprincip som förespråkas av IASC, menar vi att förutsättningarna för att den information som lämnas av företaget uppfyller kravet på relevans, vilket inte görs vid de tillfällen då försiktighetsprincipen alltid skall eller får tillämpas. Dock kan relevansen vara i farozonen vid de tillfällen då det bedöms att försiktighet måste tillämpas, eftersom subjektiva avvägningar måste genomföras. Problemet kan dämpas av det skälet att denna försiktighetsprincip inte pekar ut någon speciell användargrupp som kan leda till att snedvriden information ges. Föreskriften att *viss* försiktighet skall tillämpas omgärdas inte av uttryckliga föreskrifter, till skillnad från försiktighetsprincipen enligt EG-direktivet/ÅRL, vilket lämnar ett utrymme för upprättare av bl.a. årsredovisningar att förmedla relevant information. Genom tillämpningen av försiktighetsprincipen som förespråkas utifrån IASC:s föreställningsram, menar vi att relevanskriteriet kan anses vara uppfyllt.

7.2.3 Resultat av de tre innebörderna av försiktighetsprincipen

Reliabilitet

Innebörder av FP: Kriterier	Den traditionella försiktighetsprincipen	Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet /ÅRL	Försiktighetsprincipen utifrån IASC:s föreställningsram
Korrekt bild	Nej	Ja	Ja, bäst
Innebörd och form	Nej	Nja	Nej
Neutralitet	Nej	Nej	Ja
Försiktighet	Nej	Ja	Ja
Fullständighet	Nej	Nej	Ja

Tabell: 6 Resultat av analys av olika innebörder av försiktighetsprincipen utifrån reliabilitet.

Relevans

Innebörder av FP: Kriterium	Den traditionella försiktighetsprincipen	Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet /ÅRL	Försiktighetsprincipen utifrån IASC:s föreställningsram
Relevans	Nej	Nej, men ligger dock betydligt närmre relevant än den traditionella	Ja

Tabell: 7 Resultat av analys av olika innebörder av försiktighetsprincipen utifrån relevans.

Utifrån ovan genomförda analys har vi konstaterat att försiktighetsprincipen utifrån IASC förmedlar reliabel information. Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL kan sägas vara reliabel, dock medför tillämpandet av imparitet att reliabilitet är lägre än den i IASC:s försiktighetsprincip. Den traditionella försiktighetsprincipen anses inte förmedla reliabel information.

Genom den traditionella försiktighetsprincipen menar vi att relevant information inte lämnas. Vi har även funnit att EG-direktivet/ÅRL inte till fullo ger relevant information, vilket däremot försiktighetsprincipen enligt IASC förmedlar.

Vår analys har givit vid handen att den traditionella försiktighetsprincipen inte tillgodoser kraven på vare sig reliabilitet eller relevans, vilket medför att vi inte kan uttala oss om huruvida reliabilitet eller relevans kommer till mest uttryck i denna försiktighetsprincip. Vad gäller försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL har vi kunnat konstatera att principen förmedlar information som i större utsträckning är reliabel än relevant. I IASC:s försiktighetsprincip har vi inte kunnat skönja huruvida reliabilitet eller relevans dominerar.

7.3 Analys av värdering

I denna avdelning avser vi att urskilja om något av de två begreppen reliabilitet och relevans verkar mer dominerande i de olika värderingsmetoderna.

7.3.1 Reliabilitet

7.3.1.1 Korrekt bild

Värdering till anskaffningsvärde anser vi ger en korrekt bild då det är det värde som användare av redovisningsinformation kan förvänta sig, vid värdering av anläggningstillgångar, p.g.a. föreskrifter i lag och standarder. Vid inköpstillfället förmedlas en korrekt bild då det avspeglar det pris som erlagts vid förvärvet av tillgången. Dock kan problem uppstå när avskrivningar görs då dessa inte har för avsikt att återge tillgångens verkliga värde, vilket kan leda till att en korrekt bild inte förmedlas. Genom upp- respektive nedskrivningar finns det ändå en begränsad möjlighet att justera anskaffningsvärdet till att bättre återge tillgångens verkliga värde, och därmed kan en mer reliabel redovisning lämnas.

Vid värdering till verkligt värde, genom värderingsansatserna försäljnings-, återanskaffnings- eller nyttjandevärden, kan en mer korrekt bild förmedlas än vid värdering till anskaffningsvärde, då dessa värden i större utsträckning avbildar verkligheten, under förutsättning att dessa kan fastställas på ett sätt står i överensstämmelse med kravet på reliabilitet. Vad gäller försäljnings- och återanskaffningsvärden förutsätter dessa *väl* fungerande marknader, och för värdering till återanskaffningsvärde gäller dessutom att identiska eller likvärdiga tillgångar finns att tillgå. Detta gör att kravet på en korrekt bild inte kan anses vara uppfyllt eftersom dessa förutsättningar vanligtvis inte är för handen, dock bör påpekas att varierande svårighet att fastställa verkligt värde kan föreligga. Dessutom utgör värdering till verkligt värde inte vad användare i dagsläget kan förvänta sig. Vidare anser vi att värdering till nyttjandevärde, p.g.a. svårigheter att fastställa framtida inbetalningsöverskotts storlek och när de inträffar samt vilken diskonteringsränta som skall tillämpas, inte förmedlar en korrekt bild.

Med hänsyn till ovan anförda menar vi att värderingar till verkliga värden är förknippade med betydande problem, vilket gör att denna inte uppfyller kravet på en korrekt bild, däremot anser vi att värdering till anskaffningsvärde förmedlar en korrekt bild.

7.3.1.2 Innebörd och form

Vi har funnit att värdering till anskaffningsvärde uppfyller kravet på rättslig form, då tydliga föreskrifter angående dess fastställande återges i lagstiftningen. Vidare anser vi värdering till anskaffningsvärde, i viss utsträckning, kan sägas uppfylla kravet på att återge den ekonomiska innebörden då fördelningen av tillgångens anskaffningsvärde görs via avskrivningar som motsvarar den nytta tillgången tillför företaget under avskrivningsperioden. Möjligheter till justeringar av tillgångars värde genom upp- respektive nedskrivningar medför att ekonomisk innebörd kan uppnås i viss utsträckning.

Värdering till verkligt värde, som sker genom försäljnings-, återanskaffnings- eller nyttjandevärde, anser vi ger uttryck för en ekonomisk innebörd, eftersom dessa värderingsansatser betonar att ett värde som stämmer överens med verkligheten skall förmedlas. Därmed uppfyller värdering till verkligt värde kravet på ekonomisk innebörd, medan rättslig form inte kan anses uppfyllt då denna värderingsmetod inte föreskrivs i svensk lag för anläggningstillgångar.²²⁹

Utifrån detta resonemang anser vi att värdering till anskaffningsvärde uppfyller kraven på innebörd och form. Dock uppfylls kravet på form i större uträkning än innebörd, då avskrivningar inte nödvändigtvis återspeglar den nytta företaget har av tillgången utan kan göras på mer generell basis. Vidare medför den restriktiva tillämpningen av upp- respektive nedskrivningar att ekonomisk innebörd inte alltid visas. Värdering till verkligt värde uppfyller kravet på ekonomisk innebörd, medan kravet på den rättsliga formen inte uppfylls.

7.3.1.3 Neutralitet

Värdering till anskaffningsvärde uppfyller kravet på neutralitet då den inte är vinklad utan fastställs genom ett objektivet verifierbart förvärv. Problem med att uppfylla kravet på neutralitet kan uppstå då avskrivningar sker på en generell basis och därmed inte avspeglar den nytta tillgången tillför företaget under avskrivningsperioden. Neutraliteten kan även störas av de subjektiva bedömningar som genomförs vid en eventuell upp- eller nedskrivning. Denna störning anser vi emellertid är relativt begränsad då tillämpningen av upp- respektive nedskrivningar, som föreskrivs i EG-direktivet och ÅRL, är restriktiv.

Problemet som vi ser med att värdera till verkligt värde i meningen bytesvärde, försäljnings- eller återanskaffningsvärde, är svårigheten att verifiera de värden som anges i redovisningen, såvida inte en väl fungerande marknad samt att liknande tillgångar finns att tillgå. Vid värdering till nyttjandevärde menar vi att fastställandet ter sig än mer problematiskt, än vid fastställande av försäljnings- respektive återanskaffningsvärden. Grunden härtill är att ännu fler antaganden och bedömningar måste genomföras, vilket leder till större osäkerhet och subjektivitet då varje bedömning innehåller ett element av subjektivt ställningstagande. Neutraliteten vid fastställande av nyttjandevärde försämras ytterligare då det är företagets interna värde av tillgången som fastställs och inte det värde som åsätts av oberoende parter.

Utifrån detta förda resonemang menar vi att värdering till anskaffningsvärde ger uttryck för neutralitet, medan värdering till verkligt värde inte kan anses tillfredsställa detta krav. Nyttjandevärde anser vi ligger längst ifrån att uppfylla kravet på neutralitet, i jämförelse med försäljnings- och återanskaffningsvärde.

7.3.1.4 Försiktighet

Värdering till anskaffningsvärde kan ge uttryck för försiktighet vid de tillfällen då tillgången är av den art att värdestegring i högkonjunktur kan anteciperas. Eftersom anskaffningsvärdemetoden i de flesta fall inte tar hänsyn till dessa värdestegringar, med undantag för den restriktiva tillämpningen av uppskrivning. Då ÅRL stadgar att nedskrivningar *skall* göras vid värdenedgång, medan uppskrivningar *får* göras, uppfattar vi att

²²⁹ Enligt svensk rätt tillåts inte värdering till verkligt värde av tillgångar.

värdering till anskaffningsvärde ger ytterligare uttryck för försiktighet. Vid värdering till verkligt värde anser vi att det föreligger en stor risk för att försiktighet inte tillämpas vid värdering, eftersom användarna kan förmoda att företag snarare är intresserade av att förmedla en bild som stämmer överens med verkligheten än att tillämpa försiktighet. Detta gäller företrädesvis i de länder vars redovisning är skild från beskattning. Vad gäller tillämpning av nyttjandevärde föreligger en risk för att företagets nytta av tillgången överstiger det värde som utomstående parter skulle ha åsatt tillgången. Detta anser vi medför att försiktighet inte beaktas, dock kan motsatt förhållande råda.

Sammanfattningsvis menar vi att tillämpning av anskaffningsvärdet ger uttryck för försiktighet, medan värdering till verkligt värde utifrån detta resonemang, i flesta fall, inte kan anses beakta försiktighet.

7.3.1.5 Fullständighet

För att information skall vara reliabel uppställs ett krav på fullständighet, vi uppfattar att värdering till anskaffningsvärde inte till fullo uppfyller detta krav då inga ansträngningar görs för att tillgångens verkliga värde skall redovisas. Dock kan möjligen användarna anse att informationen är fullständig då avsaknaden av ansträngning kan bero på att kostnaden för framtagningen av verkliga värden överstiger den nytta som denna form av information skulle innebära för dem.

Vid tillämpning av verkligt värde kan fullständig information ges under förutsättning att försäljnings-, återanskaffnings- samt nyttjandevärden kan fastställas på ett korrekt sätt. Detta kräver effektiva marknader och att likvärdiga tillgångar finns att tillgå, samt att bl.a. framtida inbetalningsöverskott kan fastställas. Emellertid finns det tillgångar där väl fungerande marknader föreligger vilket implicerar att försäljnings- och återanskaffningsvärde kan fastställas. Ovan förda diskussion leder till konklusionen att det föreligger betydande svårigheter att förmedla en fullständig information vid samtliga värderingsmetoder. Dock kan det finnas tillfällen då försäljnings- och återanskaffningsvärde kan fastställas på ett reliabelt sätt, vilket medför att kravet på fullständighet uppfylls.

7.3.2 Relevans

Användarna av de finansiella rapporterna är i behov av information som är relevant för deras beslutsfattande. Värdering till anskaffningsvärde riskerar att inte uppfylla kravet på relevans eftersom värderingsmetoden inte strävar efter att spegla tillgångens verkliga värde. Anledningen till detta är att verkligt värde, i större utsträckning än anskaffningsvärde, kan förmodas vara av intresse för användarna, då verkligt värde avbildar det aktuella värdet istället för anskaffningsvärdet. Inte heller kan information som lämnas med hjälp av anskaffningsvärdet anses vara relevant då den kan förmodas försvåra bedömningen av inträffade, aktuella och framtida händelser, eftersom det verkliga värdet inte anges i redovisningen. Dock har framförts att anskaffningsvärde trots allt kan vara relevant, då det kan ligga till grund för framtida beslutsfattande eftersom det möjliggör utvärdering av tidigare vidtagna åtgärder. Utifrån detta har vi konstaterat att relevans inte till fullo är uppfyllt vid användande av anskaffningsvärdet.

Vid de tillfällen försäljnings- och återanskaffningsvärden kan fastställas på ett reliabelt sätt menar vi att informationen är relevant, eftersom värdena avbildar vad som kunde inträffa, men inte har inträffat, i företaget. Det föreligger varierande svårigheter att fastställa försäljnings- och återanskaffningsvärden, vilket bl.a. beror på tillgångens karaktär samt förekomsten av väl fungerade marknader. Antaganden som görs t.ex. rörande försäljningspris kan dock medföra att informationen blir irrelevant då antaganden kan bygga på felaktigheter, eller ändras. Under förutsättning att försäljnings- och återanskaffningsvärdena kan fastställas på ett tillfredställande sätt menar vi att informationen som förmedlas genom dessa värderingsansatser är relevant.

Då nyttjandevärdet avspeglar den nytta som företaget har av tillgången i form av framtida inbetalningsöverskott, och inte det värde som tillgången skulle åsättas på marknaden, ges relevant information, då användarna får information om den framtid som företaget går till mötes. Dock menar vi att det föreligger en risk att subjektiva och felaktiga bedömningar leder till att informationens relevans minskar eftersom viktiga parametrar, exempelvis diskonteringsränta och inbetalningsöverskott, kan felbedömas. Med hänsyn till detta resonemang är vi av den åsikten att nyttjandevärdet hade varit relevant om samtliga bedömningar hade kunnat göras på ett tillfredsställande sätt, dock anser vi att värderingsmetoden är alltför osäker för att vara relevant i praktiken.

7.3.3 Resultat av värderingsmetoder/-ansatser

Reliabilitet

Värderings- Metoder/ ansatser: Kriterier	Anskaffnings- värde	Försäljnings- värde	Återanskaffnings- värde	Nyttjandevärde
Korrekt bild	Ja	Nej	Nej	Nej
Innebörd och form	Nja	Nej	Nej	Nej
Neutralitet	Ja	Nej	Nej	Nej, längst ifrån
Försiktighet	Ja	Nej	Nej	Nej
Fullständighet	Nej	Ja, under förutsättning att värdet kan fastställas	Ja, under förutsättning att värdet kan fastställas	Nej

Tabell: 7 Resultat av analys av olika värderingsmetoder/-ansatser utifrån reliabilitet.

Relevans

Värderingsmetoder Kriterium	Anskaffningsvärde	Försäljningsvärde	Återanskaffningsvärde	Nyttjandevärde
Relevans	Nej, inte till fullo	Ja, under förutsättning att värdet kan fastställas	Ja, under förutsättning att värdet kan fastställas	Nej, i praktiken

Tabell: 8 Resultat av analys av olika värderingsmetoder/-ansatser utifrån relevans.

Utifrån ovan genomförda analys har vi konstaterat att informationen som ges vid värdering till anskaffningsvärde i stort sett kan anses uppfylla kravet på reliabilitet. Medan värdering till verkligt värde, genom försäljnings-, återanskaffnings- samt nyttjandevärde, inte kan anses förmedla reliabel information. Vi vill framhålla att tillämpande av nyttjandevärde i än större utsträckning får anses förmedla information som inte är reliabel.

Vad gäller kravet på relevans har vi funnit att informationen som framkommer vid värdering till anskaffningsvärde inte till fullo är relevant. Inte heller anser vi att värdering till nyttjandevärde, i praktiken, förmedlar relevant information. Däremot har vi kommit fram till resultatet att försäljnings- och återanskaffningsvärden, under förutsättningen att dessa kan fastställas på ett reliabelt sätt, ger relevant information.

Vid en sammanvägning mellan de två kvalitativa egenskaperna reliabilitet och relevans kan vi konstatera att vid värdering till anskaffningsvärde dominerar reliabilitet. Vid värdering till försäljnings- och återanskaffningsvärde dominerar däremot relevans. Rörande nyttjandevärde har vi inte kunnat urskilja om reliabilitet eller relevans dominerar.

7.4 Sammanställning

	Reliabilitet	Relevans
Den legalistiska uppfattningen	Ja, under förutsättning att lagar och standarder ger en rättvisande bild	Ja, dock sämre än den ekonomiska uppfattningen
Den ekonomiska uppfattningen	Nej	Ja, bättre än den legalistiska uppfattningen
Den traditionella försiktighetsprincipen	Nej	Nej
Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL	Ja	Nej
Försiktighetsprincipen utifrån IASC	Ja	Ja
Anskaffningsvärde	Ja	Nej, inte till fullo
Försäljnings- och återanskaffningsvärde ²³⁰	Nej	Ja
Nyttjandevärde	Nej	Nej

Tabell: 9 Resultat av sammanställning.

Då det har framkommit att anskaffningsvärde förmedlar information som är reliabel, men ej relevant menar vi att detta ger uttryck för både försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL och IASC:s försiktighetsprincip. Vidare har vi funnit att värdering till anskaffningsvärde ger en rättvisande bild enligt den legalistiska uppfattningen, under förutsättning att lagar och standarder föreskriver denna värderingsmetod. Dock har vi inte funnit att värdering till anskaffningsvärde står i överensstämmelse med den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild.

Utifrån vår analys av försäljnings- och återanskaffningsvärden kan konstateras att informationen som förmedlas med hjälp av dessa värderingsansatser inte är reliabel men väl relevant.²³¹ Detta resultat överensstämmer med det som har erhållits vid analysen av den ekonomiska uppfattningen och den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild, dock återspeglas den legalistiska uppfattningen inte i lika hög grad som den ekonomiska uppfattningen i försäljnings- och återanskaffningsvärden. Vi har även funnit att IASC:s försiktighetsprincip reflekteras i försäljnings- och återanskaffningsvärden. Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL har vi ansett inte återspeglas i försäljnings- eller återanskaffningsvärde.

Motivet till att IASC:s försiktighetsprincip kan sägas återfinnas i både anskaffnings-, försäljnings- och återanskaffningsvärden är att denna försiktighetsprincip är generell, i det

²³⁰ Då vi inte har funnit att några skillnader föreligger mellan dessa två värderingsansatser utifrån reliabilitet och relevans, har vi behandlat dessa gemensamt.

²³¹ Under förutsättning att värdet kan fastställas.

avseendet att den inte uppställer något krav på att sträng försiktighet skall tillämpas. Vidare har vi funnit att den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild reflekteras i både anskaffnings-, försäljnings- och återanskaffningsvärden, vilket kan förklaras av att uppfattningen likställer en rättvisande bild med vad som återges i lagar och standarder.

Den traditionella försiktighetsprincipen har inte vare sig gett uttryck för reliabilitet eller relevans, vilket har medfört att vi har avgjort att principen inte kan återfinnas i någon värderingsmetod. Vad gäller värderingsansatsen nyttjandevärde har vi inte kunnat konstatera om en rättvisande bild eller försiktighetsprincipen kommer till uttryck i nyttjandevärde, då värderingsansatsen inte ger uttryck för reliabilitet och inte heller i praktiken för relevans.

7.5 Kan en rättvisande bild ges samtidigt som försiktighetsprincipen tillämpas?

Utifrån ovan erhållna resultat utreder vi huruvida de tre innebörderna av en försiktighetsprincip kan tillämpas samtidigt som de två uppfattningarna av en rättvisande bild skall ges.

7.5.1 Den traditionella försiktighetsprincipen kontra de två uppfattningarna av en rättvisande bild

Det har framkommit att den traditionella försiktighetsprincipen inte kan tillämpas tillsammans med någon av de två uppfattningarna av en rättvisande bild. Orsaken härtill är att den traditionella försiktighetsprincipen förespråkar en försiktighet som tillåter en maximal försiktighet och att företaget själv får avgöra när undervärdering av tillgångar ska ske. Detta stämmer inte överens med kravet på relevant information, som de båda uppfattningarna av en rättvisande bild ger uttryck för.

7.5.2 Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL kontra de två uppfattningarna av en rättvisande bild

Genom vår studie har vi konstaterat att försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL kan verka i harmoni med den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild. Grunden till detta är att svensk lagstiftning föreskriver att denna försiktighet skall tillämpas, och att den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild uppnås genom att följa lagar och standarder.

Vi har funnit att försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL disharmonierar med den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild. Grunden till denna slutsats är att försiktighetsprincipen ger uttryck för reliabel information medan den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild trycker på relevant information. Inte heller står impariteten som försiktighetsprincipen enligt EG-direktivet/ÅRL föreskriver i överensstämmelse med den ekonomiska innebörden, som denna uppfattning av en rättvisande bild ger uttryck för. Då den ekonomiska innebörden av transaktioner inte kan återges p.g.a. exempelvis reglerna om imparitet.

7.5.3 Försiktighetsprincipen utifrån IASC:s föreställningsram kontra de två uppfattningarna av en rättvisande bild

Försiktighetsprincipen utifrån IASC står väl i överensstämmelse med den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild, då båda ger uttryck för såväl reliabel som relevant information. Överensstämmelsen mellan dessa grundar sig dock delvis i att dessa båda är generella i sin karaktär och därmed kan tillämpas på ett vitt område.

Vidare har vi kunnat observera att IASC:s försiktighetsprincip även står i överensstämmelse med den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild, då IASC:s försiktighetsprincip kan sägas innefatta en möjlighet att i större uträkning än EG-direktivet/ÅRL:s försiktighetsprincip beakta den ekonomiska innebörden av transaktioner. Vidare tillåter inte IASC:s försiktighetsprincip att värdeförändringar behandlas olika beroende på om de är positiva eller negativa, vilket kan ses som ett bevis på att ekonomisk innebörd är väsentlig.

8 Skärskådning av utvalda standarder

Kapitlet inleds med en redogörelse för värderingsavsnitten i IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* samt IAS 16 och RR 12. Därefter följer en figur som återger de resultat som har erhållits i kapitel 7 Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen. Utifrån denna avser vi att fastlägga om och hur de två uppfattningarna av en rättvisande bild samt de tre innebörderna av försiktighetsprincipen kommer till uttryck rörande värderingar av tillgångar i våra utvalda standarder. Avslutningsvis presenterar vi en sammanfattande slutsatser.

8.1 IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*²³²

Den 1 mars 2000 godkändes och antogs IAS 40 som behandlar förvaltningsfastigheter, och blev gällande den 1 januari 2001. Den 1 juli 2001 utgav RR ett utkast *Förvaltningsfastigheter*, vilket baserar sig på IAS 40. Detta utkast till rekommendation för företag som innehar förvaltningsfastigheter föreslås tillämpas vid upprättandet av finansiella rapporter från och med den 1 januari 2003, dock uppmuntras tidigare tillämpning.²³³

Standarden och utkastet skall respektive kommer att tillämpas av de företag som långsiktigt innehar, genom ägande eller finansiell leasing, förvaltningsfastigheter eller mark i syfte att generera hyresinkomster och/eller värdestegring. Detta innebär att förvaltningsfastigheter, oberoende av andra tillgångar, skall generera ett kassaflöde till företaget. Detta utesluter konventionellt brukande av fastighet som utgör en lokal till företagets verksamhet och produktion, s.k. rörelsefastighet, eller som är avsedda att säljas i den reguljära affärsverksamheten.²³⁴

8.1.1 Värdering

IAS 40 förespråkar främst att företag värderar förvaltningsfastigheter till verkligt värde. Standarden accepterar även värdering till anskaffningsvärde, dock skall företag som väljer att tillämpa anskaffningsvärde ange förvaltningsfastigheternas verkliga värden i tilläggsupplysningar. Vid tillfällen då verkligt värde inte kan användas, beroende på osäkerhet, skall värdering till anskaffningsvärde ske i enlighet med IAS 16.²³⁵

²³² Då RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* i stort överensstämmer med IAS 40, har vi valt att presentera dem under en gemensam avdelning.

²³³ IAS 40 p. 1 samt inledning, samt RR:s utkast *Förvaltningsfastighet* p. 1-2, samt 57.

²³⁴ IAS 40 p. 4-7, samt RR:s utkast *Förvaltningsfastighet* p. 4-7.

²³⁵ IAS 40 p. 26 samt 58.

I RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* föreskrivs utförligt hur tilläggsupplysningar om förvaltningsfastigheters verkliga värde skall fastställas. Dock skall den värdering som redogörs för i balansräkningen grunda sig på anskaffningsvärde som återfinns i RR 12, vilket beror på att ÅRL endast tillåter värdering till anskaffningsvärde. Det innebär att RR 12 fortsättningsvis även kommer att spela en väsentlig roll för värderingen av förvaltningsfastigheter.²³⁶

8.1.1.1 Verkligt värde

Definitionen av verkligt värde enligt IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* lyder:

Verkligt värde är det belopp till vilket en tillgång eller en skuld skulle kunna överlätas mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs.²³⁷

Oftast är det marknadsvärdet som avses med verkligt värde, d.v.s. det pris som är mest sannolikt att förvaltningsfastigheten skulle inbringa vid en försäljning vid balansdagen, utan några avdrag för kostnader som uppstår vid försäljningen. Detta pris skall vara det högsta som en *säljare* kan få vid en försäljning, samtidigt förutsättes att det måste vara det mest fördelaktiga priset som en *köpare* kan få på marknaden. Vidare förutsätts att båda parterna är oberoende av varandra, vilket annars kan påverka priset, och att både köparen och säljaren har rimlig information om förvaltningsfastigheten i fråga, både vad gäller dess nuvarande skick, dess framtida potential samt markandens utseende på balansdagen.²³⁸

Det är viktigt att värdering till verkligt värde avspeglar det *aktuella* marknadspriset och inte utgörs av ett värde som säljaren spekulerar att försäljningen kan inbringa i framtiden eller som försäljningen kunde ha inbringat vid ett tidigare tillfälle. Detta innebär att bedömningen av vad som är verkligt värde alltid skall vara förbundet till ett speciellt tillfälle i tiden. Det verkliga värdet är inte stabilt utan kan förändras i samband med förändringar på marknaden i form av utbud och efterfrågan. Det verkliga värdet skall likaledes avspegla de hyresinkomster som förvaltningsfastigheter kan förväntas inbringa, samt rimliga antaganden om hur marknaden kan komma att utvecklas.²³⁹

8.1.1.1.1 Bedömning av verkligt värde

Det mest gynnsamma utgångsläget för att bedöma det verkliga värdet är då det finns ”en aktiv marknad för likartade fastigheter, med samma läge och i samma skick, och som är föremål för likartade hyresavtal [...]”²⁴⁰ Vid de tillfällen då detta föreligger, skall företag bestämma var avvikelserna står att finna, samt vad dessa avvikelser får för konsekvenser vid bedömningen av det verkliga värdet.²⁴¹

Vid de tillfällen då aktuella priser på en aktiv marknad saknas skall företag beakta aktuella priser på en aktiv marknad för fastigheter av ett annat slag, ett annat läge, i ett annat skick eller som omfattas av andra avtal. Vidare skall företag beakta de senaste priserna på mindre

²³⁶ RR:s utkast *Förvaltningsfastighet* sammanfattning, p. 4-5 samt 7, ”Sammanfattning”, samt 24-25.

²³⁷ RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 4. Liknande formulering finns i IAS 40 p. 4.

²³⁸ IAS 40 p. 29, 30-31, 35, 38, samt RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 27-28, 32-34 samt 36.

²³⁹ IAS 40 p. 32-33, samt RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 29-31.

²⁴⁰ RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 37, liknande formulering finns i IAS 40 p. 39.

²⁴¹ IAS 40 p. 39,41, samt RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 37.

aktiva marknader samt göra justeringar för de förändringar som kan ha uppstått efter den senaste affären. Dessutom kan företag uppskatta nuvärdet av framtida betalningsströmmar, vilka baseras på bl.a. villkor i befintliga avtal. Utifrån dessa åtgärder skall företag försöka fastställa det mest sannolika värdet, av flera möjliga inom ett snävt intervall, på förvaltningsfastigheten. Skulle intervallet mellan värdena vara stort anses fastighetens verkliga värde inte kunna fastställas på ett reliabelt sätt, och ska därför inte anges.

Omöjligheten att bestämma ett verkligt värde anses inträffa när och endast när jämförbara marknadstransaktioner är ovanliga och andra metoder för att kunna bestämma det verkliga värdet inte är för handen. Vid dessa tillfällen föreskriver IAS 40 inga valmöjligheter, vad gäller värdering, utan då tillåts endast värdering enligt anskaffningsvärdesmetoden i IAS 16. Detta gäller dock bara för de förvaltningsfastigheter som verkligt värde inte kan beräknas på, det övriga beståndet skall värderas till verkligt värde. Denna tillämpning är inte aktuell i RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*, eftersom endast ett värderingsalternativ presenteras.²⁴²

8.1.1.2 Anskaffningsvärde

Anskaffningsvärdet definieras i IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* som:

Anskaffningsvärde är det belopp som betalats för en tillgång vid anskaffningen eller det verkliga värdet av vad som erlagts på annat sätt vid anskaffningen.²⁴³

IAS 40 tillåter värdering till anskaffningsvärde enligt IAS 16.²⁴⁴ I RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* skall förvärv tas upp till anskaffningsvärde och efter anskaffningstidpunkten värderas enligt RR12, vilken föreskriver värdering till anskaffningsvärdet med avdrag för ackumulerade avskrivningar och eventuell ned- samt uppskrivning.²⁴⁵

8.1.2 Upplysningar

Upplysningar skall enligt IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* lämnas om tillvägagångssätt, och vilka antaganden som har gjorts vid fastställandet av det verkliga värdet, t.ex. om verkliga transaktioner ligger till grund, eller om det är andra omständigheter som har avgjort bedömningen av det verkliga värdet. Vidare skall företag uppge om en oberoende kvalificerad värderingsman har deltagit vid bestämningen av det verkliga värdet och i sådana fall hur avgörande inflytande denne har haft. Skulle företag inte ha tagit hjälp av en oberoende värderingsman skall detta anges.²⁴⁶

I de undantagsfall då ett verkligt värde inte har kunnat fastställas skall företag lämna en beskrivning av förvaltningsfastigheten, och avge en förklaring till varför ett verkligt värde inte har kunnat fastställas på ett reliabelt sätt, och om möjligt, även ange inom vilket intervall som det sannolika verkliga värdet på förvaltningsfastigheten ligger.²⁴⁷ De företag som tillämpar

²⁴² IAS 40 p. 40-42, 47-48, samt RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 38-40, 44-45.

²⁴³ RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 4, liknande formulering finns i IAS 40 p. 4.

²⁴⁴ IAS 40 p. 50.

²⁴⁵ RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 17 samt 24.

²⁴⁶ IAS 40 p. 66, samt RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 54.

²⁴⁷ IAS 40 p. 68, samt RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* p. 44 samt 56.

anskaffningsvärde enligt IAS 16 skall, förutom ovan nämnda upplysningar, bl.a. lämna tilläggsupplysningar om varför verkligt värde inte har kunnat fastställas, och vilken avskrivningsmetod som har använts. Vidare skall upplysningar ges om värdet på förvaltningsfastigheten vid början och i slutet av perioden.²⁴⁸

8.2 Kommentarer till utkastet E64

I IASC:s utkast till IAS 40, E64, föreslogs att alla förvaltningsfastigheter skulle värderas till verkligt värde. Anhängare till verkligt värde ansåg att detta värde skulle ge användare mer användbar information än värderingar till anskaffningsvärde minskat med avskrivningar. Vidare uttryckte anhängare av verkligt värde åsikten att förvaltningsfastigheter oberoende av andra tillgångar genererar kassaflöden, till skillnad från andra slags fastigheter. Av detta skäl betraktade anhängarna av värdering till verkligt värde på förvaltningsfastigheter som särskilt lämplig.

De remissinstanser som inte ansåg värdering till verkligt värde som särskilt lämplig framhöll att det sällan finns en aktiv marknad för förvaltningsfastigheter, att de affärer som sker vare är sig frekventa eller homogena. Vidare ansåg de att varje förvaltningsfastighet är unik och att varje försäljning är föremål för speciella förhandlare. Av denna anledning framhölls att verkligt värde inte skulle öka jämförbarheten. De ansåg istället att anskaffningsvärdet minskat med avskrivningar representerade en mer överensstämmande, mindre subjektiv och rörlig värderingsmetod. Dessutom framfördes uppfattningen att det hade varit lämpligare att tillämpa verkligt värde för de förvaltningsfastigheter som innehas kortsiktigt, än de som innehas långsiktigt. Vidare uttrycktes åsikten att värdering till verkligt värde skulle bli alltför kostsamt i förhållande till användarnas nytta.²⁴⁹

För att höja reliabiliteten på värdering till verkligt värde framkom åsikter om att IASC borde ställa krav på företag att anlita oberoende värderingsmän. Dock uttryckte andra att kostnaden för företaget skulle överstiga den nytta som värderingsmän skulle tillföra användarna av information och ansåg därför att detta förfarande inte borde föreskrivas. I många kommentarer framkom det att det inte skulle finnas lämpliga experter på vissa marknader. Utifrån dessa skiftande meningar fastslog IASC att värderingar till verkligt värde utförda av oberoende värderingsmän skulle uppmuntras men inte krävas.²⁵⁰

8.3 IAS 16 och RR 12²⁵¹

IAS 16, som är den grundläggande standarden rörande balansvärdering, antogs år 1982 av IASC:s styrelse. Standarden har dock omarbetats vid ett antal tillfällen, den senaste genomfördes år 1998.²⁵² RR 12, som bygger på och i stort sett överensstämmer med IAS 16, började tillämpas den 1 januari 2001. IAS 16 och RR 12 behandlar materiella anläggningstillgångar och syftet är att belysa när utgifter skall redovisas som tillgångar samt

²⁴⁸ IAS 40 p. 69.

²⁴⁹ IAS 40 Appendix B, B43-46.

²⁵⁰ IAS 40 Appendix B, 55-56.

²⁵¹ RR 12 överensstämmer i mycket stor utsträckning med IAS 16, vilket har medfört att vi presenterar dem under en gemensam avdelning.

²⁵² Jönsson Lundmark, B., *IASC och IAS – en introduktion* (1999), s. 126.

hur anskaffningsvärdet och avskrivningar skall beräknas och fastställas.²⁵³ IAS 16 anger att IAS 40 hellre skall tillämpas än IAS 16 när förutsättningarna för IAS 40 tillämpning är uppfyllda.²⁵⁴

Både IAS 16 och RR 12 presenterar en definition av vad som avses med materiella anläggningstillgångar. Enligt definitionerna utgör en fysisk tillgång en materiell anläggningstillgång om den är avsedd att användas stadigvarande i verksamheten.²⁵⁵ I stället för stadigvarande föreskriver IAS 16 att tillgången skall förväntas behållas mer än en period, någon skillnad i innebörden tycks dock inte vara avsedd. Kravet som uppställs rörande syftet med innehavet återfinns även i ÅRL, där avsikten med innehavet avgör huruvida tillgången utgör en anläggnings- eller omsättningstillgång.

8.3.1 Värdering

IAS 16 och RR 12 behandlar hur värdering av materiella anläggningstillgångar i samband med anskaffningen skall ske. Tre olika sätt på vilket anskaffning kan ske genom behandlas: förvärv, egentillverkning samt byte. Den materiella tillgången skall tas upp till det belopp som erlades då tillgången förvärvades. I det belopp som tillgången tas upp till skall bl.a. kostnader som är direkt hänförliga till tillgången inkluderas. Anskaffningsvärdet för egentillverkade tillgångar bestäms på samma grunder som förvärvade tillgångar. När förvärvet skett genom byte av tillgångar åsätts den erhållna tillgången, den utbytta tillgångens verkliga värde. Dessutom redogörs för under vilka förutsättningar som tillkommande utgifter skall läggas till anskaffningsvärdet.²⁵⁶

I standarderna utarbetade av IASC föreskrivs, främst vad gäller balansvärderingsreglerna, alternativa tillvägagångssätt. Alternativen som presenteras, vilka inte har någon inbördes rangordning är anskaffningsvärde och verkligt värde^{257, 258}. Det värderingsalternativ som RR 12 presenterar, grundar sig på värderingsalternativet anskaffningsvärde som presenteras i IAS 16. IAS 16 och RR 12 uppvisar en väsentlig skillnad när IAS 16 föreskriver två alternativa värderingsmöjligheter, medan RR 12 endast presenterar ett värderingsalternativ för hur värdering efter anskaffningstidpunkten skall genomföras. Materiella anläggningstillgångar skall efter anskaffningstidpunkten, enligt IAS 16 och RR 12, redovisas till anskaffningsvärdet minskat med ackumulerade avskrivningar samt minskat med ackumulerade nedskrivningar i förekommande fall. Vad gäller RR 12 skall även eventuella uppskrivningar beaktas, detta är inte aktuellt rörande IAS 16 eftersom uppskrivning inte får göras enligt standarden.²⁵⁹

²⁵³ IAS 16 Objective, samt RR 12 Inledning.

²⁵⁴ IAS 16 p. 4 Scope.

²⁵⁵ IAS 16 p. 6, samt RR 12 p. 3.

²⁵⁶ IAS 16 p. 14, 15, 18, 21, 23, samt RR 12 p. 6, 7, 9, 12, 14.

²⁵⁷ IAS 16 värderingsalternativ, verkligt värde, innebär att värdering av materiella tillgångar kan ske till verkligt värde. Det verkliga värdet måste fastställas löpande för att ingen större skillnad skall uppstå, från det redovisade verkliga värdet, om en omvärdering hade skett på balansdagen (p. 29-32, samt 34-36). Då denna värderingsmetod inte föreskrivs som alternativ i IAS 40 har vi valt att inte behandla denna.

²⁵⁸ Jönsson Lundmark, B., *IASC och IAS – en introduktion* (1999), s. 56f.

²⁵⁹ IAS 16 p. 28, samt RR 12 p. 18.

8.4 Analys av utvalda standarder

8.4.1 Utgångspunkt

Nedan illustreras en anpassad tabell av sammanställningen från kapitel 7 *Relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen*. För att underlätta förståelsen för detta kapitel, redogör vi för kopplingen mellan de olika värderingsmetoderna och uppfattningarna av en rättvisande bild samt innebörderna av försiktighetsprincipen. Skälet till att den traditionella försiktighetsprincipen inte återges i tabellen är att denna inte gav uttryck för reliabilitet eller relevans vilket var en förutsättning för att kopplingar skulle kunna göras till värderingsmetoder. Vidare har inte nyttjandevärde medtagits då vi inte har kunnat konstatera om en rättvisande bild eller om försiktighetsprincipen kom till uttryck i detta.

	Anskaffningsvärde	Verkligt värde (försäljnings-/återanskaffningsvärde)
Den legalistiska uppfattningen av en RVB	X	X
Den ekonomiska Uppfattningen av en RVB		X
Försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL	X	
Försiktighetsprincipen utifrån IASC	X	X

Tabell: 10 Resultat av kopplingen mellan de olika värderingsmetoderna och uppfattningarna av en rättvisande bild samt innebörderna av försiktighetsprincipen.

8.4.2 Kommer en rättvisande bild och försiktighetsprincipen till uttryck i utvalda standarder?

Då IAS 40 tillåter både värdering till verkligt värde²⁶⁰ och anskaffningsvärde tolkar vi detta vid en första anblick som att dessa värderingsmetoder ger uttryck för båda uppfattningarna av en rättvisande bild samt de två innebörderna av försiktighetsprincipen, den utifrån IASC och EG-direktivet/ÅRL. Anledningen till att IAS 40 ger uttryck för både en rättvisande bild och försiktighetsprincipen är att företag kan välja mellan att värdera till anskaffningsvärde och verkligt värde. När förutsättningarna för värdering till verkligt värde, enligt IAS 40, föreligger och företaget väljer att endast värdera till verkligt värde leder det till att försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL inte beaktas.

RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* föreskriver att värdering skall ske till anskaffningsvärde, vilket beror på att ÅRL inte tillåter någon annan värderingsmetod, medan verkligt värde skall lämnas i tilläggsupplysningar. Detta kan sägas ge uttryck för att värdering till anskaffningsvärde understöds framför värdering till verkligt värde. Det implicerar att försiktighetsprincipen, den utifrån IASC:s och den utifrån EG-direktivet/ÅRL, och den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild ges företräde framför den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild. Skälen till att den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild får stå tillbaka är att verkligt värde endast skall tas upp i tilläggsupplysningar

²⁶⁰ Försäljningsvärde.

och inte balansräkningen. Dock innebär RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* att en förändring mot att försöka ge den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild en starkare ställning, då verkligt värde ska lämnas i tilläggsupplysningar.

Detta leder fram till att en skillnad kan konstateras mellan IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*, då IAS 40 ger företräde åt den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild medan RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* tenderar att premiera EG-direktivet/ÅRL:s försiktighetsprincip. Grunden för vårt konstaterande utgörs av att IASC:s försiktighetsprincip i likhet med den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild är så breda att de inryms i både anskaffnings- och försäljningsvärde. Detta leder till svårigheter att uttala sig om dess inverkan på huruvida en rättvisande bild eller försiktighetsprincipen dominerar, därför har dessa fått en underordnad betydelse i den resterande delen av detta kapitel.

8.4.2.1 Verkligt värde

IAS 40 förespråkar främst att värdering skall ske till verkligt värde, vilket i standarden likställs med marknadsvärde som vi uppfattar som försäljningsvärde. Ovan har konstaterats att verkligt värde främst ger uttryck för den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild, eftersom relevant information förmedlas, medan kravet på reliabilitet inte uppfylls. De uttryckliga föreskrifterna som IAS 40 förmedlar rörande hur verkligt värde får fastställas, då aktiva marknader inte finns att tillgå, ger uttryck för en stark vilja att tillämpa denna värderingsmetod trots att standarden erkänner att svårigheter föreligger vid fastställande av verkligt värde. Detta implicerar en stark strävan att återge en rättvisande bild utifrån den ekonomiska uppfattningen; därmed kan konstateras att försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL spelar en underordnad roll.

De föreskrifter som IAS 40 presenterar som alternativ då det är svårt att fastställa ett försäljningsvärde innebär bl.a. att nyttjandevärde skall tillämpas. Förfarandet är dock inte helt oproblematiskt då det, utifrån vår analys, ger uttryck för vare sig reliabel eller relevant information, vilket implicerar att varken en rättvisande bild eller försiktighetsprincipen beaktas i detta avseende. Vidare föreslås att försäljningsvärdet skall fastställas med hjälp av bl.a. andra aktiva marknader och andra slag av förvaltningsfastigheter. Detta förfarande kan leda till subjektiva och snedvridna bedömningar rörande den egna förvaltningsfastighetens värde, som i sin tur medför att vi, som tidigare har framkommit i uppsatsen, anser att informationen inte kan uppfylla vare sig kravet på reliabilitet eller det på relevans. Detta resonemang stöds av åsikter som har framkommit i kommentarerna till E64, utkastet till IAS 40, som ansåg att varje förvaltningsfastighet var unik och att tillämpningen av verkligt värde inte skulle öka informationens reliabilitet och relevans. Detta förfarandesätt, att fastställa försäljningsvärde när aktiva marknader inte föreligger, menar vi inte ger reliabel eller relevant information vilket indikerar att varken en rättvisande bild eller försiktighetsprincipen ges utrymme.

Skulle dessa ovan angivna åtgärder ändå inte leda till att ett sannolikt verkligt värde, inom ett snävt intervall, kan fastställas tillåter IAS 40 inte värdering till verkligt värde, utan då skall värdering till anskaffningsvärde tillämpas. Följden av detta kan tolkas som att standarden när relevant information inte kan ges föreskriver att reliabel information skall lämnas. Detta leder

till att försiktighetsprinciperna utifrån EG-direktivet/ÅRL ges företräde, framför den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild.

IAS 40 kom att lösa frågan, om oberoende värderingsmän, genom en kompromiss mellan två ståndpunkter, vilket fick till följd att standarden förespråkar att oberoende värderingsmän skall nyttjas, men ger samtidigt företag frihet att själva välja om oberoende värderingsmän skulle tillämpas. Lösningen på denna fråga, utifrån våra resultat, kan sägas ge uttryck för att standarden anser att verkligt värde kan fastställas med tillräcklig säkerhet utan att oberoende värderingsmän anlitas, vilket implicerar att relevant information framhålls på bekostnad av reliabel information, d.v.s. att en rättvisande bild utifrån den ekonomiska uppfattningen framhålls framför försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL. Vi är av den uppfattningen att förespråkandet av användning av oberoende värderingsmän, vilket i och för sig kan anses ge uttryck för försiktighet, är betydelselöst då standarden tillåter ett förfarande som ger företräde åt en rättvisande bild.

Då RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* enbart föreskriver att värdering till verkligt värde skall anges i tilläggsupplysningar medför det att denna, i jämförelse med IAS 40, i mindre utsträckning kan anses förespråka en rättvisande bild utifrån den ekonomiska uppfattningen. Skälet till detta menar vi vara att då anskaffningsvärde fortfarande skall återges i balansräkningen har steget mot en rättvisande bild inte tagits fullt ut. Dock föreskrivs i likhet med ovan redogjorda förfaranden att värdering till verkligt värde skall genomföras och presenteras i tilläggsupplysningar, vilket ger uttryck för att den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild beaktas.

8.4.2.2 Anskaffningsvärde

Både IAS 16, som kan bli aktuell vid tillämpningen av IAS 40, och RR 12 förespråkar värdering till anskaffningsvärde, vilket ger uttryck för försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL, medan en rättvisande bild utifrån den ekonomiska uppfattningen inte kan sägas inrymmas i dessa, eftersom reliabel information ges större vikt än relevant information. I E64 framkom åsikter om att värdering till anskaffningsvärde gav ett mindre subjektivt värde, samt att värderingsmetoden var mindre rörlig. Detta menar vi ger ett tydligt uttryck för försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL, eftersom reliabel och stabil information efterfrågas, snarare än information som kan variera men eventuellt vara mer relevant för tillfället. Andra åsikter framkom dock om att värdering till anskaffningsvärde inte gav tillräckligt användbar information, vilket värdering till verkligt värde ansågs förmedla. Dessa skilda åsikter, rörande värderingsmetoder, ger vid handen att en rättvisande bild och försiktighetsprincipen ges olika tyngd.

8.5 Resultat och slutsatser

Ur analysen har vi observerat att IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* strävar efter att fastställa verkligt värde trots att väl fungerande marknader kan vara sällsynta. Sätten som standarderna föreskriver för att kunna fastställa verkligt värde när väl fungerande marknader saknas anser vi kan ifrågasättas utifrån huruvida de uppfyller kraven på den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild; inte heller kan försöken sägas stå i överensstämmelse med försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL. Vårt ifrågasättande av förfarandesättet

som skall tillämpas för att fastställa verkligt värde, och därigenom uppnå en rättvisande bild utifrån den ekonomiska uppfattningen, kan delvis anses få stöd av IAS 40, då standarden föreskriver att värdering till anskaffningsvärde skall ske vid de tillfällen verkligt värde inte kan fastställas inom ett snävt intervall. Genom detta förfarande erhåller försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL större utrymme, trots betydande ansträngningar görs för att en rättvisande bild utifrån den ekonomiska uppfattningen skall ges företräde.

Vi har funnit att IAS 40 i större utsträckning än RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* ger uttryck för den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild, då värdering till verkligt värde skall förmedlas i balansräkningen. Dock ges företag, enligt IAS 40, *möjlighet* att redovisa sina förvaltningsfastigheter till anskaffningsvärde istället för till verkligt värde, vilket ger uttryck för försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL. RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* föreskriver däremot att verkligt värde av förvaltningsfastigheter endast skall anges i tilläggsupplysningar, medan värdering till anskaffningsvärde skall återges i balansräkningen, vilket implicerar att försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL ges företräde.

Utifrån ovanstående resultat har vi funnit en trend att standarder försöker beakta den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild i större utsträckning än försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL, dock har vi konstaterat att RR inte i lika stor utsträckning som IASC förespråkar värdering till verkligt värde. Skälet till detta är att svensk lagstiftning inte tillåter värdering till verkligt värde vad gäller anläggningstillgångar. Oansett de strävanden mot en rättvisande bild utifrån den ekonomiska uppfattningen som har kunnat observeras återfinns dock omständigheter som leder till att försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL trots allt tilldelas en betydande roll.

9 Avslutning

I detta avslutande kapitel presenterar vi en sammanfattning av slutsatser och avslutande reflektioner som återspeglar uppsatsens innehåll. Dessutom lämnas förslag till vidare forskning.

9.1 Sammanfattning av slutsatser

Uppfyllandet av första delsyftet, att identifiera olika innebörder av begreppet en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, resulterade i konstaterandet att den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild är uppfylld när lagar och standarder följs, därmed anses det inte föreligga någon motsättning mellan en rättvisande bild och övrig reglering. Den ekonomiska uppfattningen menar däremot att en rättvisande bild uppnås först då ekonomisk innebörd av transaktioner beaktas, av denna anledning framgår att konflikt mellan en rättvisande bild och övrig reglering kan föreligga. Grunden till detta ställningstagande är att övrig reglering riskerar att inte beakta ekonomisk innebörd utan framhålla rättslig form.

Vidare har tre innebörder av försiktighetsprincipen identifierats. Den traditionella försiktighetsprincipen tillåter att maximal försiktighet tillämpas och att företag själv får bestämma när, och hur stor, försiktighet som skall nyttjas. Det utmärkande draget för försiktighetsprincipen enligt EG-direktivet/ÅRL är det nära sambandet mellan redovisning och beskattning som kommer till uttryck genom att imparitet, vad gäller positiva och negativa värdeförändringar, skall tillämpas. Dessutom föreskriver denna innebörd av försiktighetsprincipen att försiktighet alltid skall tillämpas. IASC:s försiktighetsprincip skall tillämpas endast vid de tillfällen då osäkerhet råder. Dessutom skall enbart viss försiktighet användas, vilket innebär att tillgångar och intäkter inte får överskattas samtidigt som skulder och kostnader inte får underskattas.

Utifrån de två identifierade uppfattningarna av en rättvisande bild och de tre identifierade innebörderna av försiktighetsprincipen har vi fastslagit relationen mellan dessa, samt huruvida dessa kan verka i harmoni, och därmed uppfyllt det andra delsyftet. Vid tillämpandet av den traditionella försiktighetsprincipen har vi funnit att en rättvisande bild inte kan uppnås vad gäller vare sig den legalistiska eller den ekonomiska uppfattningen. Detta implicerar att den traditionella försiktighetsprincipen inte kan användas samtidigt som en rättvisande bild skall uppnås.

Innebörden av försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL harmonierar väl med den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild, medan den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild inte harmonierar med denna. Förhållandet mellan försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL och en rättvisande bild är med andra ord beroende av vilken

uppfattning som intas av en rättvisande bild. Innebörden av försiktighetsprincipen utifrån IASC:s föreställningsram harmonierar med såväl den legalistiska som den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild. Det implicerar därmed att IASC:s försiktighetsprincip kan användas samtidigt som en rättvisande bild ges.

Det tredje delsyftet har uppfyllts genom fastställandet av huruvida en rättvisande bild samt försiktighetsprincipen kommer till uttryck genom värderingar av tillgångar i IAS 40 och RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*, samt trenden rörande en rättvisande bild och försiktighetsprincipen. Relationen, mellan försiktighetsprincipen och en rättvisande bild, har enbart kunnat fastslås med hjälp av den ekonomiska uppfattningen av en rättvisande bild och innebörden av försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL.

En rättvisande bild samt försiktighetsprincipen kommer till uttryck både i IAS 40 och i RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter*. I IAS 40 är den initiala utgångspunkten att värdering till verkligt värde, vilket ger uttryck för en rättvisande bild, skall ske för förvaltningsfastigheter. Detta ger därmed uttryck för att en rättvisande bild framhålls framför försiktighetsprincipen. Valet mellan anskaffningsvärde, som ger uttryck för försiktighetsprincipen, och verkligt värde som företag tillåts göra enligt IAS 40 är ett tecken på att försiktighetsprincipen trots allt ges utrymme. Det har observerats att RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* ger uttryck för en rättvisande bild då den föreskriver att upplysning om verkligt värde skall lämnas i tilläggsupplysningar. Dock ger även utkastet uttryck för försiktighetsprincipen genom att endast tillåta värdering till anskaffningsvärde i balansräkningen.

Utifrån dessa observationer har konstaterats att IAS 40 i större utsträckning än RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* ger uttryck för en rättvisande bild med den ekonomiska innebörden. Vi har även kunnat fastslå att RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* ger störst utrymme åt försiktighetsprincipen. Emellertid kan standarderna genom framhållandet av verkligt värde ses som ett tecken på att en rättvisande bild utifrån den ekonomiska uppfattningen kommer att spela en allt större roll inom redovisningsregleringen. Vi är dock av den uppfattningen att försiktighetsprincipen även framöver kommer att vara betydelsefull vid värdering av tillgångar när osäkerhet råder, eftersom svårigheter föreligger att genom verkligt värde uppnå en rättvisande bild av företags ställning och resultat.

9.2 Avslutande reflektioner

Uppsatsens resultat har lett fram till några avslutande reflektioner som presenteras nedan:

- Eftersom den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild inte har givits en självständig ställning, innebär det att oavsett innebörd av försiktighetsprincipen uppfylls kravet på en rättvisande bild under förutsättning att innebörden återfinns i lag.
- Vi har kunnat skönja att utvecklingen av innebörden i försiktighetsprincipen tenderar att sträva mot uppfyllandet av en rättvisande bild utifrån den ekonomiska uppfattningen. Inflytandet av försiktighetsprincipen utifrån IASC kan förväntas öka, vilket innebär att impariteten som försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL föreskriver måste överges då vissa av IASC:s standarder tillåter värdering till verkligt värde.

- Emellertid föreligger stora svårigheter att fastställa verkligt värde p.g.a. den osäkerhet som många gånger råder rörande värderingar, vilket innebär att försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet/ÅRL samt utifrån IASC trots allt fyller en viktig funktion. Detta leder till reflektionen att den legalistiska uppfattningen av en rättvisande bild, i dagsläget är mer realistisk än den ekonomiska uppfattningen, då lagar inte föreskriver värdering till verkligt värde.

9.3 Förslag till vidare forskning

Under utarbetandet av uppsatsen har funderingar uppstått kring andra intressanta infallsvinklar, för att undersöka relationen mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen. Vi vill därför lämna följande förslag:

- Av intresse hade varit att studera en rättvisande bild och försiktighetsprincipen utifrån redovisning av intäkter istället för tillgångar, för att avgöra om en undersökning ur detta perspektiv skulle leda till ett liknande resultat som det vi har erhållit.
- Vidare hade det varit intressant att studera årsredovisningar efter införandet av den rekommendation som RR:s utkast *Förvaltningsfastigheter* kan förväntas utmyнна i, för att kartlägga i vilken utsträckning verkligt värde kan fastställas och hur det verkliga värdet fastställs i förvaltningsfastighetsföretagen, för att därigenom undersöka hur en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck i praktiken.

Källförteckning

Publicerade källor

- Arden, Mary H., & Hoffmann, Leonard (1983), "Legal opinion on "true and fair", *Accountancy*, November 1983, s. 154-156.
- Arden, Mary H. (1997), "True and fair view: a European perspective", *The European Accounting Review*, 6:4 1997, s. 675-679.
- Artsberg, Kristina (1992), *Normbildning och redovisningsförändring värderingar vid val av mätprinciper inom svensk redovisning*, Lund University Press.
- Barth, Mary E. & Landsman, Wayne R. (1995), "Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting", *Accounting Horizons*, Vol. 9 No. 4 1995, s. 97-107.
- Betbèze, Jean-Paul, (2001), A marché souple, comptabilité rigide, *Le Monde Economie*, 18 december 2001.
- Churchman, C. West (1971), "On the Facility, Felicity, and Morality of Measuring Social Change", *Accounting Review*, January No. 1 1971, s. 30-35.
- Edlund, Bertil (1997), "Den svenska normgivningen i ett internationellt perspektiv", Edenhamar, Hans & Hägg, Ingemund (red.), *Makten över redovisningen*, s. 40-54, SNS Förlag.
- Ekholm, Bo-Göran & Troberg, Pontus (1996), "En rättvisande bild definierad", *Balans*, nr. 6-7 1996, s. 32-36.
- Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim-Paul, Finn (1999) *Att utreda, forska och rapportera*, Liber Ekonomi.
- Evans, Lisa & Nobes, Christopher (1996), "Some mysteries relating to the prudence principle in the Fourth Directive and in German and British law", *The European Accounting Review*, 5:2 1996, s. 361-373.
- Falkman, Pär (2000), "Redovisningens teoretiska dilemma", *Balans*, nr. 6-7 2000, s. 29-33.
- Falkman, Pär (2001), "Externredovisningens grundläggande värderingsproblem", *Balans*, nr. 1 2001, s. 22-24.
- FAR (2000), *Om årsredovisning i aktieföretag (vägledning)*, FAR Förlag.

- Fredricson, Mats (1999), "Mats Fredricson varnar för upplysning om rättvisande bild", *Balans* nr. 4 1999, s. 40-41.
- Flower, John (red.)(1994), *The Regulation of Financial Reporting in the Nordic Countries*, Fritzes.
- Gustafsson, Christina & Nordlund Bo (2001), "Krav på upplysning om verkligt värde för förvaltningsfastigheter", *Balans*, nr. 8-9 2001, s. 43-46.
- Gröjer, Jan-Erik (1997), *Grundläggande redovisningsteori*, Studentlitteratur, fjärde upplagan.
- Hendriksen, Eldon S. & van Breda, Michael F. (1992), *Accounting Theory*, Irwin, femte upplagan.
- Halvorsen, Knut (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur.
- Heijtz, Sven (1976), *Nya bokföringslagen med tillämpningskommentarer*, Stig H Larsson Konsult AB.
- van Hulle, Karel (1993), "Truth and untruth about true and fair: a commentary on 'A European true and fair view' comment", *The European Accounting Review*, Vol. 2 No. 1 1993, s. 99-104.
- van Hulle, Karel (1996), "Prudence: a principle or an attitude?", *The European Accounting Review*, 5:2 1996, s. 375-382.
- van Hulle, Karel (1997), "The true and fair view override in the European Accounting Directives", *The European Accounting Review*, 6:4 1997, s. 711-720.
- Ijiri, Yuji (1975), *Studies in Accounting Research*, American Accounting Association.
- Johansson, Sven-Erik & Heurlin, Sigvard (1996), "Behov av bättre vägledning för nedskrivningsbeslut", *Balans*, nr. 1 1996, s. 22-31.
- Jönsson Lundmark, Birgitta (1987), *Hemligheten bakom årsredovisningen*, Liber.
- Jönsson Lundmark, Birgitta (1999), *IASC och IAS – en introduktion*, KPMG Redovisningsregler.
- Kam, Vernon (1986), *Accounting theory*, John Wiley & Sons.
- Kam, Vernon (1990), *Accounting Theory*, John Wiley & Sons, andra upplagan.
- Kinserdal, Arne (1995), *Affärsredovisningens logik*, Studentlitteratur.
- Knutsson, Margit (1999), "Att bryta mot lagen – kan det verkligen främja god redovisningssed?", *Balans*, nr. 3 1999, s. 12-16.
- Lagerström, Bo (1996), "Redovisning och begreppet rättvisande bild", *Balans*, nr. 6-7 1996, s. 37-40.

- Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, Studentlitteratur.
- Nilsson, Sven-Arne (1995), "The History of Financial Reporting in Sweden", Walton, Peter (red.), *European Financial Reporting A History*, s. 221-239, Academic Press.
- Nilsson, Sven-Arne (1998), *Redovisning av goodwill Utveckling av metoder i Storbritannien, Tyskland och USA*, Lund University Press.
- Nilsson, Stellan (1999), *Redovisningens normer och normbildare*, Studentlitteratur.
- Nyllinge, Peter & Winkvist, Mikael (2001), "Ny rekommendation avseende nedskrivningar ställer stora krav på värderingar", *Balans*, nr. 11 2001, s. 35-39.
- Pellens, Bernhard & Gassen, Joachim (2001), "Die internationale Rechnungslegung", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 3 december 2001.
- Redovisningsrådet (1995), *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter*.
- Rydén, Bengt (1997), "Självreglering i framtiden – Redovisningsrådets ställning måste stärkas", Edenhamar, Hans & Hägg, Ingemund (red.), *Makten över redovisningen*, s. 55-65, SNS Förlag.
- Sandin, Alf (1991), *Tysk redovisning*, BAS.
- Sandin, Alf (1996), *Externredovisning Anpassad till nya årsredovisningslagen*, Studentlitteratur, andra upplagan.
- Schroeder, Richard G. & Clark, Myrtle W. (1998), *Accounting theory*, John Wiley & Sons, sjätte upplagan.
- Sillén, Oskar & Västhagen, Nils (1970) *Balansvärderingens principer*, Norstedts, tionde upplagan.
- Thiel, Thomas & Jönsson Lundmark, Birgitta (2001), "Nu är tiden knapp för redovisnings-Sverige", *Dagens Industri*, 15 maj 2001.
- Thorell, Per (1996), *ÅRL Årsredovisningslagen Lagkommentar*, Iustus Förlag.
- Thorell, Per (1993), *EG:s redovisningsrätt kommentar till fjärde, sjunde och elfte bolagsdirektiven*, Iustus Förlag.
- Thorell, Per (1995), "Perspektiv på den nya årsredovisningslagen", *Balans*, nr. 11 1995, s. 31-39.
- Walton, Peter (1991), *The True and Fair View: A Shifting Concept*, (Occasional Research Paper No. 7) London: The Chartered Association of Certified Accountants.
- Walton, Peter (1993), "Introduction: the true and fair view in British accounting", *The European Accounting Review*, 1 1993, s. 49-58.

Walton, Peter, Haller, Axel & Raffournier, Bernard (1998), *International Accounting*, International Thomson Business Press.

Westermark, Christer (1998), *Årsredovisningslagen Kommentarer, normgivning och övrig vägledning*, Studentlitteratur.

Vieten, Holger (1995), "The True and Fair View: a European Retrospective", *The European Accounting Review*, 4:2 1995, s. 381-385.

Östman, Lars (1997), "Normgivarna och makten", Edenhammar, Hans & Hägg, Ingemund (red.), *Makten över redovisningen*, s. 25-39, SNS Förlag.

Offentligt tryck

Förslag till lag, angående handelsböcker och handelsräkningar, (1916) Stockholm.

Prop. 1995/96:10 Års- och koncernredovisning.

Prop. 1998/99:130 Ny bokföringslag m.m.

Rådets fjärde direktiv av den 25 juli 1978 (78/660/EEG) om årsbokslut i vissa bolagsformer.

SOU 1995:43 Sambandet redovisning-beskattning: delbetänkande.

Årsredovisningslag (1995:1554).

Standarder & rekommendationer

IAS 16 Property, Plant and Equipment (revised 1998).

IAS 40 Investment Property (2000).

RR 12 Materiella anläggningstillgångar (1999).

RR 15 Immateriella tillgångar (2000).

RR 17 Nedskrivningar (2000).

RR:s utkast Förvaltningsfastigheter (2001).

Elektroniska källor

IFAC, *Auditing Fair Value Measurements And Disclosures*, <http://www.ifac.org/Guidance/EXD-Outstanding.tmpl>, 13 december 2001.

IASB, *An Introduction to the IASB*, <http://www.iasc.org.uk>, 4 januari 2002.